DR
1637
.D78
O23
1881

MEM

General Library System
University of Wisconsin - Madison
728 State Street
Madison, WI 53706-1494
U.S.A

Digitized by Google

8 100 -

44

NAKLADNI ZAVOD
ZRINJEVAC
Zrinjevac 10 — ZAGREB

GRADSKA JAVNA
KNJIŽNICA
KARLOVAC

Digitized by Google

Digitized by Google

OBĆINA

DRUŽBOVAC

i

NJEZINI USREĆITELJI

ili

PRIMJERI

kako se može ukresati, uzgojiti, učvrstiti i razširiti sviest naroda i živo pregnuće za napredkom, ako se hrani vidljivimi djeli iskrenih rodoljuba.

HRVATSKOMU SVIETU

podaje

FRANJO STEPANEK.

GRADSKA JAVNA KNJIŽNICA KARLOVAC

Nagradjeno od „Matice hrvatske“ iz zaklade grofa [illegible] godinu 1881.

GRADSKA KNJIŽNICA KARLOVAC

ZAGREB.

NAKLADOM VLASTITOM. TISKOM DIONIČKE TISKARE.

1881.

Digitized by Google

Gos 1497

General Library System
University of Wisconsin - Madison
728 State Street
Madison, WI 53706-1494
U.S.A

32388
273
J3

Digitized by Google

DR
1637
.D78
022
1881

GDJE JE ŠTO?

Strana

Uvod.

1. Občina Družbovac na rubu propasti 1
2. Vidin grad 7
3. Grof Dragošić uredjuje svoje gospodarstvo 9
4. Lovro Dobrić; njegove misli u oči budućih izbora občinskih zastupnika 11
5. Izbori občinskih zastupnika u Družbovcu 13
6. Poslie izbora 14
7. Prva sjednica občinskoga zastupstva. — Izbor načelnika 15
8. U občini se družbovačkoj ustrojava narodna čitaonica. — Članovi Svetojeronimskoga družtva . . . 18
9. Dobrić i Sokolić pregledavaju upravu. — Občinski računi, proračun i namet 20
10. Korist javnih predavanja. — Javno predavanje župnika Svetića u prostorijah narodne čitaonice: „Sviet se ravna i kreće se po stanovitih vječnih zakonih, a početak svega, taj micatelj i ravnatelj, taj prvi uzrok, taj otac svemu jeste Bog. Čudored nost i vjera u Boga temelj je svemu dobru na svietu“ 29
11. Popis občinske imovine. — Uredjenje iste. — Občinari i nadošlice 34
12. Primjer, najsigurniji put do uvedenja umnoga gospodarstva. — Uzorno gospodarstvo grofa Branimira Dragošića. — Župnik i Dobrić povadaju se za primjerom grofovim. — Jedno vrelo obilnu dohodku. — Ustrojenje gospodarske podružnice 39
13. Družtveni se život u občini družbovačkoj liepo razvija. — Uzroci prijateljstva izmedju Dobrića i Sokolića. S kojih razloga občinstvo njihov rad odobrava i povjerenje u njih ima. — Nemiran duh. — Izjava šumarova 49
14. Gospodarska podružnica razvija svoju djelatnost. — Sredstvo za oplemenjenje domaće marhe. — Skrb občine o ustrojavanju zajednica u svrhu nabavljenja ratarskih sprava i strojeva. — Šumsko gospodarstvo. — Prodaja i najam občinskih zemljišta. — Treće predavanje župnika Svetića: Potreboće ljudi temelj su obitelji i družtva, ter izvor svega koristna na svietu 54
15. Dug občine je uredjen. — Dobrić je izabran načelnikom. — Govor podžupana o dužnostih občinskih činovnika. — Dobrić razvija svoj dalnji program. — Predavanje župnikovo: Kako si narod do občega blagostanja pomaže i siromaštvo zatire. Procvat narodnje privrede u Štajerskoj 62
16. Občinsko poglavarstvo prati pomno djelovanje gospodarske podružnice. Družtveni članovi priredjuju javna predavanja. — Občina izvadja zaključke podružnice. — Občinski bilježnik — upravitelj občinskoga dobra. — Sramotne protekcije 73

Digitized by Google

Strana

17. Dioba občinskoga pašnjaka. — Občinski voćnjak. — Nove uredbe uprave. — Mjestni sud. — Občinstvo, dobrom upravom vodjeno, stupa na stazu napredka u čudorednom smislu 80

18. Vatra. — Vatrogasne sprave i vatrogasno družtvo. — Prijava šumarova i njegov rad. — Kazalištno družtvo. — Prispodoba propale zadruge sa oživljelom. — Predavanje župnikovo o osiguravanju pod upravom visoke vlade 90

19. Predlozi gospodarske podružnice. — Vinarsko dioničarsko zagorsko družtvo u Družbovcu. — Izložba podružnici spadajućega blaga i strojeva i proizvoda pojedinih gospodara u Družbovcu. — Seoska udružba za nabavu ratila 99

20. Novi izbori občinskih zastupnika. — Načela Dobrićeva u javnom životu. — Dalnji program Dobričev i njegov izbor za načelnika po drugi put. 107

21. Naglašuje se potreba mladom seljaku, kada svrši učionu, priskočiti sa poučnim i zabavnim čitanjem (časopisi). — Pučka knjižnica. — Koji su uzroci, da nam narod toli osiromašio, da si nemože ni najmanju glavnicu pribaviti? Kakovu blagodat pružaju narodu obstojeći novčani zavodi? Koja uredba bi mogla podići u narodu kredit i tako njegovo oskudno stanje popraviti, da nebude nekriv i nedužan izgubio zadnju grudu zemlje javnom dražbom? — Ustrojenje predujmione poput one u Brdovcu. — Predavanje župnikovo: Radnja i uporaba strojeva. — Korist občinskih štedionica 114

22. Skrb občine za siromahe. — Družtvo dobročinstva. — Obskrba sirotinje. — Skrb i pazka na uzgoj uboge mladeži. — Grof je položio glavnicu u pomoć svojoj družini za slučaj nemoći 131

23. Učiona družbovačka bude razširena. Darom grofovim položen je temelj uzornom školskom gospodarstvu. — Učitelj Radiša. — Občinski ciepilnjak; loznjak. — Školska štedionica. — Pjevačko družtvo. — Nova uredba štedionice. — Duševni i materijalni procvat u občini. — Napredak na svih stranah. — Slike iz javnoga života 136

24. Predavanje župnikovo: Država i porez. — Domoljublje i pravi domoljub 154

25. Dobrić treći put izabran načelnikom. — Občinari družbovački rado plaćaju namet. — Novi članovi ustrojivše se pčelarske zadruge u Zagrebu. — Nužda domaćega obrta. Jedan primjer kako bi se mogao kod nas udomiti. Što bi imali za sada činiti, da utremo domaćemu obrtu put u naša sela. — Občina uredjuje put do starodavne kapelice Sv. Kuzme, te istu dade iz nutra i iz vana popraviti. — Doktor medicine Juraj Zdravko i njegovo javno predavanje 161

26. Premještenje i ukrašenje groblja. — Zabavište. Javna bolnica udruženih občina. — Tjelovježba. — Sokol. — Vodovod od Sv. Kuzme sveden u občinu Družbovac. 175

27. Rieč našim občinam i rodoljubom 182

Digitized by Google

Uvod.

Svrha je ovomu djelu, domaknuti se do želja i težnja naroda našega, te im raznimi putevi udodovoljiti. Stavimo, da je narodu jasan polažaj, u kojem se nalazi, da je sasvim dobro pojmio svoju zadaću, osjetio svoje svestrane potrebe i da se je odvažio složno i neumorno preobraziti svoj domaći život, kako bi si do bolje privrede pomogao — to se ipak sam po sebi nemože sreći svojoj dovinuti. U njem i s njim treba raditi. Mane naroda našega i nuždne uredbe vidimo u obćini družbovačkoj, ali nalazimo tamo i ljudi, koji znaju shodnim načinom zlu doskočiti i udruživanjem namaknuti ono, što pojedinac nemože. Želim, da predložena sredstva, kojimi se obćina družbovačka do blagostanja pomogla, nadju prostrana mjesta u toplih srdcih naših dičnih rodoljuba, te ih na dalnji mar i rad na tom polju potaknu, da sviestnom upravom i iskrenim milovanjem sa strane naobraženih radnika na polju narodnom, oživi rod na domu svomu u bratskoj ljubavi, božjem miru, svetoj vjeri, razumnoj umjerenosti. Ja sam samo prama dužnosti svojoj, koju imade svaki u narodu živući radnik, bilježio kroz više godina, te ovdje naznačio, kako sam već znao, sredstva do blagostanja i obćega napredka, te mi je bila čista nakana pokazati, kako treba

Digitized by Google

da pojedinac uzljubi radnju, štednju, trieznost, dobrotvornost, jer ga ove usposobljuju za družtveni život, na koji se današnja doba već jednom priučavati mora. Gdje nedosiže moje razmišljanje, izkustvo, prokušane uredbe, koje nadjoh jur u pojedinih občinah uvedene, u raznih djelih (Schwarz, Rapet-Lorković itd.) kao javnih glasilih preporučene, tamo će doskočiti mudrost ljubeznih čitatelja, te će se sve više i više bistriti pojmovi, kako bi se narodu moglo pomoći do duševnoga i materijalnoga blagostanja; predmet brige svih nas, velikih i malih, bogatih i siromašnih dostojan.

U svakom i najzabitnijem selu domovine ima nekolicina odličnih muževa, koji su medju neukim narodom nosioci velikih načela, vjere, prosvjete, kulture, državne uprave. Oni su u zlu i dobru primjerom narodu. Ti muževi, koji su se svojimi nauci upoznali sa krugom onih misli koje obično pokreću napredak naroda, ako se slože u cilju i sredstvih, mogli bi svojim domoljubnim radom stvarati po zemlji perivoje, gdje je danas sam drač i korov. Nikakav zakon, ni najstrožiji nalog oblasti nemože nadomjestiti silu unutrnjega nagona, koji pravoga rodoljuba goni na domoljuban rad. Uzalud nam želje i uzdasi, dok narod nezadahnemo duhom prave, djelotvorne radinosti. Svratiti pozornost rodoljuba na sredstva, označiti im put k žudjenomu cilju, te plodonosnim radom stvoriti blagotvornu slogu u občinskom i narodnom životu, zadaćom je ovomu djelcu. Znano bo je, da u svakom narodu, ma kako oskudnu i siromašnu, živi duh, koji bi radio, stvarao, da mu se otvori i utre put, da mu se namakne sgoda i prilika. Koje su te prilike, koje su te sgode, vidimo, prem još malim djelom, nanizane u govorih i činih usrećitelja družbovačkih.

Digitized by Google

Podavajuć narodu knjigu ovu u ruku, gojim u sebi milo pouzdanje, da radeć na njoj, dobro sam djelo učinio. Nedostatke i mane koje te uredbe može odstraniti izkustvo prama raznim odnošajem i mjestnim okolnostim. Ništa nije pod suncem savršena, a najmanje mogu biti povremene uredbe naroda. Samo treba početi. A sada sa Petrom Preradovićem:

„Djeluj svaki u svom krugu:
Krstom, perom, plugom, veslom;
Pod zastavom svaki svojom,
Al narodnim svi pod geslom!“

Digitized by Google

Digitized by Google

I. Občina Družbovac na rubu propasti.

Lijepo li ti je i čarobno to naše Zagorje! Milina ga je pogledati — uživanja u njem svakojaka! Evo ti malih brežuljaka, nakićenih svakovrstnim drvećem, ovećih bregova, nasadjenih vinovom lozom, tihih dolina, iz kojih na sve strane potoci žubore od svojih izvora, stada pasu, a pastiri pjevaju i u frulu ili gajde sviraju.

Prirodna krasota i milina razigra ti srdce na prvi pogled, mniješ, da sretan narod u zemaljskom raju živi, neoskudjeva ničim; narav bo mu pruža svega, što si samo zaželiti može.

Ali žalostno stanje občina i stradajućega naroda osvjedočava te o protivnom.

Svratimo se u občinu družbovačku. Poviest njezina razvitka, u tečaju po prilici od petnaest godina, zadaćom nam je milomu čitatelju opisati.

Občina „Družbovac“ je jedno od većih sela naše domovine; broji 3.000 duša; leži blizu imanju „Vidin-grad“, vlastitost grofa Branimira Dragošića, na uzvišenijem mjestu, ipak u tihanoj dolini. Popneš li se na koj obližnji brežuljak, opaziti ćeš grad N.

Zaustavimo se u ovom seocu, da čujemo, kako bijaše nekad ondje.

U starije doba, kadno potrebe naroda još neznatne bijahu, mogla si obitelj toliko privrediti, da živi. Porezi i slične daće bijahu vrlo maleni. Občina obilovala šumom, dohodke spravljala u blagajnu. Občinsko činovničtvo nije dobivalo plaće do jedinog bilježnika, koji je više občinam služio. Načelnik si smatrao za čast, biti svojim suobćinarom na čelu i u pomoć. Za naobrazbu

Digitized by Google

mladeži i puka slabo se marilo, pa ni na školu nebijaše mnogo troška. Dakako, da je rasao naraščaj u neznanstvu, a okolica naličila više pustinji. Ali neuk narod se s tim stanjem zadovoljiti morao, jer mu se do bolje sreće, do dostojnijega življenja, zakrčio put. Nadošla su druga vremena. Umnožili se zahtjevi države, sviet je pokrenuo oriaškim korakom napred, trebalo se povući za njim. Narod neuk, odieljen od ostaloga svieta rad pomanjkanja obćila, nije se mogao odmah popeti do one visine, da u kolu zajedno krene sa prosvjetljenimi narodi napred.

Inteligencija počela s petnih žila se micati, njoj bijaše laglje, jer je stajala kroz više vremena u literarnoj svezi s drugimi narodi, ali nije ju moao sliediti nenaobraženi novi poljodjelac, jer on počimlje svoj posao kao iz nova te u bitnosti gospodari tako, kao što to i predji činjahu.

A jerbo je čist dohod od lih poljskih gospodarstva premalen, to si sami po sebi pojedinci nisu mogli namaknuti ma ni najmanju glavnicu, koja bi uspješnomu razvoju toli nuždna bila.

A zar bi tko mogao narodu namaknuti glavnice, kada zna, da nije još toli podučen o unosnijem obradjivanju zemlje?

Napose obćina družbovačka htjela je pošto po to da si bolju budućnost osigura, ali kako? Zastupstvo uzajmljivalo je višak novaca puku uz male kamate, a kad je trebalo novaca, uzajmilo je iz koje blagajne i velike kamate plaćala. Nesloga, posliedica slaboga naobraženja, priečila je svakom uspiešnijem podhvatu. Potrebe obćinske se umnažale, čim je osobna sloboda zahtjevala bolju zaštitu, država red, družtvo svoja prava. Odkuda pomoći? Zemlje obćinske davale se u najam i to ral za ciela dva stotinjaka; sjekla se šuma, udarila se daća na vino, kasnije na meso, zatim i na ine proiz-

Digitized by Google

vode. Narod je morao plaćati, a ipak bijaše od godine do godine blagajna občinska mršavija.

Nadošlo konačno i doba, kadno bijaše občina sasma osiromašila, pače se zadužila, a narod obterećen daćami, čamio je neuk usried izsisane zemlje u okolici, koja naličila pravoj pustinji. U mjesto cvatućih livada okružavali su občinu družbovačku prostrani beregi, na kojih tlu rasla divja trava i šaš; a jer se za čišćenje potoka nitko brinuo nije, to se s proljeća i jeseni usmrdila na najnižih mjestih stojeća voda, te nesnosno izparivanje bijaše uzrokom raznim bolestim, osobito groznici, koja bi svake godine priličan broj pučanstva pokosila. Poljane bijahu inače dobre, ali nedovoljnim obradjivanjem bez gnoja tako iztrošene, da bi jedva posijano sjeme gospodaru vraćale. Pa odkuda bi občinari družbovački uzeli gnoj! Gdje nije krme ni pašnjaka, nemože se ni marha hraniti. Seljaci su si pomagali kako su znali; ostavili naime jednu stranu poljane tri godine počivati, dočim su drugu stranu obradjivali. Tako su polovicu zemljišta izgubili, a ipak su od njega morali namirivati porez.

Seoski narod bez livada, pašnjaka, gnojnih poljana, ugojene marhe, nije mogao do privriede si pomoći.

A da si vidio u kakovih je kućarkah taj narod stanovao! Iz tankih podsjeka i greda sbite, ilovačom omazane, slamom pokrivene kolibice, bijahu im stanovi. Mjesto prozora vidile se luknjice, kroz koje jedva čovječja glava proviriti mogla; mjesto popodjenog daskami poda, nabijenu ilovaču, uz to punu kuću dima, koji iz kuhinje sukljao na vrata; dimnjakom bo oskudievaše svaka seljačka kuća. U tih vlažnih malih prostorijah stanovala i mnogobrojna obitelj raznoga spola i dobe. S pomanjkanja zraka, svjetla i čistoće, a i slabo hranivog jela, bijahu djetca blieda i žuta, slaba i nezdrava, te bi većinom u cvietu svoje mladosti poginula. Oko kućice

Digitized by Google

bijaše blata do koljena; stojeća voda i gnojnica razprostirala neugodnu duhu i okuživala zrak. Nije čudo, da je pučanstvo, kako župna knjiga dokazuje, od godine do godine padalo.

K ovim nevoljam pribrojiti valja i naopak odgoj mladeži, koja se već u najnježnijih godinicah lienosti priučavala. Kad bi pod jesen muži otišli za svojim poslom, morala su djeca čuvati i dvoriti ono malo blaga i peradi, štono ga bijaše. Ciele dane i do kasne noći probavila bi mladež obojega spola čuvajuć marhu, krmad ili perad u beregu, dangubeć i svakomu zlu *iz dugog časa se učeć*. Takav naraštaj morao je svaki stranac proglasiti divljim, pa se nije ni čuditi, ako se govorilo, da su občinari družbovački ljudi grubi, rado se svadjaju i kunu.

Putevi, koji su vodili od glavnog druma do Družbovca, bjehu tako zapušteni, da po zimi niti prazna kola nisu mogla što dovažati ili odvažati.

U tako žalostnom stanju nalazimo občinu Družbovac. Vidimo narod, da duševno zapušten sasma propada i od godine do godine sve više izčezava.

Do mala, ako se okolnosti nepromiene, budu nastradali i bolje stojeći gospodari, izseliti se moraju i oni zanatlije, koji su puku neobhodno potrebiti, kao kolar, kovač, tesar, zidar, lončar i t. d.

Reći će nam tko, zašto je taj narod čamio u svojem neznanstvu, zašto se nije odavna služio stečevinami vremena? Eno mu cvatućih i bogatih gradova u vlastitoj zemlji, zašto su sela zapuštena? Na ovo pitanje bio bi obširan odgovor od potrebe. Nadamo se, da mu se ljubezni čitaoc domisli. U kratko ćemo samo reći, da taj čil i krepak narod do malo vremena još natapao korenje obstanku svojem svojom krvlju, a svojim znojem hranio — druge.

Poviest nam pripovieda, da su Hrvati od početka

Digitized by Google

živovanja svoga na slavenskom jugu vazda bili štitom prosvjete europejskoga zapada proti navali azijatskih horda Avara, Mongola i Turaka. Tko bi izbrojio sve one bitke, što ih je Hrvat bijo na hrvatskoj — al i na tudjoj zemlji, više za tudju nego svoju korist; al vazda će stajati na prvome mjestu Grobnik s porazom Tatara (1242) Sisak s porazom Franaka god. 820—821, Jajce s porazom Turaka god. 1593.

Neima možebiti naroda, koji bi više bio ratovao i krvi prolio od hrvatskoga, a koji bi od svih takih žrtava imao manje dobra i koristi od hrvatskoga.

Znamenitih muževa porodi narod hrvatski na oružju i na peru, oko zlatnog prestolja i krvavih bojnih poljana, kod oštroga dlieta i lahkog pernika, na čelu oštroumnih poslanika i ratobornih četa, po kopnu i moru; od svuda i svagdje vidimo u poviesti hrvatskoj, mletačkoj, ugarskoj, turskoj i austrijskoj blistati Hrvata kao sjajnu zviezdu, sada padati kao orijaša, a od svih tih djela i vrlina neima domovina druge koristi, van da se njimi hvali.

Onomu, koj prikovara napredku, odgovaramo, da nije u razmjeru prama trajanju obstanka čovječjeg družtva, tako dugo, odkada čovjek *misleć* ovaj sviet promatra a da on *ćuteć* i *sudeć* svraća oko na sama sebe, to je još kasnija stečevina boljega uzgoja. Oboje se je razvilo lagano i postupno od najmanjega k većemu, dok je postalo obćenitim. Svaki si je narod morao krčiti put k ćudoredju i naobrazbi sám svojim vlastitim trudom ako su mu i možda susjedni narodi i prošlost njihova pomagali.

Narod naš nisu pomagali ni susjedi ni prošlost njihova.

Jesu li ga bar pomagale vlastite oblasti? Jesu. Kojim uspjehom? Na ovo pitanje podjimo tražiti odgovor u bivšu Krajinu. Ona bijaše sretnija od našeg robujućeg

Digitized by Google

naroda; nju bo je u gospodarskom obziru milovala najviše carska vlast. Uzmimo poznate zakone, pak ćemo vidjeti, kako se tu blagodatne uredbe daju za gospodarsku struku. Opet, da to nebi ostalo samo na papiru, postavljeni su za tu struku posebni činovnici, koji su se i zaklinjali za svoju namienjenu dužnost. Zaista sve se upotrebilo od najviše vlasti, da se gospodarstvo u Krajini podigne. I domaće oblasti od svoje strane svesrdno se trudiše oko dobrobiti naroda. Ali kraj svih tih obilatih troškova, truda i brige, eto gdje krajišnik plete kotac, kao što mu i otac. Priznajemo mnoge i mnoge zasluge, štono si ih oblasti stekle oko naobrazbe krajišnika, kao što i krasan uspjeh mnogih uredaba, nu nama nije svrha ovdje nabrajati, uzeli smo primjer od krajišnika našega zato, da dokažemo, da snaga, pa ma ona kako jaka bila, jednostrano naime samo na svoju ruku, gospodarstvo u narodu nikada stalno podignuti nemože. Što velimo „jednostrano“, valja uvažiti, da su se samo stanovita lica vojničkog reda oko gospodarstva truditi imala, a ostali redovi, svećenici, učitelji i t. d. stojali bi obično skrštenih ruku. Bivalo je to tako u staro doba. Zato je pjevala zlatokosa vila Majanka;

„Plugom pluži po tvrdu kamenu,
Stoke pase po golu kamenu,
Stražu čuva, da oholost spava.“ —
Moje pleme snom mrtvijem spava,
Suza moja nema roditelja,
Nada mnom je nebo zatvoreno
Neprima mi plača ni molitve.

Seoce Družbovac bijaše tečajem prošlih godina sretnije od svojih družica občina. Zavirili smo u poviest njegovu, te ćemo u sliedećih redcih ubilježiti sve ono, što ga na današnji stepen duševnog i materialnog napredka podignulo. Možda će se naći koja ta dobra duša, pa sliediti primjer naših prvaka, koji su se za obće dobro svojski zauzeli i tako procvatu občine družbovačke

Digitized by Google

pripomogli. Što o krajišniku rekosmo, nemožemo navrnuti na našega seljaka. On je bio rob. Nu robstvo je palo, seljak je danas slobodan vlastnik svoje zemlje i svoga imetka. On, ako sada zemlju bolje umiluje, bolje po njega, ako više naradi i smože, sreća njegova. Ako mu tko nije posudio, eto ga nije ni zadužio. Kad smiri svoj danak, onda je goso na svom ognjištu i zemljištu. A prije, sužanj on je bio nevoljni. Robstvo mu se u kosti zavuklo. Davno je sunce nad njim pomrčalo. Da je tursko samo, ali je davno i davno grčko, rimsko, avarsko i Bog zna čije sve ne; pa od samoga robovanja nije ponjao narod oslobodjenje svoje — nije vidio na krljetci otvorena vrata.

Neprigovarajmo narodu; brinimo se, da ga probudimo i dostojno odgojimo u njem samosviest, poštenje i sve vrline čestita Hrvata. Učinimo svaki što možemo, pa spokojno gledajmo u budućnost dičnoga roda. Kao što su potomci sisačkih i grobničkih junaka umrli mačem u ruci za dom, vjeru i poštenje, isto će i ovi slavno oživiti na domu svom, u bratskoj ljubavi, božjem miru, svetoj vjeri i razumnoj umjerenosti — plodovih duha božjega.

2. Vidin grad.

Zakreneš li od Družbovca na onu stran, odkud prije spomenuti potok u doline se spušta, opaziš mali, ali jako utvrdjeni grad na ovećem brdašcu. To je Vidin grad grofa Branimira Dragošića.

U ono doba, u koje žalostno stanje občine družbovačke spada, umro je stari grof. Starica udova dozva svoga sina, da preuzme gospodarstvo, koje bijaše prilično zapušteno; stari bo grof, od kada je prestala tlaka i desetina, nije se htjeo za gospodarstvo brinuti, dielom, što mu novi odnošaji izmedju vlastele i puka nebijahu poćudni, dielom, što mu se nije htjelo ulagati gotovine

Digitized by Google

u gospodarstvene svrhe, naučen istu udobno po velikih gradovih trošiti, dielom, što mu novije umnije gospodarenje nebijaše ni iz daleka poznato. Tako je imovina grofa Dragošića očevidno propadala. A jer je stari, sada već pokojni, grof za gotov novac rado svaki komad zemlje, šume i livade prodao, osobito ako gdje u Beču, Parizu, Londonu htjeo kakvoj izvanrednoj svečanosti ili izložbi prisustvovati, to su drugi vlnstelini i posjednici takovu priliku rado upotrebili, te izabrav si najljepše komade, za trećinu vrednosti bi ih prekupili. A i inače se je živilo bez ikakva proračuna. Kad je poreznik zakucao na vrata, tražilo se novaca; ako se nije mogla šuma, vinograd, livada prodati, iztjerali se voli, krave, konji na prodaju. Stara, mudra i obzirna grofinja opominjala starca, da bude oprezniji, da toliko neputuje okolo, da se brine za svoje imanje i pripazi na činovnike, nu on joj je uviek odgovorio: „Star sam, moj će sin već bolje gospodariti.“

Grof Branimir Dragošić bijaše nadaren mladić. Svršiv škole u Zagrebu, Gradcu i Beču, stupio je u vojnike. Za kratko vrieme postao je visokim častnikom. Kao vojnik imao je priliku upoznati se sa skoro svimi austrijanskimi zemljami, a takodjer sa grofovskimi i kneževskimi porodicami. Uredjene, bogate občine, njihova zadružna nastojanja oko promicanja gospodarstva velik su utisak učinile na mladića, te mu bijaše uviek uzdisaj: „O da bi se moja mila Hrvatska mogla ponositi takovom naobrazbom, takovim imućtvom.“ Ne manje djelovalo je na njega ljubezno občenje plemićkih obitelji sa pukom; vidio je, da se barun, grof i knez ljubezno razgovara sa seljakom, da je knez na čelu gospodarskoj podružnici, te rado prima izbor predsjednika od istih seljaka, koji š njim zajedno u sboru sjede. On savjetuje, radi i nagradjuje marljive ratare. Za ustrajanje ratarskih učiona podaje sgrade, zemljišta i šume.

Digitized by Google

Pohadja kovačke i ine strukovne škole. Zanima se za občinske stvari te sudjeluje riečju i tvorom koli u maloj občini, gdje obitava, toli u županijskih skupštinah, na saboru. Gdje treba savjeta i rada, tu je plemić, a za njim dolazi i seljak. Tako diele medjusobno sreću i nesreću svoje domovine, za nju hoće da živu, za nju su kadri i umrieti. Naobrazba porušila je one zaprieke, koje su dielile razrede pučanstva, te ih odtudjivale od zajedničkog rada oko svoje i domovine svoje koristi, a spasonosna nauka oplemenjivala srdce, da poštuje onaj, komu je Bog dao više, onoga, koji ga služi.

Jednoga proljetnoga dana opaziše občinari družbovački izvješene zastave na Vidin gradu. Bijaše to znamenje, da je došao mladi grof.

3. Grof Dragošić uredjuje svoje gospodarstvo.

Imanje, što ga je grof baštinio po smrti svoga otca, bijaše veoma zapušteno a i zaduženo. Morao se je dakle najprije pobrinuti, da si ga uredi, jer i onako drugih dohodaka za uzdržavanje svoje i svoje majke nije imao. Bez novaca nije mogao početi, a zemlja neda toliko postotaka, osobito prvih godina, koliko ih zahtievaju novčani zavodi; očevidno bi dakle propadao sa svojim gospodarstvom, kad bi uzajmljenim novcem stao dizati pojedine zapuštene grane. On se odvaži na korak, koji mu prijatelji nisu u prvi mah odobravali, ali mu bijaše od veliko koristi; proda naime sva udaljena zemljišta vlastelinom i gospodarom, te zadrži ona, koja mu najbliže ležahu. Dobivenim novcem popravi sgrade, kupi marve i stelje pa si pribavi i ina sredstva, koja su bila nuždna, da se preostale oranice poprave i u unosne pretvore.

Na ovaj način imao je grof za polovicu manje zemlje, ali zato su bile preostale mu njive tri put vriednije, jer dobro obradjene, obilno gnojene i čišćene

Digitized by Google

podale su mu više ploda nego li prije sva zemlja a ipak je manje težaka potrošio, manje poreza plaćao i duga se oslobodio.

Tužno je gledao grof na veliki bereg, kojeg velik dio bijaše njegova vlastitost; marva gladna po blatu i kaljužinah tumarala. Mijo Brazdić, izučen ratar na križevačkoj ratarnici, koji je poslije višegodišnjeg izkustva stupio u službu kod grofa kano providnik, svjetova, pretvoriti ga s mjesta u livade. Nije postajalo dugo, prokopani budu jarki, obale potoka, štono se sredinom vijugao, budu popravljene, učvršćene i na mjestih navožena zemlja, da ne može voda iz korita izaći, osim ako ju gospodar sam napusti.

Zatim je dao providnik preorati, pognojiti bereg i posijao pitome trave. Opazio je ratar, da narod mora daleko voziti zrno u mline, pokuša sagraditi mali mlin ali se i brzo pokaza potreba drugoga. Ovdje nemožemo potanko nabrajati sve ono, što je strukovnjak ratar radio, da gospodarstvo grofa Dragošića bude uzornim; dosta za sada da kažemo, da je takovo do malo vremena bilo. Njegova su polja najkrasnije obrasla, njegove livade najbujnije cvale, njegove su šume posadjene dobro odgojenim šumskim drvećem, kao umjetno nasadjeni drvoredi izgledale, vinogradi, plemenitom lozom zasadjeni, radjali su izvrstnim vinom, a kad su iz staje izašle krave švajcarskog plemena, volovi, konji, ovce, krmad, imao je svaki što gledati i diviti se. On nije donio novaca, poče sa zaduženim imanjem gospodariti, a evo za koju godinu platio je dug, plaća redovito porez, i pokriva svoje, prem čedne potrebe.

Majka pod stare dane pliva od radosti nad uspješnom brigom svoga sina, a ovaj razmišlja, kako bi svojim gospodarenjem uvjerio narod, da treba poprimiti sredstva, što nam ih umni gospodari preporučuju, ako si hoćemo veću privredu od naše zemlje i stoke steći.

Digitized by Google

4. Lovro Dobrić; njegove misli u oči budućih izbora občinskih zastupnika.

Opisali smo siromaštvo občine družbovačke. A sada nam je pridodati, da je občinsko poglavarstvo svojom upravom pripomagalo propasti narodu. Ono je bilo, kako ćemo još uvidjeti, usried raznih stranaka upravo bez svake moći i ugleda. A to bijaše najveće zlo po našu občinu.

Zavirimo sada u malenu, kamenom zidanu, liepo obojadisanu kućicu na glavnom trgu, štono stoji tik občinske kuće. Naći ćemo u njoj činovnika nekadašnjega zagrebačkoga magistrata, koj se je sada povratio u rodno si mjesto, da preuzme po roditeljih ostavljenu mu baštinu. Zove se Lovro Dobrić. On je vrli prijatelj našem prevriednom župniku Svetiću. Oba razmišljaju svaki dan, kako bi se nesnosno stanje u občini popravilo a spasio narod od očevidne propasti. Ali im je uviek na pameti ona: „Idi mudro, nepogini ludo.“ Grofovo uzorno gospodarstvo, njegova uljudnost prama puku, njegova dobra volja podupirati sve, što na dobrobit miloga roda smiera, kojega crna sudbina njegova pretežko ponizila i u crno zavila — daje im nade i hrabri ih, nadaju se njegovom uplivu, njegovom razboru, njegovom dobrom primjeru, a sve da će to pripomoći procvatu mile občine družbovačke.

Danas sjedi Dobrić u svojoj kućici sam, i vrlo je zamišljen. Blizu su izbori zastupnika u občinsko vieće. „Koliko ljudi, toliko i ćudi“, misli ovaj plemeniti čovjek u sebi. „Nikad nisu ljudi bili svi jednaki; ima valjanih, a ima i slabih.“ Tako je kod svih naroda po širokom svietu, pa je i kod nas. Biva to po višem zakonu. Računati treba sa svimi. Dobra uprava je prva potreba našoj občini, ako se ima nadati boljoj, sretnijoj budućnosti. Ali tu treba u sboru i tvoru svjestnih, domoljub-

Digitized by Google

nih zastupnika. U tom grmu leži zec. Narod je razciepan na više stranaka, a te stranke rade o svačem, samo ne o dobrobiti i procvatu svojega rodnoga mjesta. Jedan mami narod k sebi, da udovolji svojem častohlepju, drugi sebičnosti, treći hoće da se nekomu osveti, četvrti da svojom tvrdom glavom prodre, pa puklo kud puklo. Ako ovakovi vjetrovi zatjeraju ladju u tjesnac, tada mora propasti, spasa joj nema. Svaki od onih, koji su nešto pametniji, hoće da bude rodoljub, te predbacuje drugovom svojim, da se protive najsvetijim težnjam čovječanstva, općemu dobru, vjernosti i požrtvovnosti narodnjoj. U tu se svrhu rabe i razni izrazi kao: šokac, vlah, srb, kirac, bodul, kranjac; madjaron, švaba i t. d.

Plemenito srdce Dobrićevo nije poznavalo tih imena. On si je upisao na svoju zastavu: U radu i znanju tražimo spas. A ovo načelo mora da prodre u narod, mora da ga digne, osvjesti i oplemeni.

Dobrić razmišlja, kako bi u občinsko vieće došlo čim više naobraženih i dobrih občinara. Stavio si je pitanje: da li je shodno, da si ja pod geslom: „U radu i znanju tražimo spas“ stvorim novu stranku, te pomoćju ove prodrem s onimi muževi, koje ja hoću, da sjede u zastupstvu? Nu odmah se je posramio, čim je stao dalje razmišljati; takova što nije smio ni pomisliti. Došao je naš Dobrić do uvjerenja, da nebi dobro bilo, kad bi se na ruševinah dosadanjih stranka uzdigla opet nova stranka, koju bi opet ugušili protivnici. Koje pravo imao je on staviti se na čelo kao pouzdanik naroda? Čim je do sada zasvjedočio svoju sposobnost kano vodja? Zar nebi mogla ostati ladja bez kormilara? On je dobro poznavao svoje ljude; znao je, da strančarstvo u javnom životu može se donekle opravdanim smatrati, ako se osniva na *naobrazbi i dubokom osvjedočenju občinstva.* Ali u občini družbovačkoj nije bilo niti jednoga niti drugoga, dakle stvarati novu stranku bez temelja, bilo

Digitized by Google

bi na uštrb dobroj stvari. Kao što svaki naobražen čovjek, znao je i Dobrić dobro, kako su mu slabe sile prama namišljenom radu i prama svrsi, koju želi postignuti. Ako je htio usrećiti rodno si mjesto, u najplemenitijem smislu rieči, ako je toj uzvišenoj zadaći htio posvetiti sve svoje sile, znanosti i izkustva, morao je svojim težnjam pripravljati plodno polje, krčiti dakle put, čistiti korov. Na njegovoj strani bilo je do sada malo prijatelja, a u prvi mah samo župnik, a nedvojbeno i grof. Mudra dakle opreznost nalagala je Dobriću, uzdržati se svakog strančarenja, svakog javnog budi dokazivanja, budi izazivanja, vikanja, prigovaranja i t. d.

5. Izbori občinskih zastupnika u Družbovcu.

Dan prije izbora mogao si vidjeti ljude, kako obhadjaju kuće i kućice, te ne samo da nagovaraju občinare, koga imaju birati u občinsko vieće, već nose *listine* izpunjene imeni, pa ih uručuju onim, koji neznaju pisati. Osobito je živahno u krčmah. Tu se kude bivši zastupnici kao ljudi lieni, neoprezni, koji nisu znali rukovoditi občinske poslove; tvrdi se, da je občina poradi njih na rubu propasti. Glave su se ugrijale, te se grozilo onim, koji kao natražnjaci budu dali glasove inim muževom, nego što se nalaze u ovoj listini. Dà, bilo je tih listina i više. Osobito jednu spominjemo, u kojoj se hvale iztaknuti muževi kano domorodci, dočim se oni u drugoj listini izvrgavaju ruglu i sramoti, nabacuje se na njih blatom, spočituje im se, da su radili o propasti občine sebičnosti radi, te se unapred nazivlje svaki huljom, tko im bude dao glas.

Nepristrani motrioc vidio je na prvi mah, da tu imade toliko stranaka, koliko je ugrijanih glava, ali jer je sbilja občina u pogibelji radi ovelikog duga, moglo se je predmnievati, da će biti učešće pri izborih ovaj put živahnije nego što je do sada bivalo.

Digitized by Google

Narod, stanujući dalje od sredine občine, nije mario za izbore. Kad su k njemu došli i na biralište ga zvali, znao bi seljak reći: Birajte onoga, koj će biti za nas, preveć plaćamo, dug nam raste.

Na biralištu bijaše veoma živahno. Prisutnost grofova pri izboru ugodno je dirnula občinare. U sav glas se čula hvala, što se velikaš zauzimlje za občinsku stvar.

Stranke, kako je Dobrić predvidjao, rušile su se same neprestanim trvenjem a uspjeh glasovanja bijaše, da su izabrani u zastupstvo oni muževi, koji se nisu u nijednu stranku ubrajali, te u burnom nagovaranju i podmićivanju nisu ni najmanje sudjelovali. Svaka bo stranka tražila je ne novih, spasonosnih za občinu misli, nego drugih muževa, a tako u zastupstvo budu izabrani medju ostalimi grof Dragošić, Lovro Dobrić i župnik Svetić.

6. Poslie izbora.

Imena izabranih zastupnika občine družbovačke budu uredovnim putem u jedan sat poslie podne proglašena. Izbornici se razišli, jedni zadovoljni, drugi ogorčeni, treći u nadi prevareni i t. d.

Pod večer se je sastalo nekoliko Dobrićevih prijatelja i izbornika u maloj sobici Svačićeve gostione. Da je bilo taj dan živahnijega razgovora nego li ine dane, sasma je naravno; nisu ovdje sjedili diplomati, koji svojih čuvstva ne znaju sakrivati, niti se pod tudjom krinkom pokazivati. Uspieh izbora je najviše veselio mladog vatrenog trgovca Nikolu Sokolića, čovjeka, koji je svom dušom prianjao uz obće dobro i svaki napredni korak oduševljeno odobravao. On, kao da hoće razviti zastavu stranke „rada i znanja“, stane govoriti prisutnim o sjajnom izboru, krasnoj budućnosti občine, pače on već danas znade, tko će biti načelnikom i pandurom, on

Digitized by Google

zna, kako će se postupati pri rukovodjenju občinskih poslova, da se dodje do — spasa občine.

„Dragi gospodine", odvrati mu Dobrić, — „vaša su načela veoma dobra, ali čini mi se, da zaboravljate na naše tužne okolnosti, kojih odstranjenje i izravnanje bude nam zadalo velikih i velikih briga. Ponajprije mnijem, da ovdje ne može biti razgovora o nikakvoj stranki, koja bi mogla uplivati kod izbora načelnika. Nas je ovdje samo osmorica od dvadeset i četiri; od bivših zastupnika sjedi ih u novoizabranom zastupstvu dvanaest; možemo za stalno računati, da će oni u mnogih pitanjih slieditи prvanji svoj običaj, te mnoge uredbe dosliedno braniti i zagovarati.

Još molim, treba občinu našu smatrati tielom, kojeg su uda sva bolestna, ne možemo mu odmah zapoviedati, da već hodi, rukama radi, našimi misli misli, a za naša načela svom dušom vojuje. Mi moramo udariti drugim putem: budimo za sada muži, kojim se hoće raditi, uz to budimo mirni, strpljivi i oprezni, tada se možemo nadat za stalno uspjehu, koji našoj dragoj občini od srdca želimo.

7. Prva sjednica občinskog zastupstva. Izbor načelnika.

Prije izbora načelnika sastadoše se u župnikovom stanu četiri osobe: grof Dragošić, župnik Svetić, Dobrić i Sokolić. Nakon dužega razgovaranja reče grof otvoreno prisutnim svoje mnienje: Dok se ne osvjedočimo o postupku i radu bivšeg zastupstva, dok si nebudemo na čistu, što hoćemo i možemo, dok nepostignemo medju sobom sporazumak za dobru stvar, u ništa nedirajmo. Priznajem, da se koječemu prigovarati mora, ali nema zavoda, nema ureda, gdje se nebi pokazale mane. Mi te mane nismo za sada kadri u pravo svjetlo staviti, jer im neznamo izvora i zapreka. Moje je mnienje, da se za sada u ništa ne dira.

Mnienje grofovo prihvatili su i prisutni te izabrali

Digitized by Google

Dobrića, da on u tom smislu njihovo mnienje kod izbora načelnika zastupa.

Bijaše nedjelja, dan, na koji je uročio dosadanji načelnik prvu sjednicu novoizabranoga zastupstva. Prisutni bijahu svi zastupnici i povjerenik kr. podžupanije. Na načelniku mogao je opaziti svaki neku brigu, i starina bilježnik sjedio je nepomično za stolom i gledao mrko preda se. Čim bude sjednica otvorena i priobćen trojni predlog kr. podžupanije za izbor načelnika, u kojem predlogu bijaše i dosadanji načelnik, pojaviše se u sjednici razna mnienja. Ponajviše se je napadalo na osobnosti, izticale se družtvene oprieke, kako biva obično u obćinah manje naprednog pučanstva. Svaka stranka znala je za prigovore i činovničtvu i zastupstvu. Nije se moglo ni iz daleka predvidjati, čija će biti pobjeda. Misli sviju bijahu napete i znatiželjnost sveobća, kad uze rieč Dobrić, da položaj sa svoje i svojih pristaša strane razjasni. On reče: „Gospodo! Nama je sada učiniti prvi velevažan korak: staviti obćini na čelo muža izmedju trojice po kr. podžupaniji predloženih. Molim vas, promislite prije svega tužno stanje naše obćine, koja inače u poviesti dično mjesto zauzimlje. Sjetite se, da je bila u prošlih vremenih na liepom glasu. Ako smo sada zaduženi, ako nam narod stenje pod velikim jarmom raznih daća, ako nam mili naraštaj čami i raste u neznanstvu, ako nam okolica naliči pustinji, svemu tomu je krivnja, što se nije nastojalo složno oko unapredjenja naroda, što se nisu složno izpitivala u zastupstvu ona sredstva, koja k blagostanju i dobru glasu obćine vode, te koje nesmiljeno svako vrieme za sebe zahtieva. Dok su drugi napredovali, a mi stajasmo prekrštenih rukuh, a po tom i nazadovasmo. Na stran sa posebnimi mnienji, ogovori, prigovori i sumnjičenjem. Stanke neka prestanu. Birajmo složno i savjestno načelnika obćine!“

Digitized by Google

„Odstupljujući sadanji načelnik je muž, koj se u uredovanju razumije, sama kr. podžupanija imade u njega povjerenje, te ga na izbor predlaže. Potvrdimo ga dakle jednoglasno u službi.“

Rieči su Dobrićeve za čudo promienile položaj. Lice bivšega načelnika polio rumen, usne mu se nasmiešile, te bacio u potaji zahvalan pogled na govornika. Stranka načelnikova, zastupnici iz prošlog zasjedanja, ohrabrili se. A kad je grof stisnuo ruku Dobrićevu i prišapnuo mu: „živio“, pojave se glasovi: „Neka bude!“ „Živio načelnik.“

Za čas proglasi kr. povjerenik dosadanjega načelnika novoizabranim. Po želji potonjega imao se je izabrati odbor, koji će potražiti liek manam občine. U taj odbor izaberu svi pristaše novoizabranoga načelnika u zamjenu Dobrića, Svetića i Sokolića.

Grof Dragošić je uvidio, da je Dobrić čovjek umjeren, nadaren liepimi kriepostmi i sposobnostmi; on bijaše u njegovih očiju onaj muž, koj bi mogao shodnim pravcem rukovoditi i popravljati občinske poslove. Dozove ga drugi dan na prijateljski razgovor, te mu reče: Vidim i nadam se, da nespadate, gospodine, medju one ljude, koji misle, čim kakav ured primu, da mi odmah duh sveti svu potrebitu pamet ulije u glavu. Koliko god jeste muževan, svaki korak, koji budete nakanio učiniti za dobro občine, bude vam nejasan, nesiguran, a to zato, jer u občinskih poslovih niste dovoljno upućen. Eto vam moje knjižnice, u njoj ćete naći vrlo krasna djela, koja govore o dužnostih občinara, zastupnika, načelnika, o skrbi za obće dobro i t. d. U ostalom nadajte se svakoj podpori od strane moje a i župnikove.

Dobrić je shvatio odmah istinitost rieči grofovih, a ova spoznaja pomanjkanja znanja bijaše uzrokom, da je njegov budući rad udario inim smierom; do sada se je trsio za sveobće znanje, ali od sada se bavio čitanjem

Digitized by Google

onih znanosti, kroz koje je učio poznavati potrebe občinskoga zakona. A da nadje put k spoznaji shodne uprave, kojom bi se duh naroda oplemenio i opet ovaj si što veću privredu pribavio — občina dakle u pravom smislu dično procvala, imao se nadati mogućoj podpor i grofa i župnika.

8. U občini se družbovačkoj ustrojava narodna čitaonica Članovi Svetojeronimskog družtva.

Občinski su činovnici odpočeli svoj rad. U občinski bi ured često dolazio Dobrić i Sokolić. O njihovom ćemo nastojanju niže, pa kasnije pripoviedati. Sada nam je ubilježiti u poviesti občine družbovačke jedan svečan dan, i te rodjen dan Njegovog Veličanstva premilostivoga našega cara i kralja Franje Josipa I.

Došao od poglavarstva poziv svim zastupnikom občine, da prisustvuju na rodjen dan Njeg. Veličanstva svečanoj službi božjoj. Vidimo ih 18. kolovoza, kako koracaju u crku, da se pomole Bogu za sretno vladanje i zdravlje svoga gospodara. Poslie mise pozove grof Dragošić zastupnike za svoj stol. Odazvali se pozivu svi, te ih evo o podne sakupljenih u liepo priredjenoj dvorani grofovske palače u Vidin gradu. Razgovaralo se ponajviše o dobroj slogi, koja je zavladala medju zastupstvom, o domovini i koječem. Počelo se i nazdravljati. Kad je grof nazdravio svečaru, zaori burni „živio kralj i car naš!“ zatim zamolio kod domaćine rieč župnik Svetić, jer da želi prisutnoj gospodi staviti jedan predlog, kojega bi usvojenje i izvedenje imalo biti zahvalno sjećanje na ovaj krasan dan, kada u slavu Njeg. Veličanstva rodjendana, prvi put vidi sakupljene složne zastupnike naše občine za sjajnim stolom obće ljubljenoga grofa. Nasta tišina i župnik reče:

„Visoko rodjeni grofe i štovani zastupnici občine!

Digitized by Google

Prisustvovasmo službi božjoj, da izmolimo od Svevišnjega blagoslov sretnom i zadovoljnom vladanju Njeg. Veličanstva premilostivog cara i kralja našega. Kao što mi njega ljubimo, ljubi i on nas. On nam želi svu sreću i procvat našoj občini. Na nami je služiti se onimi sredstvi, koja nam do te sreće pomažu. Izvan svete vjere naše, koja nam put do spasa kaže, znadem još dva sredstva, koja treba da svaki rodoljub medju narodom širi, a ta su: *umnažati znanje i uzpaljivati ljubav za knjigu.* Tko ovo dvoje čini, taj podiže narodnu prosvjetu; prosvjetu, koja je najkrasniji ures svakomu narodu, najsjajnija kruna svemu čovječanskomu pokoljenju na ovom svietu. Njom obljubimo kriepost, značaj prave slobode, a sve to u sklad dovedimo s onim svjetlom, o kojem veli Krst: „Ja sam svjetlo svieta, nasliedujući mene, neće hoditi u mraku nego imati će svjetlo života.“ A da možemo umnažati znanje i uzpaljivati ljubav za knjigu, česa nam treba? Čitanja. Po cielom naobraženom svietu vidimo ustrojene narodne čitaonice, gdje iz novina narod dozna, što se u svietu sbiva, a uz te čitaonice vidimo i pučke knjižnice. Vruća je moja želja, da i mi stupimo u kolo prosvjetljenih občina naše domovine, da stečevine na polju prosvjetnom ne budu ni nam tudje, te vam predlažem, da u spomen slave današnjega dana u spomen liepoj slogi, koja je medju zastupstvom zavladala, ustrojimo u našoj dragoj občini narodnu čitaonicu.

S Bogom i dobrim srdcem počmimo, blagoslovljen budi naš rad!“

Burno „živio“ sliedilo na zadnje rieči župnikove. „Za oto smo svi! Živila narodna čitaonica!“

Ustrojenje čitaonice bude zaključno. Občinar Milić ponudio kroz dvie godine bezplatno sobu, dok družtvo nešto pokućtva nepribavi. Svi zastupnici pristupiše kao članovi, te obećaše još novih članova družtvu pribaviti.

*

Digitized by Google

Sada ustade grof Vojko te u kratko reče: Liepo je govoriti, ali još ljepše činiti, to dokazujete, čim ste pristupili kano članovi narodnoj čitaonici. Ali da se i druga dužnost svakog rodoljuba činom zasvjedoči, naime uzpaljivati u narodu ljubav za knjigu, to polažem evo 60 for. za dvanaest članova Svetojeronimskoga družtva, da doživotno primaju svake godine poučne i zabavne knjige. Družtvo je zahvalno primilo dar. Kad je župnik još o krasnom napredku toga družtva progovorio, smier i blagotvornu njegovu djelatnost razjasnio, pristupilo i više članova ovoga sbora u družtvo. U prvoj glavnoj skupštini narodne čitaonice bijahu izabrani siromašni občinari, te po odredbi grofovoj upisani kano članovi družtva Svetojeronimskoga. Nije trajalo dugo, razpošiljao je župnik Svetić mnogobrojnim članovom toga družtvo svake godine družtvene knjige i novih članova upisivao. Jer za samih 5 for. dobivati svake godine više koristnih knjiga, je velika dobit. Sam kolendar „Danica“ obilno naplaća kamate na uloženu glavnicu od 5 for. Ostale knjige dobivaju članovi badava. Uza to podupire svjestan Hrvat svoju književnost i pomaže pučku prosvjetu. Nije dakle čudo, što se je župnik Svetić hvalio, da velika većina njegovih vjernika imade ustrojene domaće knjižnice.

9. Dobrić i Sokolić pregledavaju upravu. — Občinski računi, proračun i namet.

Poslie kako je načelnik občine družbovačke izabran, sastadoše se često u občinskoj pisarni i Dobrić i Sokolić. Sokolić bijaše čovjek zanešen. Svaka nova pomisao na dobro občine smjerajuća, potresla mu dušom i tielom. Do hladnoga razmatranja same stvari riedko bi sam došao, tu je morao najprije tko drugi posredovati; on je naličio gorskom potoku, koji bi svom mogućom br-

Digitized by Google

zinom bez odmora odmah do svoga cilja htio doći; mislio bo, da će lahko, kao i nagla voda kamenje i lagano drvce, sve zaprieke obići. Sve svoje dobre misli i nakane htio je s mjesta uvadjati bez ikakvih obzira. Sada je zahtievao, da se ostarjeli i skoro već iznemogli činovnik umirovi, te se zamjeni novom, radinijom silom, kako bi posao načelničtva bolje od ruke išao, sada je htio pisara, koji mu nije bio dosti vješt, odstraniti. Dokazivao je potrebu razširene škole i nuždnu gradnju nove sgrade Brojio je u občini uboge i iznemogle občinare, te preporučivao dobročinsko družtvo. Blagodati pomoćnoga družtva naglasivao bi svakom sgodom, kad bi se hrpa seljaka oko njega navranila. Njemu je i mnogo do toga stalo, da bude ta nova stranka „rada i znanja", kako ju je zvao, od naroda odmah i obožavana. Kada bi ga tko sa strane motrio, kako trči od jedne hrpe ljudi do druge, rukama maše, brzo govori, svaki čas s novim predlogom dolazi, mislio bi, da je to vatromet, koji bez prestanka vrije, ali nikad ne promisli, na kakovo tlo padne ono, što na svjetlo izbaci.

Dobrić je uvidio, da zanešen Sokolić ima dobro i plemenito srdce, da občini samo dobro želi, ali mladost tašta i žestoka, koja srne bez razbora, navadja ga na nepromišljene, nedozriele uredbe prije vremena. Toga radi prionuo je uz njega svom dušom svojom.

„Moram da vam pravo dajem", znao bi kod sgodne prilike reći, „ali i istina, ako se hoće da dokaže, mora za se imati nepobitne razloge. Prije nego odstranimo činovnika, koji nije na svom mjestu, moramo poznavati sami dobro vrst i način njegova uredovanja, da uzmogneno naći mâne, kojim je krivcem; prije nego pomislimo na razširenje sadanje učione, moramo znati za sredstva, kojimi ćemo pokrivati koli ustrojenje, toli dalnje njeno uzdržavanje; prije nego se pobrinemo za dobročinsko družtvo, moramo znati, da li smo kadri

Digitized by Google

davati i komu ćemo davati, jer nisu svi siromasi pripadnici naše občine; prije nego pomislimo na pripomoćno družtvo, dakle novčani zavod, moramo imati sami svoju občinsku upravu i blagajnu u najboljem redu i dobru glasu, jerbo samo povjerenjem naroda može takav zavod procvasti i dobar uspjeh našim občinarom zajamčiti; inače *uzalud nam svaki korak, koji bi učinili prije, nego li uredimo i na čistac izvedemo gospodarstvo i upravu občine.* Najbolju priliku, da uzmognemo rad naš u tom smjeru odpočeti, dati će nam bez dvojbe računi od prošle godine, koje će poglavarstvo ovih dana zastupstvu na uvid i odobrenje predložiti.“

Jednostavna ova uputa, priobćena u prijateljskom odgovoru kolegi, sadržavala u sebi cieli program naumljenom radu Dobrićevu, naime: *dobra uprava občine mora biti zajamčena prije, nego li se mogu početi izvadjati ma i najplemenitije, najkoristnije, najnuždnije misli o duševnom i materijalnom razvitku dobrobiti občinstva.*

Sokoliću nebijaše po volji, što Dobrić toli dalek put do preustrojstva odabire. Ali se je brzo osvjedočio, da tako mora biti. Znatiželjan prvi je u ruke primio sastavljene *občinke račune od prošle godine,* koje upravo občinsko poglavarstvo zaključilo. Ovi su mu računi podali jasan pregled o upravi občine u obće, a na pose o občinskom gospodarstvu; ovi brojevi su u istinu govorili ono, što je Dobrić prisustvujuć nekoliko občinskim sjednicam, predvidjao. Ponajprije je opazio, da dohodci nikako nepokrivaju izdataka, a poradi toga se je dug občine od pošle godine umnožio, uz to je vidio *ne izplaćene račune,* koje občina duguje raznim zanatlijam medju ovimi i veoma siromašnim), a svota ovoga duga bijaše doista znatna; nadalje se je osvjedočio, da je *primljeno u ime najma* za občinska zemljišta i sjenokoše što to novaca, ovi su na tekuće potrebe potrošeni; konačno iz izkazane tražbine občine proizlazilo, da su

Digitized by Google

občinari od prvanjih godina još *znatne svote dužni*, koje, kako su sada osiromašili, nikada nisu u stanju občini povratiti. Nije čudo, da se Sokolić silno uplašio, te trčao u kuću Dobrićevu, kako bi ga čim prije o najnovijem izkustvu ubaviestio.

„Evo vam, dragi prijatelju, dokaz mojim savjetom", odvrati Dobrić „Zar možemo danas već misliti na podizanje učione, kada na najveće potrebe moramo dugove praviti, a zar bi mogli pripomoćno kakovo družtvo sa čistom savjesti ustrojavati i od občinstva povjerenje tražiti, kada nam je vlastito gospodarstvo u tolikom neredu. U ostalom nisu to još sve mâne naše občinske uprave, o kojih mi sada govorite. *Uprava občine mora da se promatra s dvojega gledišta i to: s gledišta zakona, da li se naime odredbam njegovim ne protivi i s gledišta djelovanja, koje se pojavlja u občinskom životu.*"

„Molim vas za sada gledajte se osvjedočiti, da li udovoljuje uprava naše občine zakonom, izkustvo će vam biti veoma dragocieno. Glede djelovanja budemo se drugom sgodom spominjali."

„Ta to bi ja morao upravo sve račune proučiti?" upita začudjen Sokolić.

„Nije za sada još od potrebe", odvrati Dobrić; „ako se hoćete osvjedočiti o dobroj ili lošoj upravi občine, morate uzeti u ruku proračun, što ga je zastupstvo odobrilo i prispodobiti š njim konačne brojke zaključenih računa, jerbo treba znati: *da se proračun za buduću godinu ne sastavlja samo zato, da se unapried znade, da li će primiti dohodak pokriti sve potrebe, nego, da li se bude morao radi nastavšega manjka razpisati namet (Sokolić je probliedio), ali uza to se proračun sastavlja radi veoma važnoga razloga, da uprava občine, koja je po zakonu oblast izvršujuća i upravljajuća, znade za medje, koje smije prekoračiti samo dozvolom zastupstva.*

Digitized by Google

Prispodobite dakle proračun s predloženimi vam računi, te ako opazite, da je u kojoj točki bilo u dohodku ili potrošku viška, tražite po zapisnicih občinskih sjednica, da li je taj višak kada dozvoljen po občinskom zastupstvu; ako takovu dozvolu ne budete našao, imate pravo obtužiti upravu občine, da nije svoju dužnost vršila.

Razlaganje Dobrićevo nije bilo Sokoliću u jednoj točki nikako po ćudi. „Valjda mislite, prijatelju, da mi prvi predložimo u občinskoj sjednici razpis nameta? Liepo bi nas naši pristaši gledali. Onaj čas s bogom stranka, občinstvo bi prstom na nas kazalo i vikalo dok nije bilo ovih u zastupstvu, nismo doživili nameta. O ne, na nijedan se način ja u toj točki s vama slagao nebudem. Kada bi bili što takova prije dvie godine učinili, to bi bilo još možda izvedivo, ali sada, gdje jedan udarac za drugim naše občinstvo stiže, gdje već občina sasma propada, danas još namet razpisati? Nijedan od nas nebi bio više biran u zastupstvo, proklinjali bi.“

„Prosim vas liepo, neuzpaljujte se uzalud,“ prekine mu Dobrić rieč; „zar sam rekao, da mi uprav moramo predložiti zastupstvu razpis nameta? Promatrajte tu stvar hladno. Kakav bi to bio liečnik, koj bi bolestniku, samo da mu u volju dodje, davao samo ugodne, sladke liekove? Kakovo domorodno srdce bi bilo u grudih naše stranke, kada, znajući, da naša občina po neshodnoj upravi imade za stalno propasti, na tom ju nesretnom putu ustavili nebi s razloga, što bi naša težnja mogla našoj stranki naškoditi?!“

„Ali onda su uništene sve naše nakane, da občinu našu pridignemo“, pridoda Sokolić.

„Varate se“, nastavi Dobrić, „sva naša poduzeća bila bi na sitnom piesku sagradjena, kad bi mi radi njih sada udarili krivim putem. Plemenita nakana može se samo plemenitimi sredstvi izvojevati, prem dozvoljujem, opreznim i promišljenim radom može se znatno uspieh

Digitized by Google

pospješiti. Slušajte! Kada budemo u pretres uzeli račune prošle godine, uvjeriti ćemo se, da se zaključni računi neslažu s ustanovljenim proračunom; da nam se takova što nedogodi i ove godine, pregledamo odmah i tekuće račune, ako opazimo iste mâne."

„Onda budemo zahtievali, da se s proračunom u sklad dovedu", doda Sokolić.

„Istina je", potvrdi Dobrić; „ali onda stoprafn čeka nas posao, jer budemo morali dohodak i potrošak občine savjestno zajamčiti. U tvrdi nam je orah zagrizti; bit će borbe a — ova može prouzročiti mnogo boli i neu godnosti; ali nije drugačije, moramo, pa makar sve tr- godine našega službovanja u tu svrhu upotrebili. Podje li nam za rukom, prilagoditi razhod dohodku tako, da nebudemo u prvi mah odveć obterećeni, pokaže se da- kle nužda malog zajma; tko se može protiviti, da se takav zakonitim putem razpiše? Nitko; manjak se može pokriti nametom, zajmom ili prodajom občinskog dobra, a to se može samo dozvolom podžupanijske oblasti ili visoke vlade. Ako se dokaže potreba zajma, a viša oblast razpis istoga dozvoli; tko može dvojiti o čistoj našoj namjeri? A priznati mora svaki ruzuman čovjek u občini, da na ovaj način, kako do sada bijaše, za kakovih deset godina imovina občine bila bi sasma izgubljena, te bi se naše potrebe dvo- i trostrukim nametom pokrivati morale, a posliedica bila bi užasna, jer bi sve naše kuće, polja, livade, šume, u obće sva imovina pala za polovicu vriednosti; nitko nebi mogao ma ni novčića uzajmiti. A do ovakovoga stanja da občina dodje, braniti će se svaki, bio zastupnik, bio občinar. Ako uz nas pristane razumniji i uvidjavniji dio pučanstva, za onaj drugi nam je lahko, samo kad je savjest čista, kada znamo, da radimo o spasu mile naše občine."

Ovo je razjasnjeje umirilo ponešto Sokolića. Samo jedna ga je misao morila: da će se uredjenje občinskih

Digitized by Google

odnošaja protegnuti još na godine, a uslied toga nebudu brzo izvedene sve one uredbe, koje on u glavi nosio, s kojimi se legao u postelju i ustajao iz nje. Što će reći naši birači nakon tri godine, kad im nijedan, čin smjerajući na dobro naše obćine, nepokažemo. Zar nam neće reći, da radimo poput onoga vojskovodje rimskoga, koji je po gorah iduć motrio kretanje Hanibalove vojske. Zar i meni nebudu nadjenuli ime: krzmalac. Mislio sam odmah željeznom rukom zahvatiti i sve preustrojiti, pa bilo što bilo, a gle, svi ovi inače razumni ljudi hoće da u obćinskoj upravi promišljaju svaki korak. Tako je uzdisao naš Sokolić.

Na utjehu Sokolića nije sve tako lagano išlo. Računi budu službeno uručeni izabranomu jur odboru na uvid i shodan predlog zastupstvu. Odbor je pomno pregledao sve, te je izviestio, da nije moguće ove račune obrediti niti ih u sklad dovesti s proračunom, jerbo se niti proračun ne temelji na našastaru, dakle ne može odgovarati istinitim potrebam i okolnostim obćine.

A zašto se nije slagao proračun s našastarom? Zato, jer se je od godine do godine ovaj samo prepisivao, tobože, da je pri ruci, ali se nije brisalo izgubljeno, odstranjeno, niti pripisivalo novo nabavljeno.

Uslied ovoga očitovanja odbora bilo se je bojati, da će nastati opet trenje medju zastupnici. Sokolić je već srdito počeo napadati upravu, a Mrgodić dizao javno svoj glas proti bivšim zastupnikom obćine. A što će na sve to reći podžupanijska oblast, kojoj se moraju računi predati?

Dobrić je vidio, da treba slogu uzpostaviti, ali sam nije bio još dosti ugledan, da svojom rieči utaloži strasti. Odluči pozvati još nekoje zastupnike, te se s njimi posavjetovati o budućem postupku. Umolio je Sokolića, Mrgodića i Milića, da do njega dodju, š njimi otišao k župniku i svi na Vidingrad grofu Dragošiću.

Digitized by Google

Dobrić i Sokolić razjasnili su grofu položaj občine, kazali mu sve, u čem su se složili i ujedno izrazili bojazan, da će doći do svadje, jer da moraju istinski zastupstvu priobćiti, da uprava svoju dužnost valjano vršila nije, a sa strane bivšeg zastupstva nije se ništa činilo, da se neurednostim doskoči.

Pripoviedanje ove dvojice nije grofa iznenadilo. Iz čestih razgovora sa župnikom znao je po prilici, kako stoje občinske stvari, odgovor dakle nije tražio, te reče:

„Dragi zastupnici! Istina je, vi bi mogli sada čitavu vojnu poduzeti proti upravi i bivšim zastupnikom, tražiti u pomoć više oblasti, pobuniti čitavu občinu; nu pitam vas, da li bi samoj stvari time pomogli i pokrenuli na bolje? Bivšim zastupnikom i upravljateljem ne možete dokazati hotimice počinjene zablude na štetu občine, a kad bi i mogli zahtievati od njih naknadu štete, u sadanjih okolnostih jedva bi uspjeli. Još moram primjetiti, da bi prigovaranje i izazivanje, napereno proti većini zastupnika, sada u vieću sjedićih, moglo imati veoma zlih, životu naše občine veoma škodljivih posliedica, a ove se sada još niti predvidjati nemogu. Predlažem vam i molim vas, da putem pomirbe u prijateljskom dogovoru sve s tiha izravnate.“

Župnik Svetić isto je tako preporučio zastupnikom mirno i triezno razpravljanje ove stvari, te im označio dva puta, kojimi iduć mogli bi do željene svrhe doći.

Prvo, da se odmah popravi sve ono, što se popraviti može, a drugo: imade se uprava na zdrav temelj postaviti.

U smislu ovih savjeta počelo je liepo dogovaranje medju zastupnici a za malo vremena već je i ona stranka, o kojoj se mislilo, da će svakoj novotariji, svakoj promjeni u občinskom redu prigovarati, priznala potrebu, da se uprava preustroji. Njim je na duši ležalo dvoje: prvo, da se njihovo službovanje prošlih godina smatra

Digitized by Google

svršenim i ne iznašaju se svaki čas nove neurednosti na vidik, koje ih žigošu, dobru glasu njihovu škode, te ih neizmjerno bole; hotimice bo nisu htjeli občini škode nanieti. Drugo, da nebudu morali sudjelovati kod onih poslova, koji se tiču preustrojstva občine, jer sbilja nemogu imati zato prave volje.

Složili se konačno svi u tom, da prvu točku Svetićeva predloga izvadja Dobrić a drugu Sokolić.

Sastao se opet odbor. Dobrić popravio, na koliko se dalo, proračun, nu pošlo mu ujedno za rukom osvjedočiti odbor, da za buduću godinu mora te mora biti razpisan namet, koji, ako i nije velik, ipak će biti dosta čutljiv občinarom, jer na njega do sada naučnti ne bijahu.

„Možda bi se još gdje u izdatku moglo što brisati", predložio je jedan član odbora; „možda bi se dalo što uplatiti iz onih novaca, koje stranke občini duguju", primjeti drugi. Oba ova predloga nije prihvatio Dobrić te reče: „Izdatke smo smanjili, da nemožemo više, inače bi zapinjala uprava ili nebi mogli dužnosti svoje vršiti, te bi bila prisiljena viša oblast zanemarenu ili neizvedenu koju granu uprave na trošak občine dati popraviti a to bi bilo po nas i sramotno i skupo.

Dopušćam, da bi gdje moglo i više dohodaka biti, ali se ne možemo o tom uvjeriti, kad ne imamo čisti pregled po našastaru. Što se tiče občini dužnih svota, moram primjetiti, da je bivša uprava neoprostivom popustljivosti ili lienosti kod nekojih siromašnih obitelji dopustila, da je dug sa kamati znatno narasao, a neće biti moguće utjerati ga; da smo i mi dužni, a ovaj dug u proračunu nigdje naznačen nije. Dužnost će nam biti, pobrinuti se za jeftiniji novac i što laglje splaćanje. Ove tražbine i dužnosti moramo na pose urediti, nesmijemo ih miešati u proračun občine. Gledati ćemo ponajprije s dobra utjerati zaostali dug, a gdje ne bude moguće

Digitized by Google

niti po zlu do tražbine doći, a mi ćemo ju brisati. Dobivenim novcem platiti ćemo zaostale račune od prošlih godina, preostalim novcem uplatiti ćemo naš dug, koji se takodjer mora zakonito urediti. Viša oblast bude nam morala dati dozvolu, da si i ovdje lieka potražimo.

Sve je ovo predložio i obražložio Dobrić u občinskoj sjednici zastupstva, a jer je znao mirno, jasno i nedvojbeno sve dokazati, jer nije u svom govoru nikoga napadao niti koju osobu dirnuo, budu njegovi predlozi jednoglasno primljeni, čemu se je najviše čudio prijatelj Sokolić. Dobrić si je odahnuo, kano da se je velikoga bremena riešio; znao bo je, da dozvolom nameta osigurana je občini uprava na cielu godinu, a po tom bude se mogao pobrinuti za ine nuždne uredbe u občinskom životu.

10. Korist javnih predavanja. — Javno predavanje župnika Svetića u prostorijah narodne čitaonice.

Nitko nebi mislio, koliko je djelovalo izmirenje stranaka i početak bolje uprave na sve vrsti pučanstva občine. Najbolje se to opažalo u narodnoj čitaonici. Članovi češće pohadjaju prostorije, razgovaranju se ob občinskih stvarih, jedan drugomu prijazno i uljudno susreta, ne imaš stranaka, ne čuješ prigovaranja i prepiraka. Dobrić, Svetić, Sokolić su osobe, o kojih se s poštovanjem govori. Nastaju kraći dani. Jednoga jesenskoga dana čitaju članovi narodne čitaonice na vratih sliedeći oglas:

Buduće nedjelje u pet sati poslie podne predavati će javno u prostorijah ove narodne čitaonice veleč. gosp. župnik Svetić. Umoljavaju se gospoda članovi čitaonice, da što veći broj nečlanova na predavanje dovedu, sami pako u podpunom broju prisustvovati blagoizvole.

Družbovac, dne . . . . . Uprava narodne čitaonice.

U krugu svojih prijatelja reče Dobrić:

Javna predavanja, ako su udešena prama zrelosti i

Digitized by Google

potrebam puka, veoma su koristna. Ona djeljuju silno na oplemenjenje čovjeka, bez kojega ne ima na svietu prave i stalne sreće. Domaći odgoj i škola uče nas, što nam bude raditi za zrelije dobe i u družtvu. Gospodarstvo i ina zanimanja ljudska idu uporedo s ljudskim vladanjem. Mladić stupi u život, a knjiga više do njega ne dodje. Živo zanimanje za javne stvari u njem je obladnilo, a možda ga nije ni bilo, zato treba znanje popuniti što se igda može koristnimi viesti. Mi širimo u puk knjige, ali često ima u njih općenitih viesti, koje su mu na smetnju. Više djeluje živa, promišljena i stanoviti cilj imajuća rieč već s toga, što se obazire na istinite okolnosti u občini vladajuće. Živa rieč jasno i brzo pribavi osvjedočenje, bûdi pomnju i kaže način, kako valja činiti, da nam bude hasnovito.

U naobraženih zemljah drže se javna predavanja seljakom o gospodarstvu, zanatlijam o strojevih, ženam o odgoju djetce, gradjanom o političkih odnošajih. A to je odabrano i odlučno sredstvo buditi narod, i privadjati ga k samosvjeti. Sa svih se strana dižu ruke, da nam narod dignu iz mrtvila, da nam narodu pripomognu na noge, nu mnogi neznaju pravo, gdje da im je početi, gdje li se najprije prihvatiti posla; odkrivati rane i vidati ih shodim liekom budi svakoga rodoljuba najsvetijom zadaćom. *Dobra uprava i dobar puk* može nam zajamčiti liepšu budućnost. Sve što radi otac, učitelj, župnik, što uči znanost i na svjetlo donaša domišljatost ljudska, mora da se prime i odziva nadje u puku, a to ponajprije kod uprave same, koja ravna sudbinom njegovom. Moja će zadaća biti, u zajednici s mojimi prijatelji raditi o dobroj upravi u našoj občini, a o dobroti puka nastojati će uprava i svi narodu dobro misleći rodoljubi. Evo se javlja već naš obće ljubljeni župnik. Dodjimo svi, da čujemo i narod naš priučimo na slušanje koristnih istina.

Digitized by Google

Nadošla nedjelja. Dvorana je u opredieljeno vrieme dubkom puna. Zastupnici občine su svi prisutni, nije ni grof Dragošić izostao. Zauzev župnik mjesto, reče:

Štovani moji slušaoci! Sav sviet se kreće neodoljivom nekom silom napred. I pravo je, da je tako. Ta Bog je sam uložio u našu dušu silni neki pûd, koji nas uvieke goni napred. Narodi su se danas silno uzdigli, natjecaju se medjusobno, a i pojedincem je sudjeno, da sveudilj se usavršuju, jer tko danas nenapreduje, taj nazaduje. A kolika od tuda šteta po narod i po pojedinca, koji nenapreduje, vidili smo sami. U našoj dragoj občini zavladao je od nekò doba ini duh, pajavljuje se medju nami liepa sloga. Naša se uprava oporavlja i obećaje nam djela ne samo občini već i narodu koristna. Občina će svoje raditi, ali moramo i mi gledati liečiti one rane, koje nam nedaju napred. I ja se izvukoh iz zakutka, da se s vami prijateljski porazgovorim ob onih istinah, koje srdcem i dušom čovječjom pokreću. Ponajprije vas uvjeravam, štovani slušaoci, da možemo sve, što hoćemo. Ali upravo najveća je rana našega naroda, da on neće. On nemari još za napredak. On nemari za napredak na polju političnom, za koji bi morao mariti, jer bez toga nema prave narodne samosviesti; nemari za napredak na polju gospodarstvenom, za koji bi se morao neutrudivo brinuti radi materijalnog svog blagostanja, jer bez napredka u gospodarstvu badava mu je Bog dao krasna i plodna zemljišta, te će uza sve to ostati uviek siromakom; ne mari za napredak na polju naobrazbe bar toliko, u koliko je i njemu posjedovati praktičnoga znanja, koje mu je potrebito svakim danom; ne mari za napredak na polju ćudorednom, na kojem u mjesto da svakim danom napreduje, on svakim danom nazaduje. — Pa ipak je narod naš toli darovit, od Boga tolikimi krasnimi darovi obdaren, te bi samo nešto trebalo staviti ruku na rad, pa bi brzo

Digitized by Google

krenuo napred — samo da hoće. Rode mili! Bez vlastite tvoje muke, bez vlastita ti truda, vjeruj, nikada mi napred doći nećeš, otresi se dakle nemara za napredak, pa prioni uz druge narode. Napred! napred žurnom nogom, da ne zaostanemo, jer je svaki časak dan danas važan za cielu budućnost.

Oprostite mi, molim vas, kada vam još rečem, da bi se glede radnje mogli ugledati ponajviše u svoj narod, u dične svoje primorce. Taj je narod vrlo marljiv, umjeren i štedljiv. Što je Primorcem narav uzkratila, oni su pomnom rukom popravili i načinili svoj zavičaj gradinom, loza do loze, voćka do voćke, amo tamo nadješ usred pećina i ječma, kukuruze i pšenice. Da je njima stanovati u naših prekrasnih ravnicah, koje li sreće za nje, što bi oni iz njih već učinili bili. Promislite, da oni na ledjih nose gnoj, a u pratnji svoje mazge obavljaju odnosni posao, na najvećem žaru i to skupa sa ženami, dokle ih vanjski posao domu neizvabi, da domaću skrb sasvim ženam trudnicam izruče. Sada ih vidiš na ciela družtva ići u ribarenje na više tjedana, sada na gradnju kuća, cesta, željeznica po svoj carevini i tudjini, gdje ti o istoj hrani živu kano da su doma, pijući vodu, a štedeć dobitak za obitelj. Neka je primorac najtrudniji, ne čuješ zle besjede iz njegovih ustiju, ljut će glavom mahnuti, al se spodliti neće. Obhadjanje po svietu ugladilo je njihove načine, al im domaću nevinost i ženitbene krieposti zakrnulo nije. Već naša pjesmica pjeva:

Što primorje roji,
Sve to lozu goji,
I kamenac tuče
I mrežicu vuče; —
Mrku mazgu goni
Kad pred njime zvoni,
Smokve u lubari
Za vunu pazari i t. d.

Digitized by Google

Još vas molim, štogoder bude komu nejasno, dvojbeno, neka me upita za razjasnjenje. Bistriti medjusobno misli, te tako do sporazumka i osvjedočenja doći, budi nam glavnom dužnosti kod mojih predavanja. Danas si uzeh razpravljati sliedeće:

Sviet se ravna i kreće po stanovitih, vječnih zokonih, a početnik svega, taj tvorac i ravnatelj, taj prvi uzrok, taj otac svemu jeste — Bog. Čudorednost i vjera u Boga temelj je svemu dobru na svietu.

Govornik je predočio slušaocem nebo i zemlju. Spomenuo je, kako sunce izlieva oko sebe bezkrajni vir svietla i topline; mjesec, zviezdami krunjen, krasi i razsvietljuje noć; zora pozlaćuje gorske vrhe, zove ljude na posao; sumrak milo pozivlje na počinak. Bistrina nebeska opaja nam srdce milinjem; tutnjava grmljavina i prasak nebeske striele potresa nam dušom. Pokazao na tisuće vrsti životinja, kako je svaka drugoga lika i običaja; na ljepotu tolikoga cvieća, na sladkost voća, na ravnine bez kraja, na doline i planine, vesele briežuljke i plodovite nizdolce, na vode studenice, na potočiće, rieke, jezera i pučinu morsku. Sried svega stoji prekrasan stvor — čovjek.

Kada je protumačio redovito gibanje nebeskih tjelesa, pokaže kako se sve živo rodi, raste i pomire; kako bilje niče, ojača, plodi, ostari i pogiba, al jedno i drugo ostavlja porod, što započimlje isti život. Sve se dakle redovito giblje, a iz svega se vidi božanski red i vječni zakoni, koji svietom ravnaju. Župnik je predočio slušateljem prividno razdvajanje u naravi, prividna protuslovja i kako se sve kasnije spoji u krasnu cjelinu, boj prerazličitih sila je uzrokom, da se taj sviet opet pomladi, kao što mnogo toga, što nam je nepojmljivo, k velikoj cjelini spada i svaka se prepirka mirom svršuje. Sada je stao razlagati, kako nesporazumljenje i bojkovi u ljudskom životu vječnimi zakoni se na uzdi

Digitized by Google

drže, i prem to prividno trzanje grozi obstanku družtvenih sveza, ipak pomaže sveobćemu dobru. Spojitba i red je na ovom svietu u tako uzkoj svezi, da kad bi jedna promjena gdje nastala, porušilo bi se sve i obstanak čovjeka bio bi nemogućim. A svega toga početnik, micatelj i ravnatelj, otac svemu jeste — Bog. Zatim je dokazao vrlo vješto, da ćudorednost i vjera u Boga temelj je svemu dobru na svietu, i razjasnio uzvišeno načelo: postupaj prama drugim onako, kako bi želio, da drugi s tobom postupa.

Liepo li se zahvalilo obćinstvo župniku. Svaki mu žaželio sreću i zdravlje, svaki je u njem vidio blagoga i dobroga pastira, koji svojim povjerenim dobro želi i u tu svrhu svoje čedne sile milim načinom ulaže.

II. Popis obćinske imovine. Uredjenje iste. Obćinari i nadošlice.

Obćina plaća obskrbu samo za svoje obćinare.

Jedva što su se Dobrićevi zahtjevi odobrili, već dolazi Sokolić u sjednici zastupstva s novimi predlozi.

„Slavno zastupstvo“, reče, „čuli ste već, da nam uprava zapinjala mnogo s toga, što ne imadosmo vjerno sastavljen našastar sveukupnoga obćinskoga imetka. Bez našastara nije se moglo znati za vrela dohodku. Najskrajnija je dakle nužda, da dademo našu imovinu popisati. Nadalje, kako vidimo iz obćinskih računa, plaća obćina znatne svote za obćinare, koji iduć po svietu obole ili inače u nesreću padnu, prem nitko nezna, jesu li dotični pravi obćinari naši ili doseljenici, bez ikakvoga prava na našu podporu. I tu bi morali biti na čistu.

Zastupstvo je usvojilo oba predloga; te naložilo poglavarstvu, da u što kraćem vremenu sastavi popis imovine i obćinara.

Sada već vidimo, da Dobrić i Sokolić rukovode i nadziru obćinske poslove.

Digitized by Google

Dobrić ugovara sa strankami i traži s dobra plaćanje dugova, bilo na jedanput, bilo na obroke, a njegovo nastojanje ne bijaše bez uspjeha. Istina, morao je kod nekojih i sud u pomoć dozvati, ali i taj korak, neugodan, bijaše od nužde, prvo: gdje nije bilo volje platiti, prisilno sredstvo je dokazalo, da se platiti mora, inim na primjer; gdje nebijaše moguće dug utjerati, tu se ta nemogućnost kako treba istinito i zakonito iztaknula i sudbeno potvrdila, a to bijaše opet temeljem, da se upitna dugovina kao neutjeriva na brisanje iz knjiga predložiti mogla. Nije potrajalo ni pol godine, od kada je Dobrić zaključak občine izvadjati počeo, a već je občina znala, na koje dugove može za stalno računati, a koliko joj ostane, kad dugove od prošle godine izplati.

Sada bi imao doći na dnevni red občinski dug, ali nebijaše još našastara. Sokolić je na njem neumorno radio, te u dojdućoj sjednici izvješćivali su obodvojica o svom djelovanju.

Utanačeni Dobrićevi ugovori bijahu sa strankami odobreni, a sada priobći Sokolić izvješće o stanju imovine u našastaru izkazane.

Što se tiče množine raznih, občini pripadajućih predmeta, mogli su se zastupnici naradovati, pače si čestitati jer poslie diobe sa vlastelinstvom zapao ih znatan nepokretan imetak, ali što je o samom stanju te imovine Sokolić izvješćivao, bijaše veoma žalostna istina. Šume bijahu izsječene, a malo gdje na novo posadjene, livade i polja, koja uz potok leže, prodirućom vodom veoma oštećena, pašnjaci razrovani, jerbo su občinari sami izsjekli neke travnate komade, medje nije bilo nigdje razpoznati, občinske sgrade bijahu zapuštene, vatrogasne sprave za posao nesposobne. Občinari su plaćali občini pet po sto kamata od dužnih glavnica, dočim je ova morala plaćati za svoj dug osam po sto.

*

Digitized by Google

Takovo stanje občine primoralo je Sokolića, da stavi u občinskoj sjednici sliedeće predloge:

1. Občinskomu se poglavarstvu nalaže, s pojedinimi odbori urediti občinsku imovinu, kako to dobro gospodarstvo zahtieva i odgovara zakonitim propisom, kakovi su od nadležnih vlasti jurve izdani.

2. Medje svih občinskih zemalja imaju se točno iztražiti i vidljivo označiti.

3. Dužne glavnice imaju se strankam odpovjedati. da se s njimi koja ta čest občinskoga duga naplati.

Ovi su predlozi probudili veliku zabunu u pojedinih zastupnicih. Jedni se prepadoše, znajući, da su si više ili manje od občinske zemlje usvojili, spajajuć pri svakom oranju koji komad sa svojim zemljištem, drugi, jer bijahu občini dužni.

Jedan ustane i reče: „Tražiti medje občinskim poljanam, držim za nešto posve nepotrebna, a ipak će to občinu dosta novaca stajati. Priznati mi se mora, da je „občinsko“ dobro naše, te ako si koji občinar po nešto občinskog zemljišta prisvojio, nikomu nije krivo učinjeno, uz to, kako se demišljam, imade gospodara, koji su već dugo občinska zemljišta k svojim priorali, tako, da dan danas nema nitko pravo, natrag ih tražiti. Glasujem, završi, za predlog prvi i treći, ali drugomu se protivim.“

Iz kuta se najavi protivnik druge i treće točke i izjavljuje sliedeće: S drugim se predlogom neslažem s razloga po mojem predgovorniku navedenih, a proti trećem imadem svoje razloge, naime što su dugovi ponajviše nastali kupovanjem občinskih zemalja, koje dosadanji vlastnici kupili su samo zato, što su znali, da će im občina kupovinu pričekati. Kad bi im se sada dužna svota odkazala, zaista bi bili u najvećoj neprilici.

Još moli rieč kovač Blažić, koji osim svoje kućice i kovačnice nikakove zemlje nema, te reče: glasovali smo za razpis zajma i to zato, da občinu iz sadanje

Digitized by Google

neprilike izvedemo i od propasti ju očuvamo. U buduće lje toga činiti nećemo. Kako dodjemo mi zanatlije, kućevlastnici i činovnici do toga, da imademo nametom uzdržavanje občine, u toli zlom stanju se nalazeće, izbavljati, dočim „gruntaši" budu si zadržali pravo na uživanje njenog dobra. To nije pravica. Neka budu jednaka prava, kada su jednake dužnosti. Govornik se još protivi i prvoj točki, na koliko bi se tim radom proračun za ovu godinu obteretio.

Dobrić je odgovorio navedenoj trojici, kako sliedi:

Imade zakonitih ustanova, uslied kojih se mora dati svakomu, što mu priprada. Ako koji od občinara ima pravo na dio občinskoga imetka, možda drva iz šume dobivati, pašnjak bezplatno uživati ili što drugo, to pravo se bude uslied točke prve pronašlo, a nitko stečeno jur pravo drugomu poricati nemože. Ta to i je svrha predložene prve točke, da se po zakonu svakomu mjeri, a občina po ustanovah sadržavajućih se ili u občinskih zaključcih, po višoj oblasti odobrenih, ili od visokih oblasti potičućih, upravlja.

Protiviti se iztraživanju medja občinskoj imovini, nemogu smatrati opravdanim, ako se i ne obaziremo na ustanove zakona, koji to odredjuje, moram pitati, ili hoćemo potomstvu našemu očuvati občinsku imovinu ili ju uništiti, ali onda bi pametnije bilo, da ju pravedno medju sobom razdielimo, dakako ako bi viša oblast takovu diobu dozvolila; ali dopustiti, da svaki onaj, koji je po polažaju svojih zemljišta občinskim pristupniji, po volji si uzimlje, što hoće, dočim drugi praznih rukava ostaje, nije pravedno, ne smije biti. U slučaju, da si tko sbilja može usvojeno zemljište po zakonu pridržati, nitko mu ga neće moći uzeti, ali će se od njega svim pravom zahtievati, da od usvojenog zemljišta plaća občini stanovitu daću. Gdje nema dvojbe, da je zemljište občinsko uzeto, sastavi se sa strankom kupoprodajni

Digitized by Google

ugovor ili se utanači najam na godine. Tko može vidjeti ovdje nepravdu, kada se svim jednako mjeri, veći se dohodak občini pribavi, novci na obalenje duga upotrebe, dakle svim nam bez razlike se o koristi radi.

Konačno, što se tiče dužnih glavnica, to mnijem, da nijedan dobar gospodar neće nazvati opravdanim upravu občinskoga imetka, ako od svojih glavnica što u občini na dugu leže, traži manje kamate nego li od uzajmljenih sama plaća. Predlog gospodina Sokolića, da se skupe glavnice jeftinijimi pokriju, posve je umjestan i pravedan. Jedino što bi morali u pretres uzeti, jest, da se pronadje način, po kojem nebi bilo krivo ni občini ni dužnikom; a to bi se moglo postići, kada bi se dužnici obvezali plaćati občini tolike kamate, koliko ona štedionici plaća; na to bi mogli bez bojazni pristati, jerbo i onako budemo morali se pobrinuti za jeftiniji novac, koji ćemo takozvanom amortizacijom uplaćivati. Taj će nam podhvat ići za rukom, kad budemo točno imali sve uredjeno i čitavu imovinu u gruntovnici ubilježenu. Kad nam bude imovina čista, dobijemo od kojega novčanoga zavoda zajam, a taj ćemo u 30 godina sasma izplatiti. Nadam se, da će na oto naši dužnici pristati, jer ćemo najviše 6% kamata davati, te koliko bude plaćala občina, plaćati će i njezini dužnici.

Razjasnjenje Dobrićevo primilo je zastupstvo s odobravanjem i kada se je glasovalo o predlozih, budu velikom većinom primljeni prvi i drugi. Treći predlog bude promienjen te glasi:

„Dužnici občine budu u buduće plaćali tolike kamate občini, kolike občina sada svomu vjerovniku plaća ili plaćala bude. Da budu tereti i občini i strankam što snosljiviji, pobrinuti će se uprava občine, da dobije jeftiniji novac uz amortizaciju; svakolika imovina ima biti u tu svrhu točno ubilježena u gruntovnici."

Ovako mirno, triezno i obzirno radili su zastupnici

Digitized by Google

občine, a posliedice shodnijega uredjenja uprave već su se iste godine opažale. Manjak, koji se je svake godine opaživao, izčeznuo je, pače se je pronašao ostatak novaca. Taj se je upotrebio na popravljanje sgrada i puteva, na sadjenje voćaka, kupila je občina nove štrcaljke i ine vatrogasne sprave. Prem su liepe svote potrošene, ipak uz dobro gospodarstvo i razumnu štednja bijaše dovoljan razpisan namet.

Glavna zasluga oko uredjenja občine ide Dobrića i Sokolića kano zastupnike izvršujuće, zatim župnika i grofa, kao zastupnike savjetujuće, ovi su potonje uviek znali poticati na uztrajno i dobro vodjenje občinskih poslova i znali su pravi put pokazati, kojim da ova dvojica moraju ići, ako hoće doći do žudjenog cilja.

Uprava občine primila svaki čas koj račun, da plaća za občinare u javnih bolnicah i inih zavodih. Ovi su troškovi bili znatni. Zadnji račun je glasio na Janka Lopića, a iz popisa se občinara uvidilo, da je to čovjek, koj bijaše kao diete u občini nadjen i pripadao občini Nemarovskoj. Novo uredjenje popisa občinara izbavilo občinu družbovačku od prilično velikih, suvišnih, jer nepravednih izdataka.

12. Primjer, najsigurniji put do uvedenja umnoga gospodarstva. — Uzorno gospodarstvo grofa Branimira Dragošića. — Župnik i Dobrić povadja se za primjerom grofovim. — Jedno vrelo obilnu dohodku. — Ustrojenje gospodarske podružnice.

Občinska družbovačka uprava se od dana do dana usavršuje i kako možemo unapred predvidjati, uroditi će nastojanje Dobrićevo i Sokolićevo liepim plodom. Na duševnu naobrazbu puka počeo je djelovati Svetić. Grof Dragošić razmišlja, kako bi puku pribavio što veću privriedu, a u tom savjetom svojim ,pomaže mu izučeni ratar iz križevačke gospodarske učione, kojega je grof

Digitized by Google

radi stečenih već zasluga imenovao providnikom na Vidin-gradu. Da u kratko iztaknemo providnikove misli, kako ih je izražavao na javnu i pred grofom, bilježimo ih u kratko:

„Tko želi, da u svojem narodu ratarstvo podigne, mora uviek oko toga nastojati, kako bi mogao uvesti umniji način obradjivanja i medju manje posjednike. Možda nije u nijednoj struci čovječje radinosti toli mučno zastarjele predsude ukloniti i novosti uvesti, koliko uprav u težanju zemlje; razlog je tomu taj, što čovjek hoće, da odmah ima uspieh novoga načina, a na to ga sili siromaštvo. A upravo u ratarstvu treba pouzdane uztrajnosti, jer uložen trud i trošak trebaju često puti više godina, da se očevidnim uspiehom naplate.

Naše seljačtvo treba, da se malo po malo priučava umnomu gospodarenju, a tomu su primjeri vlastelina, župnika, učitelja, najbolja škola. Gdje veleposjednik svoja polja onako teža, kako mu ga težahu i pradjedovi, ondje će i susjedi seljaci u obradjivanju zaostati; a gdje je veleposjednik udario novim, umnim obradjivanjem, ondje će mu manji susjed s početka zvedljivo prigledati takovu novotarstvu, a kad uvidi napokon očevidne uspiehe, povadjati će se i on malo po malo za svojim imućnim susjedom.

Gdje je usried manjih posjednika više većih imanja, koja se umno obradjuju, opazit ćemo i kod malih posjednika gospodarstva ljepše uredjena.

Primjer je najbolji učitelj. Velikih je posjednika dužnost, da narodu prednjače. Ali se treba i ovdje obazirati na domaće okolnosti: stepen naobraženosti puka njegove potrebštine, odnošaje družtvene, podnebje, vrsti zemljišta te onda korak po korak napred ići. Nu nebi ni taj primjer toli sjajno djelovao, da sa svoje strane ne čini *občinska uprava* što je njezina dužnost.

Nakon nekoliko vremena bijaše se grofovo gospo-

Digitized by Google

darstvo nastojanjem umnog gospodara tako usavršilo da ga je mogao svaki prozvati uzornim. A zašto? Jerbo, se vadilo iz njega prama okolnostim najviše i to stalno dohodka. Kojim načinom se vlastelinstvo u kratko doba tako krasno podignulo, ne ćemo ovdje opisivati; po grofu ili vlastelinu ne može se povadjati naš seljak, jer ne ima ona sredstva, kojimi ovaj razpolaže. Mi ćemo samo navesti, gdje nam pod ruku dodje, kako je uzorno gospodarstvo djelovalo na puk, kako su grof i njegov providnik pripomagali procvatu gospodarstva u obćini družbovačkoj. Za sada već možemo kazati, da su seljaci učili od vlastelinstva štediti vrieme i novaca, kako treba plodine umnažati i oplemenjivati, vidili su, da se radi sa strojevi i spravami, odvodi se s močvarnih livada voda i navodi se na suhe, da se sije pitna trava i djetelica, da se dobavlja plemenita marha prama onoj gospodarskoj poslovici: „Mnogo krme, mnogo marhe; mnogo marhe, mnogo gnoja; mnogo gnoja, mnogo žita".

Grof Dragošić nije spadao medju one plemiće, koji se srame s pukom obćiti; on je vidio, kako spomenusmo, od kolike je koristi u inih zemljah pouzdano obćenje plemstva s pukom, gdje je nasliedna oholost i nepouzdanje odavna prestalo. On je dopustio, da se ratilo ili stroj narodu uz primjerenu odštetu uzajmi, a posliedica toga bijaše, da se novi plugovi i ina manje skupa ratila u obćini umnožila. Svaku ubaviest dava je drage volje providnik seljakom i pokazivao jim svakom sgodom uspiešne posliedice svoga rada i nastojanja.

Napredak vlastelinstva pratio je župnik, te si stao svoje gospodarstvo popravljati. Dobavio si i on plemenite marhe i krmadi, služio se novimi ratili, a bijaše mu to moguće istom sada, kada se je imao gdje dobaviti boljih pasmina. Vlastelinstvo mu prodavalo uz čedne novce plemenite telićke, krmad i t. d. Za župnikom poveo se je i Dobrić. Narod je vidio, kako si već bolje

Digitized by Google

stojeći pomažu uz vlastelinstvo, ponose se krasnom marhom, bujnimi djetelišti, plemetinimi voćkami, te se čuli glasovi: lahko njim, imaju novaca; za novce se sve dobije; mi bogci iz ove naše tužne kože ni kud ni kamo. Deri se i prosjači, to nam je sudjeno. Čuo je te razgovore i Sokolić u svom dućanu. Stao je razmišljati, kako bi se moglo pomoći puku do bolje privrede. Sastao se je sa providnikom, te mu priobćio svoju brigu. Providnik mu odvrati, da je moći i malomu posjedniku pomoći, ali se mora upravo u njega dirnuti; siromah sebe poznaje samo u svojoj okolici, njemu godi ono, što je oko njega, on je vezan svojim ograničenim umom na svoje navade, slika svega, u čem od mladosti odrasao, je mu najvjernija, najpouzdanija, te misli, ako drugčije počme, da će izgubiti i ono malo što ima. On se prime samo onoga, što ga sliedi u njegovu kolibicu. Tamo ga mogu sliediti družtva, kroz dobro uredjenje občine i škole, kroz požrtvovne suobćinare. Evo vam gospodine n. pr. u Zagrebu gospodarsko družtvo. Zemlja daje svake godine nekoliko tisuća na podizanje gospodarstva, a zar ovu občinu što zapadne? Ništa, jer nema u našoj okolici podružnice. Gledajte ponajprije da nju ustrojite, dalje ću vam kazati, što je potrebito našemu puku.

Nehotice zape mu oko na novo uredjen purinjak. Toliku množinu purana nije vidio još u životu. „Što je ovo, providniče?“ upita začudjen. Tu odgajamo purane i svake godine ih šaljemo u inozemstvo. Ovo podnebje, ako prija toj živadi, mi ju malim troškom odgojimo, pa za dobre novce prodamo. Savjetovao bi vam, da razdielite medju puk bolja jaja za razplod, uputite ga, da na veliko goji perad, mi ćemo ju kupiti, pa bilo je na milijun komada i odpraviti našim troškom. Eno mnogo novaca za male stvari, do kojih naš muž lahko dodje. Ali badava govoriti, kad se nitko neprimi posla. Seljaku treba novaca, da ga uloži u gospodarstvo, tko će mu

Digitized by Google

ih dati? Ako ga dobije, treba da plati velike kamate, a ove mu ne nosi zemlja prve godine, odkud dakle plaćati? Seljak mora služiti novac. Evo jednoga vrela, koje mu do stalnog dobitka pomogne.

Sokoliću odmah puna glava svakojakih misli. Zahvali se providniku, te trči ravno u kuću Dobrićevu. Banuv u sobu, zaboravio navadni pozdrav, te poče vikati: Zašto nebi i mi imali podružnicu, zašto bi se sa zemaljskim novcem ostali predieli naše domovine okoristili, a mi ostali bez njega, mi plaćamo porez, kao što i oni, mi smo sbilja najzadnji na ovom svietu, daj, prijatelju, odmah se brinimo za podružnicu. . . . .

Dobrić nije mogao Sokoliću niti ponuditi stolac, kamo li do rieči doći, sad mu ipak prekine govor i reče: „Ali prosim te, dragi, sjedi, pa nebudi tako nagao.“ — „Ne, ne, podružnica mora biti, ti budeš opet govorio: čekaj, čekaj, čekaj, a mi propadamo samim čekanjem. Lahko tebi i župniku. Neizlaze više iz vaših staja kravice, već krave, da ih je milina gledati, tvoji konji, krmad, perad liepe ti novce daju, a do svega vam pomoglo vlastelinstvo. Puk nema za što si kupiti plemenitu junicu, da si ju odgoji. On je odsudjen na stradanje. A ono malo novaca, što ga zemlja daje, do nas ni ne dodje. Idi k načelniku, da sazove sjednicu“.

„Slušaj brate, da ti kažem“, reče Dobrić. Sjećam se, da je bila u trgovištu K. gospodarska podružnica. S početka su se s njom mnogo hvalili; kasnije se prestalo hvaliti, ona — zaspala. Zašto? Bilo je treba plaćati neki, prem mali, prinos. Članovi su sve redje dohadjali na sjednice, a još neredovitije plaćali. Najprije je bio odbor osamljen, a kasnije i predsjednik, podružnice danas nema. Nu znadem, da je sada, kako su podžupanije ustrojene, okrenulo na bolje, bar čitam tako u novinah. Do sada bo bijahu gospodarske podružnice lišene svakih novčanih sredstva, mogle su samo slabo,

Digitized by Google

golom riečju, izušćenom na sastancih, djelovati, dočim sada, kad imaju od zemlje godišnju pripomoć, mogu nabavljati knjige, časopise, dobre plugove i ratila, mogu uredjivati po manje izložbe povrtelja, voća, kupovati plemenitu marhu za razplod, dieliti nagrade itd. Možda i nam sreća posluži, imati u našoj podžupaniji podružnicu. Ali to neide brzo i lako, kako tko misli. Prvi uvjet ustrojenju je, da se nadje mnogo članova. Ali čim spomenemo, da se nešto plaća, odmah će izgubiti volju naš siromašni seljak. Naša občina ne može za sada ništa učiniti, već nagovarati narod, da mu podhvat omili. Po mojem mnenju morala bi se podžupanijska oblast svojski zauzeti za ustrojenje gospodarske podružnice, jer tu se ne radi samo o našoj občini, već o više njih, naime o svih, koje spadaju u područje podžupanije.

„Što ćemo dakle učiniti, tko zna, hoće li nam gospoda na ruku ići?“ pridoda Sokolić.

„Neima dvojbe; naše je činovničtvo veoma zauzeto za dobro naroda. Evo kako se brine naša podžupanija za ceste, mostove, čišćenje potoka, škole. Mi moramo nastojati, da nadjemo bar u našoj občini dovoljan broj članova. Najbolje bi bilo, da tko protumači našemu puku važnost i svrhu podružnica“.

„To bi znao najbolje providnik. On je vrlo naobražen i dobar čovjek, razumi se u svoj posao kako valja“ uztvrdi Sokolić.

„Idemo sutra do njega“, završi Dobrić razgovor

Drugi dan se dogovore ova dvojica sa providnikom; na nedjelju bude uročena skupština članova narodne čitaonice, a poglavarstvo pozove napose sve občinare, neka prisustvuju sastanku, jer da će gospodin providnik tumačiti puku važnost gospodarskih podružnica.

U odredjen sat sakupilo se mnogo gospodara i gospode pred čitaonicom. Živo se je razgovaralo o občinskih stvarih, te je mogao rodoljub sa osobitim zadovolj-

Digitized by Google

stvom opaziti, da se već narod više brine za javne radnje, za upravu i ina zanimanja nego li do sada. Već je taj početak mogao biti jamstvom, da će sve na bolje okrenuti.

Providnik je liepo pozdravio sakupljenu svjetinu, zahvalio se je na povjerenju, koje mu je narod izkazao toli mnogobrojnim posjetom. Govor njegov o izradku ćemo priobćiti. Počeo je tumačiti korist udruživanja ovimi riečmi:

„Udruživanje je jedna od najglavnijih poluga čovječanskoga napredka. Samo udruživanjem više sila postigavaju se oni uvjeti, koji su potrebni za napredak većih skupina i cielih naroda. Pojedinac nemože ni sam sebi da u svem zadovoljava, a morao bi podivljati ili propasti, kada bi se posve osamio, a kamo li da uspješno i odlučno pokrene i promakne napredak cieloga čovječanstva. Ta evo nam jasan primjer u nas samih. Dok budemo ovako svaki za se radili, nećemo lje nikada za obće dobro, a niti naše ništa učiniti. Detca naša budu kao što smo i mi. Istina, da obično pojedinci spasonosne misli potiču i svjetske izume izmišljaju, ali što bi bilo od svih tih izuma, da nisu drugi uz nje pristali, jedni umom, drugi novcem, i razvili ih do njihove znamenitosti. Tako se je n. p. ustrojilo u Zagrebu „Gospodarsko družtvo“, kojemu bijaše zadaćom, načela boljeg gospodarenja turati u puk, načela, koja su kadra nakloniti mu bolji život. Da se nije našlo uztrajnih i požrtvovnih prijatelja, družtvo bi bilo propalo, ali uz pomoć vriednih rodoljuba živi još i danas, te se uprav zadnje vrieme najbolje razvija na sreću svoga roda. Bez udruživanja nema napredka. U osamljenosti gube i najplemenitije misli od svoje znamenitosti, jer osjećaju slaboću i nemoć pojedinaca, dočim u zajedničtvu do prave sviesti dovode, te borioce i zatočnike svoje kriepe, hrabre i na uztrajnost potiču, dok se domaše uzvišenoga svoga cilja.

Digitized by Google

Gdje napreduje narod najbolje? Ondje, gdje se pojedinci najviše udružuju. Svaki si seljak ne može nabaviti mlatilo, za to ga desetorica nabavi, pa se njim služe.

Naš narod vrlo dobro znade za blagodat udruživanja, on se u njem rodio, odrasao i svoj obstanak na svietu začuvao. Naše su zadruge bile od vjekova prava blagodat za zemlju, jerbo nisu za drugim težile, nego da sakupe što više radnih sila i glavnica, kako bi im se radnja obilnije naplaćala. Duh vremena raztrojio je te krasne domaće uredbe, razkomadao kuće i zemlje, raztjerao radine ljude, da samuju i gladuju, a ljenjake da planduju i prosjače, dao slobodu nezrelim, i tako taj družtveni život naših gospodara u ime slobodnog razvijanja uništio. Imade i to dobra za se, o tom govoriti nećemo; *ali na razvalinah naših zadruga treba da se díže drugi družtveni duh, koji je nuždan bogatašu i siromahu; treba, da si pojedinci opet ruke pružaju, te si težki život u pomanjkanju radnih sila olahkote i glavnice nadomjeste. To može bivati udruživanjem.* Dà, samo udruživanjem, koje postvaralo sva čudesa prosvjete sadanjega vieka. Englezi, Francezi, Niemci, Česi imaju sijaset družtva, koja zajednički rade o procvatu svoje domovine. I naš narod treba da se iza sna prene, osobito sada, kad mu je zadružni život dokinut, *on raztrojen, mora da bude nadahnut duhom udruživanja, da se dragovoljno podčini zajedničkim uzvišenim svrham, u tom mu je spas,* koji mu ja od srdca želim.

Po svih europejskih zemljah obstoje gospodarska družtva, kojim je zadaća, da pribave narodu znanja i podaju mu sredstva, kako bi si što više privredio, kako bi imućniji postao. Zar to nije najplemenitije družtvo? Tko iole pametan nebi pružio ruku, kada mu se daje. Ali dà, jer se zahtieva i nauka, jer se mora neka mala žrtva doprinieti, otudjuje se narod od poduzeća za njega samoga ustrojenoga, o njegovom boljku i sreći radećega.

Digitized by Google

Neću, da pokrivam naše mane. Bolje ih je odkriti i tražiti im lieka. Zato vam kažem uzroke, s kojih nije moglo razviti do sada ovo družtvo veliku djelatnost.

Veća strana seljačkoga puka nije znala čitati, pa se nije mogla pismenimi predlozi i naputci koristiti, dapače nije ni znala, da obstoji kakovo gospodarsko družtvo sa podružnicami; i ako je gdjekoji čuo što slučajno o njem, nije znao ništa o njegovoj plemenitoj težnji ili si ju je krivo tumačio. Zadružni pako život nije bio nikada klon kakovoj promjeni u načinu svoga gospodarenja.

Ljudi, koji živu u obilju i zadovoljstvu, kojim su njihovi stariji ostavili imetka, vele, da je tako najbolje gospodariti, kako su njihovi stariji naučili ih, pa neće o kakovoj promjeni njihova postupanja ništa znati, dakle niti družtvo, niti njegove podružnice podupirati.

Imade gospodara, koji sbilja liepo paze svoje njive i vinograde, čitaju knjige i časopise, umno gospodare, liep si dohodak vuku i udobno živu, ali ih je strah, da bi se i drugi poput njih okoristio, ne imaju srdca, nasladjuju se nevoljom siromaka, te bi ga najradje iz kože izvukli. Takovi ljudi vele, da im družtva netreba, narod neka robuje, njemu netreba naobrazbe, niti bolje privrede, a ima ih medju timi boljari, koji kažu: „kmet je smet.“ (Veliko nezadovoljstvo u občinstvu, čuju se glasovi: „sramota“). Ovi dakle opakih načela, tvrdoga i jalnogu srdca, sebičnosti radi, neće da podupiru družtvo i podružnice.

Medju ovimi, koji svomu narodu dobro žele, kojim se njegova sirotinja smili, koji nemogu dočekati čas, da ga vide na dostojnijem stupnju naobrazbe, ima ih, koji bi rado odmah da se mnogo učini, ali družtvo i podružnice do sada nisu bile kadre snažnom rukom zahvatiti, jer nije bilo sredstva. I ovi su nezadovoljni. Hvala Bogu, okrenulo sve na bolje. Novim školskim zakonom uvadja se obća naobrazba u puku. Zarediše narodom

Digitized by Google

plemenite duše, koje ga upućuju na dobro. Naš je sabor naklonio podporu i družtvu i podružnicam, da mogu raditi. Sada je samo pitanje, kako ćemo se mi prama tim blagodatim držati. Hoćemo li još samo gledati i u mlitavosti neoprostivoj si ugadjati, ili ćemo stupiti u kolo naobraženih muževa, da zajedno radeć s njimi budemo dionici svih blagodatih koje nam otvaraju bolju i sretniju budućnost našoj miloj djeci, tu tvrdu zemlju težati olakšaju i taj biedni život ugodnijim čine?

Družtvo sa sielom u jednom mjestu nebi moglo kako valja, svoju zadaću vršiti. Zato se po cieloj domovini podižu podružnice, da kroz ove bude družtvo u užem savezu sa pojedinimi članovi, jer samo tako može razumno i pravedno družtvene svrhe po cieloj domovini promicati. Mi nemamo takove podružnice. Moja zadaća bijaše danas, da vas upozorim na tu okolnost, te vas pozovem, nebe li mogli za našu podžupaniju ustrojiti takovu? Vidi se, da ste pošli pravim putem občinu vašu popravljati; podružnica vam je jedno sredstvo, kako ćete uklanjati svoje siromaštvo. Ako je u vas dobre volje, dobra srdca, ako ste prijatelji sebi i svojoj djeci, ako želite procvat svojoj občini i dragoj domovini, nuder pristupite, da ustrojimo podružnicu gospodarskoga družtva".

Providnik je dovršio. Slušaoci mu se zahvališe i izaberu trojicu članova, koji će kupiti podpise; podpisao se je isti dan priličan broj za članove podružnice. Nije trajalo dugo, izašao je od kr. podžupanije poziv na sve občine, da se članovi podružnice upisuju. Prvu sjednicu sazove podžupan, te nakon odobrenja pravila stupi ona u život. U prvoj glavnoj skupštini je izabran upravljajući odbor, kojemu na čelu kao predsjednik zauze mjesto grof Branimir Dragošić.

Digitized by Google

13. Družtveni se život u občini družbovačkoj liepo razvija. — Uzroci prijateljstva izmedju Dobrića i Sokolića. — S kojih razloga občinstvo njihov rad odobrava i povjerenje u njih ima. — Nemiran duh. — Izjava šumarova.

Narod vjeruje onomu, što vidi. Svakomu je občinaru bilo sada već jasno, da občinske stvari na bolje okreću. Stranka rada ponosila se podpunim povjerenjem občinstva. Narodna je čitaonica bila sada svaki dan dubkom puna. Mnienja su se izmjenjivala, misli bistrile. To je ne malo pomoglo našim preustrojiteljem, da posao na pravu stazu vazda navrnu. Čitavo družtvo bijaše nadahnuto nekim pomirljivijim, prijateljskim, iskrenim duhom, koji poput proljetnoga vjetrića, kada obumrlu prirodu iza sna budi, ovo družtvo na nove misli dovadjao a sve to na boljak i sreću občine.

Dobrić i Sokolić, kako jurve znamo, ravnaju sada občinskom upravom. Dogodilo se koji put, da je izmedju njih zavladalo nesporazumljenje, ali medjusobno štovanje i način, kojim su jedan drugomu svoje nazore priobćivali, uviek ih je više i više sprijateljivao. To prijateljstvo bijaše upravo na spas občini. Pitao bi tko, kako je moguće, da čovjek žestok i nagao, kakav bijaše Sokolić, mogao se složiti sa mirnim Dobrićem? Vrlo lahko; Sokolić je bio dobar, dakle ga je mogao Dobrić štovati, obadva bijahu toliko mudra, da jedan od drugoga mogaše štogod naučiti, jedan drugomu savjetovati. Obadvim bijaše namjera plemenita, krasna, a za nju su se oduševljeno borili. Oni su mogli jedan drugomu vjerovati, jer niti su si zasluge izticali, niti se jedan drugomu u oči hvalili s većega ili uspješnijega rada, znanosti, umjetnosti itd., al nije jedan drugomu ni mane gladio; radilo se bo o postignuću svrhe, dakle se morali sporazumno čuvati svakog prenaglog koraka. Toli nuždan vez prijateljstva osnivao se na dobroti, medjusobnom štovanju

Digitized by Google

i uljudnosti. Dobrić bijaše čovjek smjeran, koji se nije nikada ničim ponosio, nije, kako rekosmo, izticao u javnosti svojih zasluga, niti nije pokazao, da mu godi, kada ga tko hvali. Vidio je mane drugih s njim o jednoj svrsi radećih, al im se nije podsmjehivao, niti bezobrazno prigovarao, već što je moguće bilo pokrivao ih je, tko je od njega uputu tražio, dobio ju je bezodvlačno, makar bi si prikratio i vrieme; uztvrdio li bi što, nije bio tvrdoglav u svom mnienju. Rado se je dao o boljem uputiti bez sile, nagovaranja, moljakanja. Dobrić bijaše snosljiv, prem nije nikada odobrio opako djelo ili bezobrazno ponašanje, kada je vidio pogrieške svojih sudrugova, kojih svaki čovjek ima, rado ih je pregledao, a gdje je mogao, izpričao; tudje si je čine tumačio uviek s dobre strane i tako mu se uviek u boljem svietlu svidjale. Taštini nije bilo u njem ni traga. Niti je pod kim rovao, niti neobuzdane želje gojio, zato ga nitko nije mogao poniziti. Jednom riečju: Dobrić bijaše uljudan, t. j. čovječan, strpljiv i dobrostiv. Samo takovi ljudi mogu što dobra uraditi, samo čovječnim, strpljivim i dobrim ljudem može narod vjerovati, može im povjeriti ravnanje sudbine svoje i svojega naraštaja.

Sokolić je bio od naravi neuztrpljiv, al zato je govorio jasno i skladno, okretno i uljudno, te mnogi put liepom besjedom bi izpravio ono, što je djelom pogriešio. Kada se je u vieću nešto razpravljalo, rekao je svoje mnienje umiljato i smjerno, nije se žestio, niti prepirao, znao bo je, da bi mu mogla koja izbjeći, što bi ju poslie žalio. Vriedjati u sboru ili vieću koga, gdje se o dobroj stvari radi, najveća je prostačina. Kada bi tko drugi govorio, on ga nebi nipošto prekidao, već bi vazda u svoje vrieme izrazio svoje mnienje. Sokolić, ako i neuztrpljiv, vladao se je u vieću dostojanstveno, mirio je gdje je našao nesklad; bio zahvalan za najsitniju uslugu, brzo i rado pomagao onomu, tko je pomoći tražio. Nije

Digitized by Google

nikakovo čudo, da su se ovimi svojstvi nadareni ljudi mogli u svakom poslu složiti.

Zašto je ovu dvojicu puk štovao? U kratko ćemo reći: Bijabu prama njemu prijazni, a ne puzavice, puni dostojanstva, a nipošto sumnjivi; svjestno su obavljali svoje poslove, pa zato nisu pazili na kojekakve sitnarije, niti su bili brbljavi; u sboru bijahu razboriti, ne tvrdoglavi, u upravljanju s obćinskim imetkom skrbni, ali nipošto tvrdice. Prama starijim ohćinarom ponašali su se umiljato, prama sebi ravnim smjerno, prama nižim od sebe ljubezno. A u svakom njihovom činu vidjeti bilo nesebičnost. Njihova djela bijahu jasna, iskrena, slobodna i od srca.

Evo ti mili čitatelju, vlastitostî, kojimi se ponosila ova dva muža, pa se ne čudi, kada staro i mlado, gospoda i seljaci imaju u njih povjerenje. U početku našlo se dakako i zagrižljivih zastupnika, kojih su govori na zlo smjerali, našlo se i takovih, koji nisu mogli odmah shvatiti smjer svakoga predloga i njegove posliedice. Ovi prvi su zašutili, čim su uvidjeli kako se liepo, uljudno može i najgora, najzapletenija stvar udesiti, a jer nisu bili nikada, makar i želili, razdraženi, uvriedjeni, već razlogom uviek osvjedočeni, priučili se na otčinsko razpravljanje obćinskih stvari. Ovim drugim govorahu djela i posliedice dobrih savjeta. Tako je zavladao u obćinskom zastupstvu otčinski duh. Na poziv načelnikov hrlili su zastupnici s veseljem u sjednicu, jer su znali, da nebude svadje ni pravde, ni zamjere, kamo li uvriede; gdje bo se radi o obćem dobru, tamo osobnosti mjesta neimadu.

Dobre vlastitosti, radi kojih se mogahu usrećitelji obćine podnašati, morali smo spomenuti, da uzmognemo navesti razlog, zašto je zavladalo prije u obćini družbovačkoj nehajstvo, nemar, te ju upropastilo. U prvanjem zastupstvu sjedio je čovjek, neodvisan, nešto naobražen.

*

Digitized by Google

Ali kako nije imao ili nije htio imati posla, tratio si vrieme kojekako, ponajviše razgovori o občinskih stvarih. Jezik mu bijaše jako zamjeran; rado je govorio o sebi i svojih zaslugah, koje si je stekao kano zastupnik občine kroz više godina; progutati nije mogao ništa, na jednu rieč našao bi ih deset, te ako bi kada što dobra i istinita rekao, svagda bi to učinio načinom bahatim i surovim. Ako bi tko što upitao u vieću, znao bi deset odgovora naći, o svemu je govorio, sve je prosudjivao; više puta još nebi pravo ni znao, o čem je rieč, već bi sipao svoje domisli i sud, prekidao bi svakomu rieč, o kom je znao, da znade bolje od njega; radi svoje naglosti i brbljanja kazao bi više put tako što nespretna, da bi mu se djeca smijala. Glede sebe mjerio bi svaku rieč i za najmanju bi nos objesio, bijaše to surov cjepidlak, neodgojen zlobnik, koji je uviek svemu prigovarao, pojedince ujedao, napao čuvstva, poštenje, dobrotu.

Nu znao je biti i medenih ustiju, prem otrovna srdca. Često bi očima migao, ustima se ljubezno smješio, a jedva bi se s kojim zastupnikom ili občinarom sastao, evo ti ga kako izbraja sve zlo što znade, svud vidi zlu namjeru, ma bilo najkrasnije djelo. „Sve rušit te rušit", bijaše mu lozinka, „dok ne budem prvi u občini, dok se meni ne bude sve pokoravalo, a ja svoju korist, za kojom idem, imao". Taj je čovjek bio poglavarstvu i zastupstvu prava nesreća i napast, a posliedica neprestanog zadirkivanja i sumnjičenja ta, da se radje manje radilo, da bude manje prigovaranja i napadanja. Zastupstvo se je posliednje godine riedko kad u dovoljnom broju sabralo, zaključivati se dakle nije moglo ništa. Bez zaključaka zastupstva bijahu poglavarstvu vezane ruke, te se je uvukla samovolja i nerad. — Ta rak-rana je u upravi izliečena. Srećom nesjedi dotičan nemiran duh u zastupstvu, a što po kutih laje, malo tko više haje.

Digitized by Google

Sadanje je zastupstvo radilo složno o dobru občine; poglavarstvo je izvršivalo zaključke sjednica točno. O nastavšem sada redu pohvalno se razgovarali občinari i nadali se pouzdano boljoj budućnosti. Samo dvojica kimahu glavom, nešto ih bolilo, i to sadanji načelnik i bilježnik.

Načelnik je čovjek star, mnogo do sebe drži, jer je inače kao poštenjak vidjen, ali ga boli, da ono, što bi on morao odredjivati i na odobrenje predlagati, čini netko drugi, on je sada istom ćutio, da je odvisan od zastupstva, te da je samo izvršujuća oblast onoga, što ovo zaključi. — Bilježnik, koji je tjelesno propao, vidio je svaki dan pun stol podnesaka, koje je morao bezodvlačno riešavati, posao mu se sve više umnažao, a on s velikim naporom svojoj dužnosti udovoljavao. Kad bi bili u pisarni na samu, od srdca bi se jedan drugomu potužio. Načelnik je mislio sve do nekog vremena, da će stara nesloga sve novotarije porušiti, ali sada već vjeruje, da će potrajati ovaj red, on se sam veseli dosadanjem napredku, ali ujedno uvidja sve više i više, da je njegov duh žato preslab, otvoreno je očitovao svomu prijatelju, da će se zahvaliti na načelničtvu, čim će se dug, koji je narasao za njegova službovanja, urediti. Bilježnik je brojio mjesece i dane, kad izteče trideseta godina njegova službovanja, da potraži zasluženi mir.

Načelnikova se želja bude izpunila prije, nego li misli, jer občinski šumar marljivo mjeri zemljišta, dieli ih u razrede, bilježi, koji su komadi prikladni za oranje, koji za sadjenje voćaka, koji za ošumljenje, koji za livade. Sa šumarom rade marljivo zastupnici i prigledavaju, da nebi krivo bilo ni občini ni stranki. Poteškoće, koje su nastale, bijahu mirnim putem izravnane, ta puk je naš dobar, čim se o istini osvjedoči, on ju i poznaje.

Šumara je ovaj novi duh u občini neizmjerno ve-

Digitized by Google

selio, te je spomenuo u prijateljskom razgovoru u čitaonici, kako se haraju šume, kako propadaju, kako on sam nemože tomu na kraj stati. Upitan od jednoga člana, zašto ne vrši zakon, zašto neprijavi oštetitelje poglavarstvu? Odgovori: zakon je šumski na papiru, kao i mnogi drugi zakoni, nitko ga neizvadja. Kad sam bio naimenovan šumarom, predlagao sam, što sam za shodno i koristno pronašao, a što mi se je odgovorilo: Nemamo novaca, nemamo težaka, imademo drugoga posla previše; ako sam prijavio kvar, zamjeravalo mi se, da hoću globiti narod. Kad sam vidio, da je zakon mrtvo slovo, poglavarstvo za ništa ne mari, ja se zamjeravam svojimi predlozi i zahtjevi puku i gospodi, prestao sam i ja „dodijavati". Nebrine se načelnik, bilježnik, zastupnik, nebrinem se ni ja. Na ove bi rieči mogao vidjeti, tko bi sa strane motrio, kako su se nekoji članovi zasramili, a mnogo rieči palo na ukor šumaru. Nu on uztvrdi opetovano, da sam nemože ništa učiniti polag najbolje volje; *gdje občinsko činovničtvo i zastupstvo, duša občine, nije na svom mjestu, tamo da se nije nadati nikakvu napredku u ničem. Samo se u občini usriedotočuju svi faktori, koji njom kretaju; ako ovi svoje nečine, badava su svi zakoni, badava nauk i znanost.* Šumarova je izjava došla do ušiju Sokoliću, a ovaj ju je priobćio čim prije Dobriću.

14. Gospodarska podružnica razvija svoju djelatnost. — Sredstvo za oplemenjenje domaće marhe. — Skrb občine o ustrojavanju zajednica u svrhu nabavljanja ratarskih sprava i strojeva. — Šumsko gospodarstvo. — Prodaja i najam občinskih zemljišta. — Treće predavanje župnika Svetića.

Gospodarska je podružnica liepo odpočela svoje djelovanje. U prvoj sjednici priobćio je grof Dragošić, da je visoka vlada dostavila podružnici 2000 for., što ih je

Digitized by Google

sabor za unapredjenje domaćega gospodarstva iz zemaljskih sredstva dozvolio. Neopisivo veselje nasta medju članovi. „Dakle se i nas jedanput sabor sjetio“, reče Mrgodić.

Živahno se započela razprava o gospodarstvu. Skupština je konačno zaključila, nabaviti za svaku občinu po jednoga čiste švajcarske krvi bika i tako je jedan komad zapao i občinu družbovačku. Občinsko je zastupstvo izabralo iz svoje sredine poseban gospodarski odbor, kojemu bijaše naloženo, izpitavati mane gospodarstva, te se pobrinuti, da se od strane pučanstva sve učini, kako nalaže gospodarska podružnica. Njemu je bila jedna od prvih dužnosti, pregledavati gospodarstva i gojenje marhe. On je svoju zadaću savjestno činio, liepimi riečmi znao bi predobiti gospodare, da se brinu za dobe dobiti dobre krme, da mlade teliće bolje njeguju, čistoću u stajah drže, te možebitne predsude, nemar i t. d. temeljitimi razlozi odstranjavali.

Dobrom pazkom od strane odbora, uz pripomoć poglavarstva, uklonjene su podobro zaprieke gospodarstva, a naša će se občina brzo pohvaliti liepom, plemenitom marhom.

Na sastanku gospodara razpravljalo se i drugo veoma važno pitanje: „Da li bi probitačno bilo nabaviti si u družtvu novo izumljena ratila“. Što je rekao u toj sjednici grof Dragošić, ćemo u nekoliko rieči priobćiti. Unapried kažemo, da geslo podružnice i naše občine jest: „Uzdajmo se samo u svoje sile, tudjom pomoći neće nam se zemlja nikada dići“. Grof reče: Mi veleposjednici uvidili smo od ono doba, kako smo novom uredbom upućeni na vlastite sile, da dosadanjim obradjivanjem svojih zemlja idemo propasti u susret, te se latismo obsežnih sredstva, da si posjed očuvamo, pridignemo, mi smo kupili — strojeve. Uložene glavnice već nam se izplaćuju. Opažamo sa žalosti u manjih po-

Digitized by Google

sjednika, da daleko zaostaju sa svojim gospodarstvom. Oni nemaju novaca, da si strojeve kupe. Što nemože jedan, može ih više u zajednici učiniti. *Ustrajajte medju sobom zajednice, da se u nabavljanju nuždnih ratarskih sprava i strojeva podupirete.*

Podružnica je zaključila ustrajanje zajednica po mogućnosti kod pojedinih gospodara i kod občina zagovarati i u tu svrhu občinstvu naputak dati.

U občini družbovačkoj se razmišljalo, kako bi se oživotvorilo poduzeće, što ga je grof predložio u sjednici gospodarske podružnice.

U narodnoj čitaonici pripovjedao je providnik, da se medju novimi ratili najviše do sada priznalo praktičnost i korist mlatila, te su ova već po drugih zemljah razprostranjena. Trošak se mlatila dobro naplaća. Gospodar Robotić maše glavom te reče: Pomanji vlastelin i seljaci nebi se baš pomogli, kad bi oveću svotu novaca u jedno ratilo uložili; osobito, gdje se žito zimi mlati, budući da u to doba nema gospodar i onako drugoga posla.

Ima i tomu lieka, odvrati providnik. Nije mi svrha, braniti mlatilo, govorim u obće o ratilih. Nisu ni u drugih zemljah sve sami bogataši i vlastela, ima i ondje manje imućne vlastele i siromašnih seljaka, pa u malih občinah nadješ skupa ratila. Više se naime občinara dogovori, nabavi ratilo, koje onda redom kod kupaca posao obavlja; kasnije se i drugim uzajmi, a plaća se dieli medju one, koji su ga nabavili. Ovako im se malo po malo naplati sav trošak, a oni uživaju malo ne badava ratilo.

A zar ja nemam s mojim čistilom (trieur) liepu korist? Grof je dao za njega 90 for. Mi njim očistimo žito, pa dobijemo na svaki hektolitar 1 for. više nego li seljak, a uz to sijemo uviek čisto zrno. Pametni se-

Digitized by Google

ljaci prije nego voze raž ili pšenicu na prodaju, očiste ju kod mene, pa mi daju jednoga ili dva težaka na dan. Čistilo nam se već odavna naplatilo, pa još se njim budemo dugo služili.

O pitanju, potaknutom podružnicom gospodarskom, razpravljalo se i u zastupstvu, te bijaše zaključeno, o svom trošku mlatilo nabaviti, da se narod o njegovoj koristi osvjedoči i dobije volju u život uvadjati zadruge, po grofu predložene. Kasnije ćemo vidjeti, da se i u našoj obćini ustroji posebno privatno družtvo.

Sada je došlo na red šumsko pitanje. Bijaše pozvan i šumar, da podaje nuždno razjasnjenje.

Šumarstvo je jedna od najvažnijih grana gospodarenja za svaku obćinu, zato ćemo nacrtati važnije točke razprave.

Dobrić spomene, kako je došlo zastupstvo do uvjerenja, da suprot obstojećemu zakonu, suprot pazki od strane šumara, naše šume propadaju; članovi obćine, imajući ili neimajući pravo na šumu, svojevoljno ju pustoše, i tako se velika glavnica u šumah ležeća sve to više okrnjuje. A radi toga nitko nikoga ne tuži. Obćinari, nemareći za svoje dobro, jer nije svojina pojedinca, mirno gledaju počinjene štete. Nama je danas posavjetovati se, kako bi zlu doskočili i zakonu pribavili štovanje.

Na zastupnicih si mogao opaziti i smieh i srditost i odsudjivanje, upuščati se u takav posao. Jedan reče: Šuma je naša, a što trebamo, mora nam se dati. Drugi predloži: Kad se bojite, da šumu neodnesemo, a vi ju prodajte, kupovina neka se porazdieli medju obćinare ili neka se u kojem novčanom zavodu uloži, te odpadajući kamati se razmjerno polag posjeda svake godine podiele.

Ovaj se je predlog vidio nekojim shodnim s razloga, što će od obćinskoga dobra nešto dobiti, što će nadzor nad šumom prestati, te obćina se riešiti koje-

Digitized by Google

kakvih troškova, kao n. p. uzdržavanje šumara, lugara i t. d.

Sokolić je vidio, da treba razjasnjenja zastupstvu, te pozove šumara, neka on svoje mnienje kaže.

Občinski je šumar shvatio dobro položaj, u kojem se nalazi, te reče:

„Nije čudo, da se slični predlozi, kako ih sada slušasmo, u našem zastupstvu na pretresivanje donašaju; radi bo se o občinskoj šumi. Poznam gradove, gdje veoma nabražena inteligencija rukovodi občinske poslove, pa se isto dogadja; pravdaju se o velikom trošku na škole, štede na koječem, gdje bi morali novac sipati, a za velike glavnice, gdje propadaju, niti najmanje ih glava neboli. Godine 1858. izašao je urbarialni zakon, uslied kojega je pronadjena ukupna veličina šume za sve posjede jedne občine te ove odieljene od vlastelinske šume dolaze pod imenom „občinska šuma“. Občinske šume imaju služiti za namirenje potrebita drva uz neprekidno šumarenje, te se po obstojećih propisih pod nadzorom političkih oblasti upravljati imadu, kao svojina občine i njezina naraštaja, s toga se niti medju pojedine občinare podieliti, izkrčiti, niti onaj dio za školu i župu odciepiti nemože, jer je občina obvezana iz ove šume i župnika i učitelja drvi obskrbiti. Šume su dane občinam, da si potrebito drvo pribaviti uzmognu, čega radi se razmjerno svake godine ili polak okolnosti u višgodišnjem razdobju stanoviti dio posjeći ima, da se ljudstvu za cielo vrieme potrebiti ogriev zajamči. Nipošto se nedopušta, da občine u jedan mah sada već svoje šume posieku. Ima mnogo gospode, koja misle, da je baš najbolji način gospodarenja sa občinskimil šumami, da se novac uloži i godišnji kamati svakomu posjedniku predadu, kojimi bi se potrebiti ogriev u buduće imao pribaviti. U tom slučaju imale bi občine u prvih godinah prevelikim množtvom goriva razpolagati, ali bi ga do

Digitized by Google

skoro i nestalo. One bi bile prisiljene najnuždnije si gorivo od vlastelinstva za skupe novce kupovati. Još bi gore bilo po naš puk, te bi ga sasvim upropastilo, kada bi se za šumu dobljen novac podielio. Sve to nedopušća zakon ni oblast.

Da naša šuma propada, neima dvojbe, ali tomu su kriva sama občinska poglavarstva i zastupstva, jer neidu na ruku dotičnim čuvarom šuma, jer se u obće za šume nebrinu. Moji predlozi ovdje negdje u prašini leže, moje pritužbe radi kvara ne uvažavaju se, zakon se nogama gazi.

„Slavno zastupstvo", reče grof, „dozvolite mi, da razjasnjenja gospodina šumara popunim, te nabrojim u kratko koristi, što ih šume pružaju prirodnom gospodarstvu: One čiste zrak, dočim upijaju i izhlapljuju vlagu i različite plinove, te tim nekim načinom drže ravnotežje izmedju više i manje koristnih plinova. S toga sliedi, da šume pomnožavaju kišu, jer mnogo tomu doprinese, da se vlaga u zraku u dažd sgustne. Šumam imamo zahvaliti postanak i trajanje vrela, potoka, rieka i jezera. One posreduju, da se munjina povoljnije i jednačije razvije, te tim uspiešnije djeluje na rastline. Inostranci zavide našoj domovini goleme šume, koje toli veliku ulogu igraju u narodnom gospodarstvu. Ali ako se zakon bude gazio, te se ovako gospodarilo s njimi, onda će doći doba, gdje će hrvatsko potomstvo drva iz tudjinstva za skupe novce uvažati morati. Poznato je, da Hrvatska za sušnih godina najobilnije rodi, dočim ostale bogate zemlje radi nerodice pomoći trebaju, a ovakav uspieh ima se s veće strane zahvaliti šumam. Zato se pustošenje šuma zakonom zabranjuje, a naša je sveta dužnost na put mu stati."

Sada prihvati Dobrić rieč: Koliko su nam gospoda obrazložila korist šume i potaknula nas na vršenje zakona, ipak nismo čuli način, kojim bi imali zlu doskočiti. Ja sa svoje strane predlažem:

Digitized by Google

1. Pozivlje se občinski šumar, da sa podčinjenimi si lugari strogo vrši zakon, a občinsko poglavarstvo ima ga u tom snažno podupirati. Šumar si imade izabrati komad občinskoga zemljišta, na kojem će mlado drveće na veliko gojiti, da njim može sve neplodne strmine bregove posaditi i posječen komad šume opet po najnovijem načinu ošumiti. U tu svrhu pruža mu občina dovoljan broj težaka i nuždna sredstva.

2. Uslied dovršenog popisa občinara znade, se koji občinari po zakonitoj ustanovi imaju pravo drvarenja u šumi; oni ne budu u svojem pravu prikraćeni; ostali si moraju drva kupovati.

Ovoj točki pridoda šumar: Debla pojedinih stabala, koja su valjana za gradju i lies, neće se na gorivo nikomu dati, već će se ovakav panj prodati, te samo odpadci od izradjenog za ogriev pučanstvu odstupiti.

Novci, što će ih občina dobiti za prodana stabla, kano i za nuzgredne užitke, imadu se na sigurnom mjestu uložiti, te od kamata troškovi za upravu i gojenje mladih šumica podmiriti. Dok bar prilično dovoljna glavnica ne naraste, moraju občinski zastupnici službu nadzora bezplatno vršiti. Jedino podvoz će im se nagraditi.

3. Glede sječenja dozrelih šuma imade občinski šumar izraditi osnovu šumarenja, da ni mi, niti potomci naši bez šume ne ostanu. Prema toj osnovi će se i drva dieliti i prodavati prvih deset godina, dok sve goletine ne budu pošumljene. Onda se može iz nova u osnovu uzeti i ove mlade šumice, kako bi možda više koga drva zapalo.

4. Občina bira svake treće godine iz svoje sredine posebni odbor od pet lica, koji bude šumom upravljao i o svom radu točno i savjestno izvješćivao zastupstvo. Ovaj će odbor izpitivati, na koliko se sa zakonom slažu

Digitized by Google

zahtjevi občinara i predlozi občinskoga zastupstva; priečiti će neuredno sječenje drva, pasenje marve u posječenoj šumi, gledati će, da izčezne nehaj naroda, koji ono, što je občinsko, smatra za stvar „ničiju".

5. Glede žira i paše ostaje občina kod prvanjih zaključaka s dodatkom, da pasenje marhe u šumi s proljeća se zabranjuje, jer prvo bilje u šumi niknuvše, je većinom otrovno, dakle marhi škodljivo. Stelja se iz šume ne smije iznašati.

Ove točke budu po zastupstvu primljene. Šumar se je dao na posao, a občina krasno uznapredova u tom veoma važnom poslu. Ne samo, što će šume djeci svojoj sačuvati za sva vremena, ona će i na trošak oko ošumljenja sabrati posebnu glavnicu, dakle i ovdje prilično prištediti občinskog novca.

Medje občinskom zemljištu bijahu ustanovljene. Občinsko je poglavarstvo razpisalo sa znanjem više oblasti prodaju i iznajmljenje istih. Tom je uredbom priteklo blagajni občinskoj prilično novaca i godišnji se dohodci umnožili.

Uslied izjavljene želje većine članova narodne čitaonice držao je župnik Svetić drugo predavanje i razpravljao je sliedeće:

Potreboće ljudi temelj su obitelji i družtva, ter izvor svega koristna na svietu.

U ovom je predavanju razložio župnik, da svaki čovjek nečesa treba; potreboće da se namiravati moraju. Ljudi, koji svoje potreboće namirivati mogu, zadovoljno žive. Progovorio je o bogatašu i siromaku. Dokazao je, da su obodvojica u družtvu čovječanskom nuždni; siromaku označio široko polje radnjom i štednjom do privriede, a da je tečajem vremena i on sretniji, dokazuje njegov sadanji polažaj i onaj pred tisuću godina. Orisao čudorednost, kako je zahvatila koren u ljudstvu, te ovo postalo uljudnije i svakomu dobru pristupnije, te tako

Digitized by Google

divan red vlada na ovom svietu. Družtvo ljudsko osniva se na uslugah, što ih jedan čini drugomu, da se namire potreboće. Ove potreboće čovjeka probudiše duh i snagu duševnu, dadoše povoda velikim izumom. Tako se okoristila trgovina, promet, njim zahvaljujemo sve obrete, izume, znanosti. Potrebam čovjeka služi: voda, vjetar, sunce, para, munjevnost, svjetlost. Sada je označio nuždu družtva — jer je čovjek biće družtveno, i korist družtva — jer se čovječje sile i sposobnosti mogu razvijati samo u družtvu. Prekrasno je iztaknuo obitelj kano sliku družtva u malom i njezinu uzgojnu svrhu, jer iz krila njena raste stablo ljubavi iskrnjega, pod kojega sjenom živi i razvija se družtvo ljudsko. Na koncu sjetio je družtvo rieči Krstovih: „Ljubite se medju sobom, kako sam vas ja ljubio i dao za vas svoj život. Sviet vas pozna svojimi učenici, budete li se uzajamno ljubili.“

15. Dug je občine uredjen. — Dobrić je izabran načelnikom. — Govor podžupana o dužnostih občinskih činovnika. — Dobrić razvija svoj dalnji program. — Predavanje župnika Svetića: Kako si narod do obćega blagostanja pomaže i siromaštvo zatire. Procvat narodnje privriede u Štajerskoj.

Po sastavljenom invetaru znala je občina za svoj imetak i izpravami bijaše kako valja njezin posjed omedjašen. Sve zakonito uknjiženo. Sada je moglo zastupstvo tražiti dozvolu, da na svoj imetak uzajmi od koje banke jeftiniji novac. Da je što takovoga občina poduzela prije dvie godine, dvojimo, da li bi na dozvolu sa strane viših oblasti računati mogla, ali sada, kako se već dvie godine o uredjenju občine radi, kako se pročulo o preustrojstvu njezinom i o onom krasnom redu, kojim se sve izradjuje, pa se i priličan uspieh vidi, nije bilo dvojiti, da dozvola dodje. Zastupnici su se o jed-

Digitized by Google

nom prepirali, i to o visini zajma. Oni, koji su u prijašnjem zastupstvu sjedili, zahtievali su, da se onim novcem, što ga je občina primila za prodane komade zemljišta i kao najamninu, zatim onimi glavnicami, koje su stranke u ime duga občini izplatile, namiri dug, a na novo se uzajmi samo toliko, koliko iza obračuna preostane. S ovimi je držao neustrašivo i načelnik; njemu i njegovim privrženikom stalo je najviše do toga, da se uplati pod njihovom upravom nastavši dug, kako bi se pred narodom opravdali. Nasuprot ostali zastupnici: grof, Dobrić, Svetić, Sokolić branili su protivno. Oni su dokazivali, da občina ne može sada započeti rad zaustaviti, a da se posve pretećoj joj propasti ne otme. Občina, do sada gnjilo tielo, mora se sasma preustrojiti u svih granah javnoga života; ona mora biti koristnim udom drage nam domovine, u njoj moraju biti občinari, koji na svojih noguh čvrsto stoje, dakle se ne pretvaraju malo po malo u skup prosjaka. „O tomu nastojati moramo sami“, reče Dobrić, „i biti marljivi, radini, prema onoj izreci: „Pomozi si sam, pomoći ću ti i ja (Bog)“. Čim prije nam zakuca na vrata pitanje školsko i ine potrebe, zar ćemo opet tražiti zajam. Onda će biti veoma težko sklonuti koj zavod, da nam ga poda, kad već imovina bude jednim dugom obterećena. Zlo je gospodarstvo kod onih občina, koje radi povremene nestašice novaca ustručavaju se misliti na napredne svrhe i uzkraćivati prosvjetnim zavodom podpore, tim zatiru sebe i najveću štetu nanašaju budućnosti svojeg naraštaja. Budimo ljudi, kakvih domovina treba: ljudi rada i napredka. Gdje je uztrajna volja, pošten rad, štednja, tamo ne ima straha, propasti. Izvukosmo se iz najgorega, pa ćemo i dalje znati put, kako si pomoći. Uzajmimo cielu svotu, koju smo dužni. Preostali novac ćemo već kano dobri domorodci znati upotrebiti na korist našu i naše djece.

Digitized by Google

Uz nazore Dobrićeve pristala je većina. Zaključak bude u smislu njegovih rieči stvoren. Ali dosadanji načelnik nije časio, te poslie sjednice posla Dobriću sliedeći list:

Štovani gospodine! U zadnjoj sjednici občinskoga zastupstva, u kojoj se glasovalo o zajmu, uvjerih se, da ne imam za sebe nuždnu većinu zastupnika, koji bi moje nazore odobravali, te sa mnom zajedno o dobru občine radili. Takovo nesuglasje moglo bi samoj občini biti od velike štete i osujetiti mnogu dobru nakanu, koja bi se provesti morala. Scienim si dakle za dužnost, da pogledom na moju starost, moju dugotrajnu službu u občinskoj upravi, zahvalim se na časti načelnika, te vas ujedno molim, da shodne korake učinite, kako bi se to mjesto na novo popunilo. Sa osobitim štovanjem. Vam privrženi načelnik.

Dobrić sazva bezodvlačno zastupstvo, da mu priobći načelnikov odstup. Ostavka njegova bude primljena, a nitko nebi ni pisnuo, da Sokolić ne bi bio predložio, neka se odstupivšemu načelniku za njegovo dugotrajno službovanje izrazi u zapisniku zahvalno priznaje. Zatim obreče Dobrić zastupnikom prijavu čim prije podnieti kr. podžupanijskoj oblasti u svrhu razpisa natječaja. „Što nam treba natječaja, mi znamo koga ćemo birati za načelnika“, pojavi se jedan glas, a svi dodali: Dobrić. Dočim budu upućeni na zakon i trojni predlog podžupanijske oblasti, razidju se.

Uslied razpisana natječaja za mjesto načelnika podnio je molbu i Dobrić, umoljen sa svih strana, da tako učini. Na uročeni dan izbora dodje sam podžupan u sjednicu zastupstva, da prisustvuje izboru. Oblast je stavila Dobrića u svom predlogu na prvo mjesto, te on bude i jednoglasno za načelnika izabran. Osvjedočio se podžupan o krasnom i toli uspješnom radu dosadanjega poglavarstva i zastupstva, uvidiv kako složno glasuju

Digitized by Google

zastupnici za čovjeka svakom napredku sklona, prosbori poslie izbora sliedeće:

Štovani zastupnici! Odkako je preustrojenje ove občine nastalo, motrila je podžupanijska oblast pomno svaki korak, koji je zastupstvo na procvat občine svoje poduzelo. Sa zadovoljstvom izričem vam ovdje priznanje na požrtvovnom trudu. Vi si staviste ciljem svomu radu sretnu budućnost ove občine. Sreća pojedinih občina može biti srećom čitavomu narodu, a ovoj temelj polaže plod neumorne radnje, pregnuća, čistom, domorodnom mišlju zadahnutih otačbenika, muževa značajnih, koji uviek, imajuć pred očima veliki cilj, uztrajno i dosliedno prama njemu rade. Domorodnim riečim moraju da odgovaraju i djela, bez njih ne ima nikakova napredka. Od liepih rieči pogibosmo! Pravoga rodoljuba, gdje god bio, čim god se bavio, prva je dužnost svoje zvanje točno, savjestno i podpuno vršiti. Svatko treba da si je sviestan svojih dužnosti, što mu ih nalaže javni život i sreća obiteljska; iz toga vrela ključaju liepe gradjanske krieposti. Ako je otac dužan za sebe i svoje raditi, što ćemo reći o onih, koji su javnim povjerenjem odlikovani i pozvani da upravljaju javne poslove naroda. Sviest njihova mora biti u njih tim življa, jer su preuzeli velike dužnosti, jer imaju raditi o promicanju javnog občinskog dobra. Brigu veliku natovario si javni činovnik, jer njegovim nehajstvom ne trpi pojedinac, već trpi cielost. Činovnici i zastupnici, u kojih je živo osjećanje dužnosti, posvećuju narodu sve svoje sile; želja, da ga svojim radom usreće, izpunjunje im sav život. O shvaćanju tih dužnosti ovisi obći napredak. Na ove vas dužnosti upozoruje zakon, upozoruju vas dobri ljudi u vaših sastancih. Hvala im od srdca! Ali najsavršeniji zakon u rukuh nesavjestnih činovnika postaje nakazom i propašću naroda, dočim u rukuh marljivih i možebitni nedostatci postanu nedoljivimi. A da možemo promicati

Digitized by Google

kano činovnici i zastupnici naroda obće dobro, treba poznati i sebe i druge, a u prosudjivanju takovom mora biti strah božji, dobrota, kano početak svake mudrosti. Puteve do srdca vašega i srdca bližnjih liepo vam razlaže u svojih razgovorih obće ljubljeni župnik. Dobra uprava s jedne strane, plemenita ćud i prianjanje uz napredne izume na polju umnoga gospodarstva, kako vam ih podružnica podaje, s druge strane: dovesti vas može k cilju, što si ga jeste iztaknuli, a ja vam u ime nadležne oblasti na dosadanjem uspiehu čestitam i koli vašoj obćini toli cielomu narodu žudjenu sreću od srdca želim. Živio novi načelnik! Živilo svjestno zastupstvo!"

Krasne li je zabave doživila pod večer obćina Družbovac u narodnoj čitaonici. Bez ikakvoga poziva nadošla je velika množina članova i nečlanova i očekivaše ovdje u obično doba poznati dolazak načelnikov. Dobrić nije ni znao, što se u dvorani sbiva, dodje, i oko mu zahvati liepo pisane rieči na protivnoj stieni vrata. „Radom i znanjem krči si sam uztrajno put do sreće svoje, pa će ti i Bog pomoći." To je njegova lozinka, to sva njegova i njegove družbe mudrost. Najstariji osamdeset i pet godišnji starac obćine družbovačke pozdravi načelnika ovimi riečmi: „Gospodine načelniče! Pozvan sam, da vas u ime svih obćinara na ovom mjestu pozdravim. Najstariji član družbe ove, činim to, a ne trošim mnogo rieči, već vam želim, da u svojoj časti stupate onom stazom, kojom ste do sada vodio sudrugove svoje, a sve vaše korake neka prati ona sreća, koja nam do sada zajamčila nenadani uspieh na čast i slavu naše mile obćine!"

Jednostavne rieči starčeve dirnuše obćinstvo. „Živio Dobrić, živio podžupan!" zaori sa svih strana.

„Prijatelji", reče Dobrić, duboko tronut srdačnim dočekom, „iznenadjen sam prisutnošću toliko mnogoštovanih suobćinara; neizmjerno mi godi srdcu, da u ovom

Digitized by Google

skupu nalazim davno i toli izčekivani duh udruživanja u našem občinskom životu; zanešen sam milom rieči starca sjedoglavca, gdje želi ne mojoj osobi već našemu radu, da bude na čast i slavu našoj miloj občini, kojo sam se današnjim danom obvezao služiti kano načelnik. Ako je istina, o čem ne dvojim, da nam je evo kažiput ovaj, liepimi slovi upisan, sredstvom, da se žudjenomu cilju primaknemo, to se možemo za stalno nadati sjajnomu uspjehu; radom i znanjem odstranit ćemo sve zaprieke, koje blagomu procvatu naše, prem na rubu pro pasti stojeće občine, na putu stajale budu. Tih zaprieka ima vrlo mnogo. Čuli smo danas: „od liepih rieči pogibosmo!“ U istinu ništa ne budu pomagale najljepše besjede, ako snažnom rukom ne zahvatimo svuda, gdje naše sile potreba izčekuje. Samo radom i znanjem, svojom vlastitom pomoći možemo se nadati od Boga blagoslov.

Radom i znanjem postizava se viši cilj ljudskoga družtva, duhovno i materijalno blagostanje naroda, a da ovaj cilj postignemo, mora želja za radom i znanjem proniknuti najniže slojeve pučanstva, u kolibu siromaka, u kuću gradjana, u palaču vlastelina i plemića; pojedinci moraju biti tom željom živo proniknuti, da bude poticalom, da bude ravnajućom silom u javnom životu. Uzmimo n. p. občinu, u kojoj se svaki občinar samo za se brini, a za javne poslove niti najmanje nemari; ako slučajno dodje nekoliko prosvietljenih občinara u zastupstvo, mogu li oni svemu doskočiti, kako to duh vremena i potreba puka iziskuje? Ne moraju se bojati prigovora, sumnjičenja, odpora, da se sutra sruši, što je danas trudom i troškom sagradjeno. Uzmimo n. pr, narod, pitajmo, koju bi budućnost imao, kad bi se u njem nekoliko ljudi ponosilo dobrim odgojem i naobraženosti, a puk siromašni u svojem ubožtvu i duševnoj golotinji bi stenjao? Nije onaj perivoj krasan, u kojem

*

Digitized by Google

se vitke palme sa mirisnim cvietom nad golim svakoga zelena i cvieta lišenim tlom uzpinju, već je onaj krasan, u kojem od najjednostavnije biljke sve se preko ružinih grma penje u visinu do cvieta palma, sve nastoji, da mu miris i cviet i plod bude sličan onomu.

Ako imade našoj obćini bolja budućnost sinuti, mora ove krasne rieči, „rad i znanje“, ponajprije svaki pojedinac usvojiti, ako hoće, da na procvat ciele obćine i naroda što uzradi. Tko misli bez truda postati bogatim i prema tomu se ravna, budućnost mu u ruke utiskuje prosjački štap ili razbojničku toljagu. Sreća riedko kad sasune komu gotova blaga u krilo, a od tih riedkih još su redji, koji bi darom sreće umieli sebi i drugim na uhar i blagoslov gospodariti. Svi nam podatci pokazuju, da se domovina ne može hvaliti blagostanjem; biju nas zla sa svih strana, ali ipak je put, da se zlu otmemo. Pojedinac neka se drži ove: zorom ustaj, kasno u noći liegaj, štedi, trudi se, i ako ne ti, potomstvo će uživati plodove tvojega rada. A za svih nas neka budu ove rieči: zajedničkimi silami prionimo uz rad tamo, gdje pojedinci ne mogu, brinimo se za svaki napredni korak, nasliedujmo što nam znanost na ruku daje, oplemenimo sebe, djetcu našu čistim naukom i ćudorednim odgojem.

Zahvaljujem vam od srdca na prijateljskom dočeku i povjerenju, izražujem još jednom vruću želju, da svi mi i oni, kojih ovdje neima, prionemo uz znanje i rad, koji jedini može biti milom rodu na diku i spas!“

Dobrić je govorio od srdca k srdcu; rieči se njegove ugodno dojmiše svih prisutnih. Možda je tko mislio, da će tom sgodom spomenuti ovaj ili onaj slučaj iz prošlosti, ovu ili onu osobu, ali svega toga nije bilo čuti. Njemu je stalo do budućnosti. On nije nikoga krivio s ničesa. U njemu ne bijaše niti jala niti zlobe. Prijateljski odnošaji su se još bolje učvrstili, jer dostojno pro-

Digitized by Google

vedena promjena zastupstva probudila još veće povjerenje medju strankami. — Družtvo se počelo u prostorijah čitaonice razgovarati. U zakutku zauzeo je mjesto Dobrić i Sokolić. Posljednji pun veselja pripovjeda, kako se istom sada nada boljoj budućnosti. Spominje nekadanju svoju naglost, zahvaljuje Dobriću, što ga je uviek mirio, te mu zlatni srednji put u svemu preporučivao. Dobrić ga tješi i tvrdi, da njegovi čini bijahu uviek bez prigovora ako i savjeti prije vremena izraženi. Priznajem, reče Sokolić, htio sam odavna, da se bolestan bilježnik umirovi, ali uvidjam, da je tekar sada nadošlo vrieme njegovomu umirovljenju.

Polahko, dragi Sokoliću, bilježnik je bolesten, trideset godina službe mu izmiče, promjena načelnika će ga sklonuti, da traži od nas mirovinu. Na taj korak mi ga siliti ne smijemo. On sam upravo mora za mirovinu moliti. Razlog je ovaj: da ga mi pozovemo, predati ostavku, bilo bi zamjere, jer ima prijatelja, prem ne boljih nego smo mu mi; a zašto bi nam ljudi prigovorili, da hoćemo bez potrebe dva činovnika plaćati, naime umirovljenoga i novoizabranoga. Ako sam za mirovinu umoli, dokaže svoje godine složbovanja, svoju bolest, onda nam nemože nijedna stranka prigovoriti, ako njegovoj molbi udovoljimo, a opet učinimo svoju dužnost, kad mu zasluženu mirovinu dopitamo."

„Ali po kojem zakonu, reći će nam tko, dajete bilježniku mirovinu? naglo primjeti Sokolić."

„Po zakonu pravednosti i poštenja naše občine. Kod nas je sav svoj viek probavio, u našoj je službi ostario i obolio Dalje nemože; zar ga možemo baciti na polje, da gladuje pod stare dane? Umirovljenje njegovo će nam viša oblast odobriti, te nam ga i pohvaliti. Neima ti, prijane, veće slasti, nego kada si milostiva srdca i nastojiš, da se drugomu ukloni nesreća. Je li dužnost pojedinca biti pravedan dobrotvor, to u većoj

Digitized by Google

mjeri mora tu dužnost činiti občina, koja je pozvana, da se brine za dobro svojih občinara. Sama dakle mora u svem prednjačiti.

Sokolić je odobrio mnienje prijatelja si i ljubezno su se razstali. Istu večer naviestio je upravljajući odbor narodne čitaonice, da će župnik Svetić dojuće nedjelje svoje razgovore nastaviti, čemu se občinstvo ne malo naradovalo. Predmet i sadržaj bijaše sliedeći:

Kako si narod do obćega blagostanja pomaže i siromaštvo zatire. Procvat narodnje privrede u Štajerskoj.

Župnik Svetić zahvali se kao i zadnji put občinstvu, što ga je u tolikom broju svojom prisutnošću počastilo, te reče: Od više vremena čuje se u našoj občini: dajmo, da nam se gospodarstvo usavrši, da občina bude ne samo duga riešena, već i bogata, a mi imućni ljudi. Kod nas se mnogo govori i hvali, ali se malo ozbiljno radi. Nama treba ponajprije dobre uprave, koja redi i ravna po zakonu, strogo pazi na vršenje dužnosti, zabranjuje lienost, potiče na marljivost i štednju, osigurava strogim zaptom svakomu svoju stečevinu; nama treba praktične škole, koja svojim ustrojstvom ne samo iz nutra, nego i iz vana na narod djeluje. Što škola posije, mora uprava nastojati da žanje, kad čovjek samostalan postane, inače su kamati i glavnica, na djetcu potrošena, u zraku izčeznuli. Toga ne čine naše uprave, zato od nauka slaba korist, *jer odrasao mladić u praksi ne izvadja što je učio. niti se znade naukom u životu poslužiti.* Nadalje nam treba više naobrazbe, širenja umjetnosti u većih gradovih, da za sobom vode narod, mudrog razredjenja poslova i umjerenog življenja, usavršivanja poljodjelstva, vinogradarstva, govedarstva i t. d.; usavršenje svih grana obrta, umnažanje obćila i podupiranja trgovine, nama treba uzajamnog udruživanja, da se promiču svrhe svih vrsti pučanstva. Mnogo toga

Digitized by Google

moraju občine u svoje ruke uzeti, mnogo toga mora izvadjati vlada.

Naš narod, kao što svaki drugi, je neuk, treba ga podučiti, narod ima predsuda, treba ih izkorieniti, narod se novotarijam protivi, treba ga prisiliti, njegova je velika nesreća ova: „dok ne mora, on ne kopa, niti ore“. Tu treba odredbe. Siromasi padaju občini na teret; ona dakle mora biti na svom mjestu, te zapovjedati: „radi i štedi“. Ona mora odredbe pomno izpitati a kada koju nadje dobrom, koristnom i pravednom, valja da ju izvede i provede odlučno i krepko. Takav rad je upravo dužna razvijati. Narod će se s početka protiviti, al će nakon pet ili deset godina blagosloviti prisilu, pravedno i ljubezno ovršenu. Kada god se povede rieč o blagostanju naroda, bilo gdje mu drago, odmah se uplete škola kano glavni faktor, koji imade do toga blagostanja puk voditi. A što ćeš od nejaka djeteta? Škola, ako je dobra, ona ga oplemeni, ona mu dade na put u živót dobro srdce, tvrdu vjeru, krasne upute, a možda i uvježbanja, ali jer je nagnuta volja čovjeka više na zlo, nego li dobro, primjer starijih, udobnost, potiče ga na nasliedovanje; uvrieži se u njem lienost, običaji, pa on postane onakav, kakovi su i oni, koji ga okružavaju. Lienčina je vazda zlovoljan i gine. *Škola mora dakako činiti svoje, ali i občina, naime kad izučeno diete u svoju upravu primi; ona bo je želudac, koji donaša hrane i lieka svim udom, zato i njoj svi donašaju.*

Kazati ću vam još, što sam u Štajerskoj vidio i o njenom razvitku čitao: U srdcu ove krasne zemlje provodio svoj život blagopokojni nadvojvoda Ivan, koji se je stavljao na čelo svakom poduzeću, koje bijaše svrhom podignuti kulturno stanje zemlje. U njegovu visost ugledalo se i štajersko plemstvo, te pregnulo složnimi silami raditi o razvijanju materijalnoga blagostanja zemlje, stvarajući razne o privriedi radeće udruge, uvodeći na svojih

Digitized by Google

posjedih uzorno gospodarstvo i podižući mu u pomoć ratarski obrt. Istina je, štajerski je seljak bio iz prvine kao i hrvatski, trom, bezbrižan, ali bolji primjeri, neprestana živa ponuka, ipak su ga malo po mala trgli iz mrtvila i uvukli u kolo gospodarstvenoga napredka. Nesmije se zaboraviti, da je gospodarstveni razvitak u Štajerskoj i sama država moćno podupirala. Pokojni nadvojvoda i štajersko plemstvo znali su u državne vlasti izhoditi, što je bilo do nje, da se privatna podužeća i radnja oplodi. Hrvatska nije bila do danas sretna, da bi u njoj živio koj član previšnje vladajuće kuće, ali je Hrvatska imala isto tako veliko razšireno plemstvo, kao i Štajerska a svećenstvo držalo kao i danas veliki dio zemalja. Hrvatske su njive sploh plodnije, njezine livade bujnije, njezini vinogradi svojim položajem sgodniji, njezine šume bogatije, pa ipak narodno gospodarstvo u njih nazadnije od štajerskoga. Krivi su tomu odnošaji našega puka prema vlasteli, kriva je tomu politika, krivi smo tomu ponajviše sami.

Dočim su u drugih naprednih zemljah udruživanjem pojedinih sila na polju narodno-gospodarstvenom stvorili čudesa, u Hrvatskoj nije do dana današnjega jošte ni sama ideja udruživanja uhvatila korena. O samostalnu produktivnu radu, o umnažanju postojećih i stvaranju novih vriednosti jedva igdje traga ima. Hrvatski veliki i mali posjednik jadikuje na zla vremena, na velik porez, vapi za pomoćju a ni jedan ni drugi neće da uvaži istinu, da je vlastita pomoć i najpreča i najsigurnija. I najslabije pojedine sile, kad se udruže, stvaraju moćnu snagu, ali tko bi te sile u nas ujedinio, ako neće oni sami, koji uprav vape za pomoć. Treba samo jednom osbiljno početi, pa će dalje sve samo od sebe ići. Dok je naše plemstvo mrtvo, svećenstvo svoje zemlje ubogu seljaku u najam daje, dotle ćemo mi zalud očekivati, da nam se pridigne materijalno naše blagostanje. Do danas nije

Digitized by Google

bivalo riedko, da se čovjek, koji je nešto učio, n. p. na križevačkoj gospodarskoj školi, namjestiv se u svojem zvanju u sredini puka, sasvim zapustio, mjesto da je svoje znanje i izkustvo upotrebio na to, da svoju okolicu priuči umnomu gospodarenju. Nije se tomu čuditi, kad se uvaži, da ovakav samac, ne nalazeći uporišta u udruživanju naobraženih ljudi, ne može odoljeti naravnoj nemarnosti velike i trome mase puka, koja ga obkoljuje. Evo istini dokaza: Pokojni podban Zidarić kupio zemalja i šuma i livada u obćini Dubravi, pribavio si strojeve, imao volju tjerati posao po najnovijem načinu, ali badava. Danas su te zemlje puste, kuće poderane, uloženi kapital gotovo propao. Naša se inteligencija u narodu razplinjuje, a seljačtvo ostaje kod svojih starih navada. *Toj nevolji, kako spomenuh, neće doskočiti ni visoke, ni gospodarstvene, kamo li pučke škole. Tu treba djelotvorna, praktična rada, osnovana na udruživanju ekonomičkih sila, tu treba praktičnih primjera.* Sve mi to znamo i osjećamo, ali malo za tim marimo. Vlada, obćina, inteligencija, zanatlija, seljak, svi moraju složno, pouzdanim povjerenjem rad svoj odpočeti. Narod će se već za njimi povesti. — Župnik je dovršio, obćinstvo se razstalo zahvaljujuć na razlaganju i moleć, da čim skorije što nastavi.

16. Obćinsko poglavarstvo prati pomno djelovanje gospodarske podružnice. — Družtveni članovi priredjuju javna predavanja. — Obćina izvadja zaključke podružnice. — Obćinski bilježnik - upravitelj obćinskog dobra. — Sramotne protekcije.

Kako je obćinsko poglavarstvo svimi silami nastojalo, da si umnoži prihod i umanji razhod, tako je i upravljajući odbor gospodarske podružnice razmišljao o sredstvih, kojimi bi mogao seljak umnožiti svoj dohodak.

Digitized by Google

Zapušćenom stočarstvu se pomaže plemenitom pasminom bikova, preporuča se sjeme djeteline i inih trava, kako bi se što više pitne krme pribavilo; daje se gospodarom i naputak, kako treba telad, krave i volove hraniti. Iste godine urodila obilno šljiva, pa je občina sagradila o svom trošku dvie pušnice; izdane bijahu stroge odredbe glede čišćenia drveća od gusjeničnih jaja; občina plaća dva novčića za 100 hrušta i t. d.; sve su to predlozi, koje podružnica občini priobćila, a ovih ne ostavlja ona na papiru, već ih izvadja, te pazi osobito strogo, da li se odredbe vrše. Sam občinski načelnik obhadja kuće i vrtove, te milom riečju hvali i kori rad gospodara. Kod staje vidiš izkopane jame, a gnojnicom se polieva gnoj. Odticanje gnojnice iz dvora strogo je zabranjeno, kako se veli u oglasu, zdravstvenih razloga radi. U zadnjoj sjednici upravljajućega odbora gospodarske podružnice pripoviedao je predsjednik, kako u inih zemljah putuju ljudi, gospodarskim strukam vješti, od sela do sela, te sakupljenom puku lahko razumljivim načinom tumače najvažnija načela, na kojih se ratarstvo i ostale grane gospodarstva osnivaju. Medju ostalim reče: Nama je takove pouke tim više treba, jer ne imamo toli razgranjeno novinarstvo, knjige do našega čovjeka nedolaze, a i drumova i željeznica malo je kod nas. U ostalom živa rieč, kojom se služi čovjek strukovnjak, najjače djeluje i odmah ju stotine ljudstva sliedi, jer joj prije vjeruje nego li knjizi. Naša zemlja ne ima takovih učitelja, al se i tomu može pomoći. Predsjednik nakon svoga govora predloži, da *družtveni članovi prirede predavanja*, pa da će se pozvati gospodari, nebi li htjeli prisustovati. Grofov providnik bijaše odmah pripravan preuzeti tu zadaću. Nije trajalo dugo, uročen bude dan predavanju, a odkuda došlo najviše slušlašaoca? Iz občine Družbovac; poglavarstvo i zastupstvo uputilo pučanstvo o koristi sličnih poduzeća, dobro sjeme

Digitized by Google

već je bio posijao i volju pobudio svojimi razgovori domaći župnik. Providnik tumačio obširno, kako se može na oranici ljetina umnožati, tumačio vrsti zemljišta, način gnojenja, oranja i čišćenja oranica, zatim priobćio puku red kod sjetve, naime što treba sijati ili saditi svake godine na istom zemljištu. Ovo predavanje vrlo se mililo našim gospodarom; oni se uvjeriše, da nije dobro uši začepiti i ne slušati, što umni gospodari uče, ni prekrštenih ruku gledati, što drugi rade, pače da treba sve upotrebljavati, što je u novije vrieme pronadjeno, da se čim više s polja dobije; trošak bo se i trud ulaže, neka bude i veće koristi. — Providnik je vidio, da narod zvedljivo sluša i pita, te je obećao progovoriti o inih granah narodnoga gospodarstva, isto je obećao i vrtlar iz bližnjeg grada. Sadržaj veoma koristnih nauka, što ih podružnica sipala medju puk u javnih sastancih, ne možemo ovdje bilježiti; mi ćemo samo prama našoj svrsi spomenuti možda, o čemu je govoreno, a što je prama toj pouci uradila občina družbovačka. Povodom uredjenja šume u našoj občini pritužio se jedan član družtva, da će narod stradati na drvih, osobito zanatlije i ljudi nadošli, kojim užitak občinske šume ne pripada. Preporučila je podružnica graditi občinske peći, u kojih može više gospodara uz malu cienu kruh izpeći, pa ne treba da svaki svoju veliku krušnu peć naloži. Občina taj predlog objeručke prihvatila, te *dala sagraditi tri peći na shodnih mjestih;* poduzetnice pekarice plaćale su čednu najamninu u občinsku blagajnu, te veselo više put na dan pučanstvu kruh pekle. U ustanovljeno doba mogao si vidjeti, kako žene i djeca hljebe nose u občinsku peć. Ta se je navada tako uvriežila, da bi sada morala vojska norod miriti, ako bi mu se htjela prvanja navada narinuti i občinske peći porušiti. Siromak prije imao za kukuruznu muku novčića, ali nije imao za drva; sada već skuca ta dva, tri novčića pa

Digitized by Google

mu je kruh izvrstno izpečen bez brige, truda i troška. Kasnije, kad je občina svoju ciglanu uredila, sagradila je čitave kućice, a u njih peći, kakove imaju najbolji pekari. Sada je puk trošio manje drva, jeo bolje pečen kruh, olahkoćen je gospodarici posao, a občina kod svega toga najbolje prolazi, čuva si šume, a još neke pristojbe najamnine vuče. Ovu su uredbu osobito hvalili lugari, jer su opazili, da su žene i djetca prestala — drva krasti; dakle i s obzira javnog dobrog odgoja bijahu občinske peći koristne.

Čim je uredovanje u občini preuzeo novi načelnik, podnio je bilježnik molbu, da mu se mirovina podieli. Zastupstvo mu udielilo još i nešto više, nego li je zahtievao a tako i on i njegovi mnogobrojni prijatelji se primirili, pače naveselili.

Sada nastalo važno pitanje, kakova beriva treba novomu bilježniku ustanoviti i kako se to mjesto popuniti imade, da ne bude samo promjena osobe, već tom promjenom da bude sbilja občini pomoženo.

Nebijaše tako lahko ovo pitanje riešiti. Pučanstvo občine priučilo se je nakon trideset godina na činovnika, koji je bio pisar, nije si znalo tumačiti njegov djelokrug po novijih ustanovah zakonah i potrebah občine prama novomu ustrojstvu; bijaše dakle obće mnienje, da je plaća za posao dostatna onakova, kakovu je dosadanji bilježnik uživao, a glede popune mjesta kolali su već kandidati, naime domaći sinovi, sada u vejsci služeći ili gdje kano pisari kod občina radeći; glede izpita i drugih sposobnosti nije nikoga briga; čim se dotični u službi obazre i uputi, položiti će i izpit.

Nu nebijaše toga mnienja nijedan od poznatih nam lica: grof, župnik, Dobrić i Sokolić; ovi su dobro znali, koliko vriedi občini dobar, savjestan i naobražen bilježnik; oni su htjeli imati silu, koja, shvativ preustrojstvo občine, znati će njom i upravljati po zakonih i

Digitized by Google

propisih, a ovi moraju občinskomu činovniku tako dobro poznati biti, kao i zemaljskomu.' Ako već načelnik netreba posebnog izpita, a to ga bar mora imati bilježnik. Za svaki se stališ zahtieva današnji dan osposobljenje, samo za upravljajuće osoblje občine, tog najvažnijeg posla u državi, netreba se iztaknuti sa nauci i znanjem. Dosta, da dotični znade pisati, ako još gdje u pisarni kotarskog suda probavio godinu, dvie, prepisivanjem akta, eto ti savršena bilježnika. Ta bilježnik je ona osoba, koja mora po zakonu zastupstvo sdušno savjetovati, da mu se zaključci nebi protivili obstojećemu redu; on mora znati braniti občinu, gdje treba, mora na oku imati svaku priliku, gdje bi se občini mogla pribaviti korist i odvratiti šteta; u tom smislu mora izvieščivati i zastupstvo i poglavarstvo, a ne smije propustiti nijednu okolnost, koja mu se učini shodnom promicati dobrobit občine. Tomu treba znanja, značaja, obzirnosti, poštenja i zreloga shvaćanja ljudskih odnošaja, družtvenih potreba i narodnih svrha.

Muža, koji bi imao nuždne sposobnosti za dobru upravu, treba i dobro platiti, uz sve to treba se pobrinuti, da u slučaju, ako se sposoban bilježnik prijavi, ne bi isti propao poradi manje sposobnih, ali zato bolje preporučivanih, ili radi toga, što nije domaći sin, kako to u manjih gradovih i občinah biva.

Občinsko poglavarstvo uzelo ove razloge u obzir. A da se pučanstvo uvjeri, da nije posao bilježnikov samo pisanje, prozove ga „upraviteljem občine", a ime bilježnik dade pisaru; plaću mu doznačilo takovu, da može prema okolnostim sa svojom obitelji dostojno živjeti i nakon desetgodišnjega službovanja zajamči mu i mirovinu; za popunjenje toga mjesta imade se razpisati natječaj putem novina.

Predlog poglavarstva u ovom smislu razjasnio je u sjednici občinskog zastupstva Sokolić. Glede povišenja

Digitized by Google

plaće spomenuo je, da taj višak bude občini dobrom upravom povraćen, jer da će izkusni bilježnik pronaći vrela novomu dohodku; dobro plaćen činovnik ne bude tražio ine zaslužbe, već će sve svoje sile posvetiti dobru občine. „U ostalom“, reče, „ako si izaberemo čovjeka sposobna — a takovoga dobijemo samo za dobru plaću — budemo ga učinili i odgovornim za protuzakonitosti, kojih radi bi občina kvarovala; on bo mora zakon točno poznavati, a mi občinari lišeni smo tada svake odgovornosti pred višom oblasti i pred občinstvom.

Navedenim razlogom nije mogao nitko prigovoriti; ali glede natječaja imao prigovor odbornik Tomić i reče: Ne nalazim od potrebe, razpisati natječaj, znadem, da se u našoj občini nadje sposobna osoba za bilježnika; imamo dosta vještih domaćih sinova, a ovim se mora dati prednost; oženjenoga nam takodjer ne treba, neka se ženi kod nas; u natječaju se mora naznačiti plaća, a ovako se budemo pogadjali, možda bude ipak koj jeftinije služio, a uza sve to mi je najviše žao za trošak, jer novine ne tiskaju natječaja badava.

Tomiću je načelnik s mjesta odgovorio i dokazao, da se ovdje radi u prvom redu o dobroj, sposobnoj sili, koja ima občini služiti, a ta se nadje samo onda, ako se potraži, u tu svrhu se razpisuju natječaji po novinah, medjutim što se te točke tiče, neće nas podžupanija pitati, te će ona na naš trošak sama natječaj razpisati. Glede domaćih sinova može nastati pitanje onda, ako je koj domaći i vanjski molitelj jednako za službu sposoban, ako bude vanjski molitelj dokazao bolje sposobnosti, mora da bude biran, jer tako zahtieva red i dobrobit naše občine, kojoj na procvat sve ovo radimo.

Zatim bude predlog poglavarstva prihvaćen, podžupaniji priposlan, odobren, a poslie četiri tjedna bijaše već u občini družbovačkoj — pravo trkalište — konkurencije.

Digitized by Google

A znadete li, ljudi božji, kakovo je to trkalište? To vam je prevrat u cielom obiteljskom životu, tu vam zapinje sav rad, tu vam neima obične udobnosti a niti reda u jelu ni spavanju, u kratko, to je razpinjanje na križ onih, koji su pozvani da vrše svoju dužnost, da daju svoj glas kod izbora.

U občinu družbovačku dolazili su dan na dan molitelji, predstavljali se, uvjeravali o svem i svačem, dà svi su se gradili usrećitelji naše občine. Još nisu občinari naši nikada imali toliko rodjaka i prijatelja u Hrvatskoj, još nikada nije občina vidila toliko ljudi, koji bi se toli željno u njoj radi nastaniti, kao što sada. Načelnik je imao čast primati listove ća od velike gospode.

Nam dobro poznata četvorica zastupnika sastala se, da se o izboru posavjetuje. Dobrić izrazio odmah veliko negodovanje nad ovimi protekcijami. Župnik je tvrdio, da toga ima žalibože u svakom stališu, to moljakanje da je upravo u „modu“ došlo, jer laska onim, koji službe diele; sada skoro da već ni neima u pojedincih samosviesti, koju daje znanje, vještina i poštenje, jer se gledaju i odlučivaju prosjačenja, gdje bi imala odlučiti pravda i jedino interesi obćega dobra, kojim dotičnik mora da služi. To osvjedočenje je i u mladeži; ona zna, da joj osposobljenje izvrstno ili dobro malo hasni; glavna je moć svjedočbe — protekcija. Grof se takodjer čudio, da se može u zemlji takovo nedostojno prosjačenje poddupirati, jer to demoralizira činovničtvo, pače i občinstvo, ubija samosviest i vjeru u pravednost. Osobni obziri ne smiju nikada u podjeljivanju služba oblasti zavadjati.

„Na stran sa protekcijami“, doda Sokolić, „evo molba, pa čitajmo“. Kada je pročitao sve molbe, stane svak od prisutnih razmišljavati. Svi bijahu jednoga mnenja. Svi su bili za molitelja, koji je u jednoj občini služ-

Digitized by Google

bovao, koja je bila nekada isto tako zapuštena, kao i Družbovac, on ju je znatno podignuo, tako, da danas drugim za uzor služiti može, čovjek, koji sa svojom obitelji liepo živi, dugove ne pravi, u ponašanju je uzoran, u obćenju uljudan. Tražio je ovu službu, da si poboljša položaj. „Ima zasluga, ide ga bolje mjesto“, zaključi Dobrić“.

Nećemo nabrajati, što se sve radilo i govorilo prije izbora u krčmi i na ulici, kakova ogovaranja i klevetanja se raznašala o pojedinih moliteljih. Pri samom izboru malo da nije imao svaki zastupnik svoga kandidata. Glasovi se razpršili, a većinom glasova izadje Josip Bogdanović, kandidat, kojega je Dobrić predložio i Sokolić zagovarao. Izboru nije nitko prigovarao. Čule se rieči: „pravo je, kad nije moj izabran, neka nebude ni njegov“.

Dobrić je obznanio uspjeh izbora Bogdanovića, koji je i prispio, čim je dobio potvrdu od oblasti. Uprav se imao izraditi proračun za dojduću godinu. Kod sastavljanja istoga pokazalo se, da su obćinske stvari na bolje okrenule, a i novi upravitelj dokazao odmah u početku znanje, marljivost i okretnost, kakovoj se obćinari ni iz daleka nadali nisu. Uspieh izbora dakle veoma je radovao naše brižne i pravedne zastupnike.

17. Dioba obćinskog pašnjaka. — Obćinski voćnjak. — Nove uredbe uprave. — Mjestni sud. — Obćinstvo, dobrom upravom vodjeno, stupa na stazu napredka u ćudorednom smislu.

Obćina Družbovac imala veliki pašnjak i to prostranu nizinu, kako smo ju u prvom početku pod naslovom „Siromašna obćina“, opisali. Nastalo doba, da se taj pašnjak uredi. Poglavarstvo obćine se u tu svrhu dogovaralo sa vještaci, osobito sa providnikom i šumarom, koji su savjetovali urediti korito potoka, kako to učinio grof na svojem imanju, zatim ga razdieliti medju ob-

Digitized by Google

ćinare. Jedan bi komad zadržala občina za sebe. Gornji dio pašnjaka mogao bi se dati siromašnim obiteljim na tri godine bezplatno u najam, da se obradi, jer je prikladan za poljane, pod gorom neka posade gorice a na lošoj zemlji trešnje i druge voćke.

Poglavarstvo stavilo pitanje o razdieljenju pašnjaka na dnevni red u prvoj sjednici zastupstva. Ta sjednica bijaše jedna od najburnijih, što ih je ikada doživila občina Družbovačka: Poradi važnosti samoga predmeta nanizati ćemo u kratko tečaj razprave.

Čim je izustio načelnik rieči „razdielenje pašnjaka", nasta neopisiva vika i krika: Dokinuti pašu, to je grozna pomisao; gdje ćemo nabrati hrane za marhu, mi siromasi. Tu se radi samo o dobru bogataša; idimo iz občinske kuće. Načelnik je velikom mukom primirio zastupnike, te ih umolio, da barem poslušaju razloge, s kojih je poglavarstvo tu diobu na dnevni red stavilo. I oblasti takovo dielenje zahtievaju. A ne radi se ovdje o dokinuću paše u obće već o paši na občinskom pašnjaku. Na svojoj zemlji neka si gospodar pase marhu, dok je tomu doba. „Občinski je pašnjak naš. Tko nam može braniti, da si na njem marhu pasemo", opet se ozvali glasovi. Načelnik stao miriti a župnik reče: Ne ima dvojbe, da je poglavarstvo imalo pred očima dobrobit svakoga pojedinoga od nas, kada je na dnevni red stavilo pitanje o diobi pašnjaka. Ta ono ne zahtieva za sebe ništa do li onih golih gora, koje će o svom trošku ošumiti ili voćkami posaditi. Pašnjak nam daje, samo s tom razlikom, da svaki bude na svojem smio pasti marhu, po tom će je i držati toliko, koliko bude mogao hraniti; ovako držimo marhe više, nego li imamo krme, zato nam marha propada i nikakove koristi ne nosi. Pitam, da li nam daje pašnjak dovoljne krme po ljeti? Proračunano je, da srednje blago treba kroz dan 16—18 kilgr. suhe krme; gdje je nadje po žegi medju

Digitized by Google

šikarami, korovom i trnjem zaraslom pašnjaku? O hranivosti toga divljega bilja ne ima ni govora, a što blago trpi, što gnoj trati, što mladež dangubi, o tom bi mogao cio dan govoriti.

Mi hoćemo plemenitu, dobru marhu imati; zato trebamo livada, a mi ih neimao. Eno grofa, što je učinio iz svoga pašnjaka. Učinimo tako i mi svaki sa svojim komadom, pa eno nam krme dobre, a marhe zdrave, k tomu dosti mlieka. Ta zašto nam je zakržljavila marha, zašto nam ne valja telad? S pomanjkanja hrane! Badava dobavlja zemlja plemenite bikove i troši tisuće narodu u pomoć. Bez hrane neima dobra blaga, a hrane neima bez dobrih, livadnih trava. A uzrok svemu tomu su obćinski pašnjaci, na koje se s veće strane neuk seljak zanaša, pa se za drugu, obilniju i bolju krmu nebrine. Prihvatimo dakle razdiobu pašnjaka, pa si svaki svoj komad pretvorimo u livadu.

Zatim je govorio grof: On je upravo molio obćinare, neka se okane jednom svojih starih navada, gdje se očevidno o boljem osvjedočavaju; razlagao je, kako se njegova marha na jaslih s uspiehom hrani, jer joj ne pači nepogoda vremena, žega i muhe; dokazivao, kako si gospodar djelavnih ruku prištedi, koje se čuvanjem blaga badava gube, pripravlja si više gnoja, koji je zemlji toliko potrebit. Paša se ne dokida, ta po ljetu će obćinski pastir ići s marhom u šumu, a svaki može pod jesen na svoje livade marhu pušćati.

Zastupnici su se ponešto primirili a upravitelj čitao sve naredbe počam od one od Marije Terezije izdane, kojom se tada već odredjuje, da se pašnjaci imadu posvud dokinuti i na druge koristnije svrhe obratiti, sve do najnovijih, toga posla se tičućih.

Nasta opet živahno prigovaranje; jedni zastupnici navadjaju gradove (n. p. Varaždin), gdje pašnjaci još nisu razdieljeni, jer se narod tomu do skrajnosti opire;

Digitized by Google

drugi navadjaju male obćine, koje su svoje pašnjake razdielile, te se sada hvale svojimi liepimi livadami, u primorju ća novo nasadjenimi vinogradi (n. p. Novi). U toj nesnosnoj borbi i raznolikosti mnenja uze rieč Dobrić:

„Čuli smo odredbe visokih vlasti, čuli smo mnenje gospodarske podružnice, a i štovani moji predgovornici dokazali su, da bi nam dioba pašnjaka mogla samo na korist biti. Ja tražim sam u sebi uvjerenje za predlog ili proti predlogu, da mogu savjestno uslied položene prisege svoj glas tamo dati, gdje se o dobru obćine radi. Evo dakle moje mnenje. Ja sam uvjeren, da je razborito stočarstvo prvi i jedini temelj pravoga ratarstva, u obće, da se nemože bez pametna stočarstva valjano gospodarstvo ni pomisliti, i da jedino stočarstvo jamči za sigurnu i stalnu korist kuće i zemljišta. Bez njeg će se zemljište izsisati i iztrošiti, te njegov prirod umanjiti, a jedino po njem postati sve plodnije i bez prestanka se popravljeti. Sva stoka jedne zemlje predstavlja ujedno vrlo znamenit i važan dio njezina imetka; stoka je dragociena, živa glavnica, koja uviek sama po sebi se umnaža, raste i vrlo dobru dobit daje. To je razlog, zašto naš sabor 20.000 forinti troši iz zemaljskih sredstva na podizanje govedarstva. I u našoj obćini je timi novci nabavljen plemenite krvi bik. Ali što nam hasni najbolja i najčišća krv, ako joj ne damo hrane, ako se ne pobrinemo za dobru krmu. Ništa; badava zemlja novce siplje, narodu nije tim pomoženo. Mi moramo pašnjak dieliti, jer moramo više i bolje krme proizvadjati. Najplemenitija marha najprije na našem pašnjaku zahiri. Ako se mi nebudemo pobrinuli za glavni uvjet uspjevanju gospodarstva, — za krmu, ako ne učinimo ono, što nam se preporučuje i odstranimo zapreke, koje nakani zemaljske vlade vrlo prieče, pače svaki uspjeh nemogućnim čine, nismo vriedni zemaljske podpore, uzet će nam se i ono, što smo dobili, a u bu-

*

Digitized by Google

dućnost nam boljega izgleda ne ima. Opet kažem, uzalud zaključuje gospodarska podružnica i najkoristnije predloge usvaja, ako ih nitko ne izvadja, uzalud nam odredbe i naredbe, ako se nitko na nje ne obazire. Uprava je občine dužna izvadjati zakon, provadjati u praksi što joj se preporučuje, turati medju puk načela njegovu probudjenju i osvješćenju neobhodno potrebita. Ali jerbo občine ne znadu činiti što im je dužnost, nastaje mlitavost za občinsko dobro i u revnih gospodara. Sviet ih krsti „natražnjaci“. Ne želim da mi tko to ime podieli, te bi glasovao kano zastupnik za predlog poglavarstva.

Žamor i prigovaranja nasta opet, Miličić pita: „Tko će dobiti dio pašnjaka?“

Načelnik: „Samo pravi občinari.“

Miličić: „Tlo nije jednako; nekoga zapade močvara, nekoga ilovača, nekoga kameniti komad, zar će se svaki svojim dielom zadovoljiti?“

Načelnik: „Tomu se nadje ključ. Na primjer: Kad se ustanove putevi, razdieli se zemlja na tri razreda: najbolju, dobru, srednju. Pronadje se broj občinara, te ustanove veličina komada. Od najbolje vrsti dobije gospodar *A* jedan dio, gospodar *B* dva diela od dobre vrsti te od loše vrsti dobije *C* triput toliki komad, koliki je je dobio *A*. Što na dobroti tko izgubi, to na veličini dobije“.

Miličić: „Ali ja neću velik komad, već malen ali dobar. Drugi hoće onaj, koji mu je bliže“.

Načelnik: „To neće odlučiti ni poglavarstvo, ni stranke. Svi broji razdieljene zemlje metnu se u škrinjicu a imena ovlašćenih gospodara u drugu, pa se za svako ime vuče broj. Komu sreća, tomu Bog!“

Miličić: „Tko će mjeriti i troškove plaćati?“

Načelnik: „Trošak se razdieli na toliko jednakih dielova, koliko će biti vlastnika. Pravedno je, da tko dobiva, taj i plaća.“

Digitized by Google

Kod glasovanja bude predlog poglavarstva velikom većinom glasova primljen. Poglavarstvu bude naloženo pobrinuti se, da uz puteve bude mjesta za nasad voćaka. Komad koji občinu dopade, ima se dobro ograditi i iznajmiti, dobivenim pako novcem kupe se i posade voćke, koje budu svojina občine.

Izvedenje ovih predloga povjeri Dobrić Sokoliću i pozove upravitelja, da uredi občinsku pisarnu.

Bogdanović si dao truda, da si sastavi preglede i izkaze, kako ih zakon propisuje i dobra uprava zahtieva. Nekojih izkaza nije ni našao, n. p. izkaz o izdanih službinskih knjigah, o momcih u vojničtvu služećih, o tudjincih u občinu se doselivših, o vrsti stanova radi ukonačivanja vojske i t. d. Srećom su mu pri ruci bili svi zapisnici občinskih sjednica, koji su mu najviše pomagali oko uredjenja pisarne.

Najviše je srdilo upravitelja, što su občinari svaki čas u ured dohadjali; osobito kad bi bio mjestni sud, navrnulo bi se toliko ljudstva u pisarnu, da nije mogao nikud nikamo. Mjestni sud se po zakonu javno drži, ali se moralo nešto učiniti, da ne stane ogovaranje, izsmjehivanje stranaka. Pisarna bijaše jednom rieči golubinjak, u koji dolazi tko hoće i kada hoće. Upravitelj opazio i to, da občinari pregledavaju spise i smatraju činovnika svojim slugom, tobož, jer ga oni plaćaju.

Bogdanović sastavio za se naputak, kako imade sa stankami postupati, zaoštrio ga prama obstojećemu zakonu, označio točni djelokrug poglavarstva i djelokrug zastupstva i pojedinih odbora. Osvjedočio se, da se akti nose u zastupstva, koje može riešavati poglavarstvo, da se podieljuje odborom na izvješće što razjasniti mora strukovnjak i tako jedan akt putuje od Petra do Pavla, vrati se opet na svoje prvanje mjesto neriešen. Posao je Bogdanoviću do istine lagano od ruke išao, ali za to se tim

Digitized by Google

sigurnije uprava popravljala. Spisi uredjeni i pregledno u pismohrani postavljeni, olahkotili su uredovanje poglavarstva. Kod svakoga viećanja bijahu odnosni spisi odmah pri ruci, te ako koj odbor tražio razjasnjenje, poglavarstvo mu ga bezodvlačno i točno dati moglo.

U samoj občinskoj pisarni nastao drugi red. Stranke su smjele dolaziti samo onda, ako su imale posla, pa su se i onim redom, kojim su nadošle, i odpravljale. Tražene spise nije dobila stranka u ruke, već ju činovnik dovoljno uputio o zahtievanom razjašnjenju. Uljudno se sa svakim postupalo, ali dostojanstveno. Najveće si je zasluge stekao Bogdanović kao mjestni sudac. Jednom sgodom rekao je u sjednici zastupstva: Valjana uprava i valjano sudstvo pravi su blagoslov po narod, dočim mlitava uprava i nemarno sudstvo i dobar narod pokvariti mogu. U tom je smislu naša zemlja bila slabo upravljana. Osobito mjestni sudi, u kojih su nevješti ljudi sudili, bijahu jako loši. Hvala vladi, što je izdala zakon za mjestne sude. U sudstvu se zahtieva u občini strogost i pravednost. Ali žalibože toga nije bilo. Mjestni sudac bi rado sve izmirio, samo da se nikomu nezamjeri i tako mnogo propuščao; a ako se i izrekla kakova odsuda, nije se izvršila. Glavno bijaše, da nisi imao stida; ako si mogao doći pred sudca i nepostiditi se pred samim sobom, onda si dobro prošao; pred sudcem se nije trebalo bojati. A koja posliedica tomu: da bijaše u občini svakim danom sve manje rada, da javno ćudoredje sve više propadalo, da se nitko nije bojao suda, da se kradje umnožile, da nitko nije siguran bio za svoj imetak, a s druge strane izgubio mjestni sud sav ugled. O sudovih ima seljak uzvišen pojam. Njemu je sudac osoba, bogom postavljena, koja mu ima pravdu krojiti, te mu pravo dati, ako ga ima, a opet kazniti ga, ako je što sakrivio. Taj pojam ima o sudovih i najgori seljak, da i isti zločinac. Ne gledeć na to, kako to

Digitized by Google

krivca utvrdjuje u njegovoj zloći, kako ga to reć bi upućuje, da nastavi svoj zanat; ne gledeć, da na taj način malen krivac s vremenom postaje razbojnikom — radja se od tuda nepovjerenje naprama predpostavljenoj vlasti, bila ona koja god. Ako seljak izgubi poštovanje prama mjestnom sudu, izgubit će ga i prema višem sudu, za koji drži, da je nešto višega i kako u crkvi čuje, da je Bogom postavljen — a tada je izgubio povjerenje u svakoga svojega predstojnika, bio on koje mu drago vrsti. Zato nije čudo, kako naš narod baš u nikoga ne ima nikakova povjerenja, ni u svećenika, ni u vlastelina, ni u sudca, ni u bilježnika, ni u načelnika, jednom riečju, baš u nikoga. A od tuda ima ogromna šteta. *Jer ljudi u obće mora da imaju jedan u drugoga povjerenja; gdje je nestalo povjerenja, te glavne poluge družtvenomu životu, tu je nestalo svega, tu su prestale sve družtvene sveze, a gdje su prestale sveze družtvene, tu se družtvo razpasti mora.*

Nama je već poznato, kako je župnik u svom predavanju orisao nuždu sigurnosti imetka; sada smo čuli shvaćanje Bagdanovića, koje iz izkustva crpio, dakle si lasno protumačio onu revnost, koju on prvi mah pokazao oko uredjenja mjestnoga suda. On sam, kao mjestni sudac, bio je strog, pravedan i nepodmitljiv. Krivcu nije nikada oprostio. Ali si je zato stekao kod dobrih dobar glas, kod zlih strah i trepet. U obćini i u obiteljskom životu nastao liepi mir, bolji sklad isto medju gospodari i služinčadi. Nestalo je do mala i nećudoredja, te propasti naroda. Moramo reći, da je u novom upravitelju obćina družbovačka našla usrećitelja, on bo ju sada ne samo materijalno, već i ćudoredno dizao, služeć se kako valja zakonitimi sredstvi. Što župnik i učitelj riečju i dobrim primjerom reče, to sudac čuva, tomu štovanje pribavlja i na nasliedovanje, vršenje strogo sili. Mi ćemo spomenuti jednu samo okolnost, kojoj je on zatro trag,

Digitized by Google

da njegovomu djelovanju pokažemo hvalevriednu marljivost: Po obranbenom zakonu od 1868. §. 44. zakonskog članka XL. (40.) nije dopušteno momku se ženiti, dok ne izstupi iz trećega dobnoga razreda ili dok ga stavna komisija ne proglasi za uviek nesposobnim. Narod je bio vičan rano se ženiti, a odkad se navalilo dieliti, dvostruko je potrebno, da se momci žene prije 23. godine, jer drugčije ne ima s kim da se vodi ono malo gospodarstva, što je seljaku ostalo i što ga dielitbom zapalo. Takav zakon djeluje pogubno na narod, jer se njim otvaraju širom vrata prilježničtvu. Osobito ovaj zakon pogubno djelovao u obćini družbovačkoj, jer ovdje, ako svećenik neće da vjenča — momak sa svojom zaručnicom i sa svimi gostovi slavi svečan pir, koji neima nikakove vriednosti, te živi š njom u kući svojih roditelja na sramotu i sablazan u čitavom selu. Takovih se pirova slavilo ovdje sila na godinu, tratili se veliki novci, a za ništa i opet ništa. Na taj način je ćudoredje svakim danom sve groznije propadalo, nezakoniti se porodi množili a poglavarstvo nije nikomu ništa javilo. Bogdanović se krstio, kad je vidio toliku propast naroda. Poglavarstvo izdalo odredbu, da svaki momak, koj se kani poslužiti blagodati zakona, koji glasi: „Momkom, stavnoj dužnosti podvrženim, davati iznimice ženitbenu dozvolu u slučaju postojećih obzira, osobito vriednih okolnosti, vlastno je kr. ugarsko ministarstvo za zemaljsku obranu“, — mora se za vremena javiti poglavarstvu, koje će mu molbu i sve nuždne korake učiniti, da dozvola bez nepotrebnog troška čim prije stigne. Tko bi od sada pir slavio, nevjenčan u crkvi, prijavit će se kotarskoj oblasti, a mjestna policija zatvoriti će s mjesta zaručnika do dalnje odredbe više oblasti. Bilo je borbe i okršaja, ali uzalud. Željezna ruka upravitelja nije popustila, pače sve to jače ovo vrelo nećudoredja, proletarstva i siromaštva zatvarala. Bogdanović, prem je bio

Digitized by Google

jako prijazan i prema narodu osobito uljudan, išao je kao sudac ravnim putem, ne gledeć ni lievo, ni desno. Nije takodjer trpio, da mu se itko u parbene stvari mieša. Načelnik mu išao sdušno na ruku, tako i župnik, te nisu od naroda primali pritužbe s tobožnje krivo odmjerene kazne ili globe. Narod je uvidio, da pravica u občini vlada, te se okanio svih nepodobština i zala — *občinstvo dobrom upravom vodjeno stupilo na stazu napredka u ćudorednom smislu.*

Sokolić se je požurio sa razdielbom pašnjaka, putevi bijahu označeni i dioba provedena. Občina nabavila raznih trava, te ih medju siromake podielila. Unišli novac od najma občinskih travnika služio je za nabavu i sadjenje voćaka. Da tko danas pogleda taj krasan prediel blizu občine družbovačke, začudio bi-se. Divne li su te cvatuće livade, koje na mjestih možeš navodniti. Divne li one voćke uz puteve svuda posadjene. Najmilija šetnja tamo gospodi, najljepša ovo dika za občinare. Pa koliko pod jesen dolazi kupaca, da na javnoj dražbi kupi voće, koje odvažaju? Koliko tom prigodom prodaju gospodari svojega voća i inih proizvoda trgovcem. A gledaj tamo pod jesen blago; to su krave muzare, da ti se oko na njih pase, a ona jogunasta telad, kako je puna života? Mesari iz grada najradje simo dolaze i za jedno tele dva puta toliko plaćaju, kako prije. Tko bi htio danas razmetati medje, te reći neka bude skupni pašnjak, dočekali bi ga gospodari, te bi se silom uzprotivili takovoj barbarskoj pomisli. Slušaj ih, kako blagoslivlju mudro postupanje občinske uprave, kako se štuje ime vlastelinovo, župnikovo, načelnikovo, upraviteljevo i t. d. U občini družbovačkoj se dakle obistinila ona, što ju već spomenusmo: „Mnogo krme, mnogo blaga; mnogo blaga, mnogo gnoja; mnogo gnoja, mnogo žita; mnogo svega, mnogo — novaca".

Digitized by Google

18. Vatra. — Vatrogasne sprave i vatrogasno družtvo. — Prijava šumarova i njegov rad. — Kazališno družtvo. — Prispodoba propale zadruge sa oživljelom. — Predavanje župnikovo o osiguravanju pod upravom visoke vlade.

Pogledajmo si to naše selo iz vana i iz nutra. Kuće i ostale gospodarstvene sgrade su iz drva sagradjene, slamom pokrite, pa onda bez reda amo tamo razbacene tako, da susjed k susjedu preko dvorišta ili plota dolaziti mora. To je po prilici vanjsko lice našeg sela izuzam nekoliko sgrada u sredini. Unutarnje lice kuće je po gotovo još hrdjavije, družinska soba, često puta za mnogobrojnu zadružnu čeljad pretiesna i preuzka, u njoj jedva po koj nizak prozor, pristrešje za ulaz nikakovo, kuhinja bez valjana ognjišta te ikakova dimnjaka, vjetrom vazda pristupna, komore su sagradjene preko dvorišta pojedince jedna iza druge, tik kuće ili ovih komora stoje hljevovi i kotci — tako ti se sve oku predstavi, kad u dvorište unideš. Imali bi još mnogo toga iztaknuti, što čistoću i pristojnost vriedja, ali ćemo to mimoići, ograničivši se samo na ono, što toliko puta velikim požarom povoda daje.

Bijaše to na dan sv. Katarine, kada se u občini družbovačkoj pirovi slave, zahvatila je gazdarice mašća, neoprezno ulivena u posudu, vatru, mašća se užgala, a kako dimnjaka na kući nije bilo, zahvatila vatra slamu kova, pa eto ti grozne nesreće. U dva sata izgorile su četiri kuće. Občinsko poglavarstvo odredilo sabiranje dobrovoljnih prinesaka, kako bi se nevolja ubogim ublažila, a načelnik sazvao sjednicu zastupstva. Spomenuv nesreću, kojoj su zastupnici svjedoci bili, reče: Da nisu kuće naših seljana tako nepravilno sagradjene, da se ne drži jedna tik druge, da su criepom pokrivene, bila bi izgorila jedna kuća a ne četiri, a da imademo dosta sprava, kojimi se vatra gasi, možda bi bili i nju spasili. Dužnost je naše uprave, posavjetovati se, kojim bi načinom u buduće od

Digitized by Google

sličnih nesreća občinstvo obranili. Brinuti se moramo, da se kuće po nekakovom redu i pravilu grade. Eno novih kuća razdieljene zadruge Gazdić, kako su sagradjene. Pravilnost neka u gradjenju je nuždna, ne samo što nam poljepšava mjesto, već ona je neobhodno potrebita radi mnogih nesgoda i nesreća, kojim mogu sgrade i stanovnici izloženi biti. Proti vatri treba da smo uviek naoružani.

Drugi uvjet sigurnosti proti požaru jesu sprave, kojimi se može širećoj se nesreći na put stati. Što imaju u tu svrhu naši gradovi, zašto ne bi imali i mi, kojim je to sve više od potrebe, jer su nam zdanja većinom od drva i slame?

Sokolić spomenje nuždu najnovije vrsti štrcaljke, ali kako ju nabaviti, kad je veoma skupa, občina slabo pri novcu. On misli, da bi nešto dala občina, a nešto stanovnici, pa kupiti bar jednu.

Milić navadja okolnost, da neima u selu niti dosta vode za štrčaljku. Lahko u onih krajevih, gdje ima u svakoj kući zdenac, al u Družbovcu je riedko gdje, a potok je prilično daleko.

Tomu bi se moralo doskočiti, prihvati rieč grof. Ne stoji mnogo novaca niti velikoga gubitka vremena, da si na sgodnom mjestu uredimo splavnicu, kako ju na svakom imanju imadem, gdje mi vode manjka. U njoj će se kišnica sticati i za slučaj nesreće rabiti moći. Ako je ovakova splavnica obsadjena drvećem, proti sunčanoj žegi štićena, može uviek u njoj za porabu vode biti. Pa kad se i na oganj ne bi osvrtali, to bi za mnogi drugi slučaj u domaćem gospodarstvu gospodarici dobro došla kaca vode, koja bi se, ako ju nebi dažd zapunjivao, rukami vodom napunjena, kod kuće držala.

Načelnik nastavi: nadam se, da će slavno zastupstvo na obranu naše občine smjerajuće predloge primiti, pa ćemo imati najnovije štrcaljke; a'i s njimi treba znati

Digitized by Google

postupati, a obrana naša proti požaru bila bi uviek sigurnija, ako bi se u našem selu ustrojilo vatrogasno družtvo. Sada već imade u većih gradovih družtva, te se prama njihovom sustavu i ustroju mogu urediti i po občinah. Istina, da kod nas neće biti onakovih vještaka od različitih obrtničkih struka, koji su, razdielivši medju se različite zadaće, duša takova družtva; ali će se ipak naći vještijih i okretnih ljudi, kojim će se moći povjeriti jednim ravnanje, drugim izvršivanje različitih zadataka. U našem seocu n. p. ima zanatlija, tesara, zidara, kovača, koji se u radnji razumiju, ima izsluženih vojnika, domobranaca, koji su u penjanju i skakanju okretniji, nego li orač ili kopač, pa i ovoga treba u svoje kolo potegnuti, te mu mišice pobuditi, neka se miče. Ne ima dvojbe, da nebi našli bar četrdeset osoba, koje bi u družtvo stupiti htjele.

Zastupnici su odobravali razlaganje načelnikovo, te bude zaključeno:

1. Občinsko će poglavarstvo u buduće paziti na pravilnost i red kod gradjenja kuća; u tu svrhu potražit će se uputa za ravnanje.

2. Občina će nabaviti o svom trošku jednu štrcaljku, a drugu svekoliko občinstvo; u tu svrhu razporezati će se ciena na pojedine obitelji.

3. Poglavarstvo će se pobrinuti, kako bi na sgodnom mjestu uredilo splavnicu i oko nje posadilo drveće.

4. Povjerava se gosp. zastupniku Miliću, da ustroji vatrogasno družtvo, u koju svrhu će mu poglavarstvo i zastupstvo na ruku ići.

Sada je čitao načelnik prijavu šumarevu, kojom poglavarstvu do znanja stavlja, da su se pojavile u nečuvenoj množini gusjenice na drveću, a i hrušti se pojavili neobičnom zujom. Molio je, da se osbilne naredbe učine i občenito izvadjati počmu. Zastupstvo zaključi, strogo zapoviedati, da svaki gospodar na svojem zem-

Digitized by Google

ljištu pod globom očisti bilje, grmlje i drveće od gusjenica i hrušta. A gdje su na občinskom zemljištu, da se najme težaci za ovo djelo. Uz to razpiše nagradu za pohvatane leptire, naime: tko 100 bielih leptira kupusnjaka donese u občinsku kuću, dobije 5 novč. Prve je dane bilo pohvatano 103.000 komada i izdano 50 for. 50 novč. Uz to se prijavi šumar, da je odgojio 4000 mladih šumskih drveća, kojimi će goricu iznad Sv. Kuzme ošumiti.

Načelnik preporučio osobito zastupnikom, da seljačtvo svakom sgodom upute, neka nijedne prilike ne propusti, gdje može ili hrušta ili grčicu utamaniti. Na to treba paziti osobito u jutro za rose, jer se onda svi kukci još zajedno drže na drveću, odkuda se mogu stepati i utamaniti. Taj posao mogu i djeca obavljati. Uništene hrušte neka bacaju svakako u gnoj, jer se njimi znatno popravi; u grčica bo ima $2^1/_2$ put, u hruštevih 4 put toliko dušika, koliko u stajnom gnoju. Još je spomenuo glog, koji se imade odstraniti, jer je taj grm zaklonište leptirom i najviše krije gusjeničja legla.

Ove zaključke občinara navedosmo, da dokažemo ozbiljnu brigu i za male stvari, kako ju kod naših družbovačkih zastupnika od sada opažamo. O izvedenju istih nema dvojbe. Milić je bio čovjek mlad i mnogo vremena je probavio u gradu kao kovački djetić. On je poznavao ustroj vatrogasnog družtva, jer mu je bio sam članom. Dobrić je opet razmišljao, kako bi družtveni život što više unapredovao, sakupljao mlade ljude, te ih nagovarao dati kazališnu predstavu u prostorijah čitaonice. Čisti dohodak da bi bio namienjen za nabavu sprava. U Družbovcu nije bilo toliko odvažnih mladića, ali se im zato pridružili djaci obližnjih sela, naučili malen komad „Pola vina, pola vode“ i „Školski nadzornik“ i predstava bude pohvalno primljena. Osobito su hvalili upraviteljevu kćerku, jer da je baš krasno

Digitized by Google

čisto hrvatski govorila. Sliedilo je kasnije i više predstava, kada su se djaci o praznicih sakupili. Narod je vrlo rado polazio kazalište i tako se nakupilo prilično novaca u dobru svrhu.

Milić je medjutim doznao, da će biti u bližnjem gradu na florijansku nedjelju velika produkcija vatrogasnoga družtva i godišnja skupština. Pozvao nekoliko mladih ljudi, neka š njim tamo otidju, da vide, što se sve tamo radi. Rečeno, učinjeno. Zorom u nedjelju mogao si vidjeti hrpu momaka, kako putuju u grad. Krasno im vrieme put ugodnijim činilo. Vatrogasno je družtvo izvadjalo pred nebrojenim obćinstvom zanimive vježbe tako, da su se naši momci čudili nad krasnim redom, kojim to sve bivalo; a kada stupiše u dvoranu družtva, imali što i slušati o krasnoj, čovjekoljubivoj svrsi vatrogasnih družtva, koliko dobra ona čine, kolike pogibelji uklanjaju U njih se probudi vruća želja, da se slično družtvo u malom njihovom seocu ustroji.

Načelnik je izdao sada proglas na pučanstvo, u kojem je pozvao mlado i staro, da pristupe u vatrogasno družtvo i dodju na dogovor u nedjelju poslie večernice. I sbilja, sakupilo se zanatlija, seljaka i gospode. Svi spremni stupit u dično kolo vatrogasaca. Upravitelj pročitao pravila, koja po onih gradskoga družtva priudesio prama okolnostim mjesta. Ova budu primljena, vladi na potvrdu podnešena, te obćina družbovačka imala opet dva družtva, koja su silno potresla družtvenim životom u Družbovcu. Kazališno naime raztinjavalo vatru domoljublja i širilo čistu hrvatsku rieč medju puk, vatrogasno nastojalo uvježbati, kako bi se u svom poslu čim bolje usavršilo, da od štete i propasti uzmogne braniti suobćinare svoje.

Dobrić je dobro shvaćao svoj položaj. On je znao, da častoljubje više manje mori svakog čovjeka, a opet da imade i zavidnika. U družtvo se sve nadje. Došlo

Digitized by Google

je do izbora častnika vatrogasnoga družtva. Svi su htjeli da budu birani i Dobrić, i Sokolić i Bogdanović. Dobrić je liepo spomenuo zasluge Milića oko ustrojenja družtva, njegovu revnost, znanje u toj struci i ine vrline, predloži ga za predsjednika, te on bude i izabran. Bogdanović si uzeo upravu kazališnoga družtva. Tako bimudro i pravo. Sve časti i dužnosti svaliti na jednoga ili dvojicu, ne bi moglo uroditi dobrim plodom. Razdieliti valja javne radnje, da se sile vježbaju, da se većina usavršuje i svaki plodove svoje radnje ocienjuje.

Nećemo širiti rieči o napredovanju ovih družtva, Milić je uvježbao dosti dobro članove vatrogasnoga družtva, da im se ne samo domaće, već i obližnjih sela pučanstvo čudilo. Mnoga majka, diveć se uzrastu svoga sinčića, uzkliknula oholo: „Ala će to biti liepi vatrogasac, a Milićev sinčić u odielu vatrogasca trubio i koracao kao da je u njihovom redu, kada idu na svečane dane u obhodu ili prisustvuju sprovodu.

A jerbo se mladež sakuplja ovdje, da za mlada medjusobno se potiče na radnju, uputi se na djela koristna pojedincu i ljudstvu, da joj se duše hvata milosrdje radino a uma pomisli srdčane i muževne, — učila se plemeniti družtveni život promicati i pomagala njegove krasne svrhe na obće dobro smjerajuće postizavati.

U ovih sada okolnostih napredovala je obćina Družbovac na svih stranah. Mi bi ju prispodobili zadrugi, koja je nevaljalim gospodarstvom propala, a sada, čim je došla u bolje, radine ruke, opet se pomaže. Kako je ta zadruga prije izgledala? Polja bez gnoja, lošo obradjena, livade bez trave, pune drača, šljivik zapreden gusjenicami, dvorišta izgledala, kano da je jučer staja pogorila, a sama kuća kano da ju obitelj za danas najmila, potrgala plote, izčupala slamu, povadila kolce, da se peć naloži. Tko putem ide, sažaljuje zadrugare te sa negodovanjem odvraća oči, da ne vidi toli biednu sliku

Digitized by Google

nevolje i siromaštva. A gle tamo danas onu istu kuću usred čistog, dobro zagradjenog dvora, gdje ju sve na okolo ukrasuju voćke, bogatim klasjem rodna polja, miomirisnim cvićem odišuće livade. A kakav život u stajah, kakva zaliha u podrumu i žitnici. Milina je gledati tu seosku kućicu i tu čistu, zdravu, milu dječicu. Pun zadovoljstva obhadja gospodar privredu svoju, veselo ga sliedi blažena ženica. Tko imade išto čustva, mora da se naraduje baš od srdca djelu ljudske radnje i božjega blagoslova.

Već sada se pohvalno spominjala občina družbovačka, ona je bila u cieloj podžupaniji na najboljem glasu. Nu što bi govorili ob onom, što doživismo. Evo čina, koji sami kazuju plod neumorne radnje i domorodne požrtvovnosti. Tudjinac, kad je došao u mjesto, a slučajno nije imao posla u občinskom uredu, nije mogao znati, kakovi ljudi tamo sjede i kako se tamo ureduje, ali on je opazio, zašav na koju god stran, da su putevi u najboljem redu, ulice čiste i po noći razsvietljene, občinske su sgrade popravljene, da marljive ruke sade šume, neplodna se zemlja u rodovitu obraća, da se sade voćke, oplemenjuje marha i tamani gamad Tudjinac je s veseljem opazio, da svestrana ova briga najbolje djeluje i na pučanstvo, jer ga uči urednu životu, budi u njih krasoćut i diže ga iz zemljskoga praha, uvjerio se, da grudi občinara počima grijati bratinsko udruživanje, zanimanje za obće dobro, ljubav prama rodnom si mjestu, sve to na procvat čitave občine smjerajuće a ipak to bijaše samo sretan početak boljoj budućnosti.

Dobar rodoljub sklanja volju naroda svoga na dobra djela svakom sgodom, koja mu se od vremena dovremena pruža. U sreći pokazuje na moguću nesreću a u nesreći traži lieka, kako bi se je narod odhrvao. Tako je činio naš župnik; povodom žalostne nesreće, kojom su četiri obitelji vatrom lišene svojega pristaništa držao je u prostorijah narodne čitaonice sliedeće predavanje o osiguranju:

Digitized by Google

„Dragi slušaoci! Na dan sv. Katarine bijasmo svjedoci, kako je u dva sata proždrla nesmiljena vatra mnogogodišnju stečevinu naših suobćinara, ostavila im pepeo tamo, gdje su u znoju lica svoga poput pčela gradili i unašali. Ne bije nesreća nas samo vatrom, već i tučom i poplavom i kugom i koje čim. Tko bi znao nabrajati sva ona zla prošlih godina, sbivša se u Hrvatskoj, Slavoniji i vojnoj krajini, uplašio bi se videći, koliko je narodnoga blaga sličnimi nesgodami propalo. Istina, od toga silnoga narodnoga blaga bijaše neki najneznatniji dio osiguran, takav naime postotak, koji izčezava prama šteti, koja iznosi na milijune. I taj postotak pada na bogatije, naprednije prediele naše domovine. A da li baš mora toli golema šteta nas zahvatiti? Nebi li se mogli i toj nepredvidnoj pogibelji ukloniti? Možemo: osjeguravanjem. Viek naš je viek mudrosti i opreznosti. Ljudi osjeguravaju svoj i svoje djece život, da budu u trenutku smrti obskrbljeni ili barem nekom pomoći providjeni, oni osjeguravaju svoja obitališta, svoju marhu, svoje plodine, da nebudu iznenadjeni i najpotrebitijih za življenje stvari lišeni, na prosjački štap jednim udarcem groma, jednom poplavom, tučom — bačeni. I ove je godine potukla tuča ponajljepše prediele naše domovine, to naše krasno Zagorje. Hvala Bogu! našu je obćinu nekako srećom minula. Koliko je u crno zavila puk ponajčiliji, koji danas mora prosjačiti ili razseliti se, samo da kako prekuka iduću zimu i dočeka novi kruh. Silni su gubitci po zemlju, što se ne znamo koristiti za čovječanstvo toli blagotvornom uredbom — osjeguravanjem. Naš je narod u obće još u mnogih predielih tako lahkouman, da prihod, ubran u čitavoj jednoj godini, zna potratiti u nekoliko mjeseci, uz takav način života ne misli naravno na budućnost; u drugih predielih makar bio štedljiviji i radiniji, nije žalibože još tako prosvietljen, da bi uviek znao odabrati sredstva, koja ga mogu obezbiediti za

Digitized by Google

budućnost. Zatim je naš narod pun predsuda, te drži, da nije uputno križati odluke providnosti, jer da bi se tim upravo izazivalo zlo, proti kojemu se želi osjegurati, naravno je, dok bude u mnogih predielih zvonio proti tuči, da mu ne smlati prirod, mjesto da za dobe traži osjeguravajuće družtvo, neće nikad bolje biti. Predsudam obično je vrelo u nepoznavanju i najprimitivnijih zakona naravi. One su zakleti protivnik svakomu napredku, otrovna rana na duhu naroda. Po njih se utiče narod izpraznim sredstvom, zametavajuć ona, koja mu znanje i prosvjeta na ruku daje. Tko drži, da mrtvo zvono ima čarobnu silu, taj naravno nehaje za načela samopomoći.

Seljak mora znati, kao što to zna i svaki valjan gosodar, da je novac, koj se izda na osjeguravanje kuće i priroda uložak i potrebit i koristonosan, koji se mora trošiti prije, nego uložena radna i novčana glavnica donese korist. Jer nitko ne može prozrieti u trajne budućnosti, svatko će razborit gledati, da se obezbiedi proti nesreći, koje ne može nikada odkloniti, koja za svakim stoji. Lahkoumje, kojim narod za nekoliko mjeseci potroši ono, što ubere čitave jedne godine, velika je u obće zapreka, da u njem uhvate temelje družtva, koji od njega traže, da si nešto odkine od dnevnoga užitka za volju sigurne budućnosti. Drugo je zlo, što je u narodu odveć malo razvijena štedljivost; on je isto tako u času radin, kao u neradu uztrajan, glede budućnosti ravnodušan. Predsude dakle treba uklanjati i svim zapriekam klaštriti put, da se počme ozbiljno širiti plodonosna nauka o koristi osjeguravanja. Uz dobar primjer, što ga moraju puku pokazivati u njem živući naobraženiji občinari, najbolje će koristiti moralna sredstva, uputa upravljajućih organa, škola i privatna obuka, okoristiti će živo zanimanje svih nas, koji imamo moralnu odgovornost za sudbinu naroda. Primimo se posla, osjegura-

Digitized by Google

vajmo naše privrede, narod će nas sliediti. Doći će, ako Bog da i to žudjeno doba, kada bude u zemlji osjeguravanje zakonom uglavljeno, te hrvatsko zemaljsko osjeguravajuće družtvo u Zagrebu stupi u život. Za sada služimo se pri ruci nam ležećemi sredstvi, razprostirajući u narodu ideju o osjeguravanju, koja bi ne malo promicala duševno i materijalno blagostanje naroda. Neosjegurani gubimo kuće, gubimo hrane, otvaramo u zemlji pustoš, sebe rušimo na tielu i duhu, kućevlastnici i poljodjelci obilaze zemljom i svietom proseć milostinju; to su sbilja ustrašujući primjeri za budućnost narodnog blagostanja. Završujem, dragi slušaoci, *vrućom željom, da bude kod nas osjeguravanje prisilno, općenito pod upravom zemaljske vlade. Tad bude zemlja osjegurana od svake nesreće, a razmjerno se malo bude plaćalo, kad čitav narod mora da u kolo stupi. Samo odlučan korak vlade, sabora, županije i občinske uprave može narodu sjajno pomoći, te malen i siromašan narod očuvati od nevolje i propasti.* Bog nam čuvaj u buduće težko stečeno naše siromaštvo, a dobri ljudi uslišali vapaj naroda, te mu neuku utrli stazu, da laglje podnaša zla, koja ga sa svih strana biju, a njemu su u ovih okolnostih mnogo ćutljivija nego li narodu imućnijemu. I opet velim: „S liepih rieči pogibosmo“. Rada, rada treba, da ne bude raja vikala: „kruha, kruha dajte!“

19. Predlozi gospodarske podružnice. — Vinarsko dionično zagorsko družtvo u Družbovcu. — Izložba podružnici spadajućega blaga i strojeva i proizvoda pojedinih gospodara u Družbovcu. — Seoska udružba za nabavu ratila.

Gospodarska je podružnica neumorno nastojala oko procvata svih gospodarskih radnja. Obrazložila i sredstva naznačila občinskim poglavarstvom, kako treba dizati govedarstvo, konjarstvo, šumarstvo, vinogradarstvo, po-

Digitized by Google

ljodjelstvo, voćarstvo, pčelarstvo. Pomagala i novcem, dobivenim od visoke vlade, izvadjati zaključke. Preporučila osobito njegovanje cjepilnjaka i loznjaka u školskih vrtovih. Kako znamo, priredila je javna predavanja o važnijih gospodarstvenih granah. Mi ne možemo taj rad i zaključke ovdje bilježiti, to bi morali velike knjige pisati, jer tu radi i razmišlja mnogo ljudi i strukovnjaci svoja izkustva izmjenjuju. Samo tvrdimo, da se tim radom okoristila ciela okolica a osobiti občina Družbovac, jer je njeno občinsko poglavarstvo i zastupstvo izvadjalo podružničke savjete i zaključke, pazilo na družtvenu marhu i strojeve. Sada nam je spomenuti, da se gospodarska podružnica zauzimlje svojski za vinogradarstvo. Vještaci su naime proučili, kako stoji u nas nasad čokoća, način obdjelavanja, pivničarstvo. Prama izkustvu stadoše i raditi s gospodarskim družtvom o razprostranjivanju plemenitije loze i dadoše naputak puku o boljem načinu spravljanja grožđja i o pivničarstvu. Čim je dakle sada već plemenitije loze posadjeno, vinogradarstvo se umjetno tjera, pivničarstvo se usavršuje, treba da se traže vrela izvozu vina. Jer izvoz vina je tako tjesno skopčan s napredkom vinogradarstva, da bez onoga neima ni ovoga. Dakako, da će i izvoz biti prema našemu napredku, te kako budemo u razvitku vinogradarstva napredovali, tako će moći uspievati izvoz.

U prometu s vinom igraju glavnu ulogu glavnice. Tu pojedini ljudi nisu dovoljni, već treba, da sve, što snage i upliva i znanja ima, u zajednicu stupi. Namaknuti glavnice, narediti veliko skladište izabranih vina, stupiti u savez s inimi tvrdkami, koje su u svietu na glasu: to su uvjeti, na kojih se izvoz ili barem početak izvoza vina osniva. Podružnica si dobavila družtvena pravila prvog sriemskog vinogrskog dioničarskog družtva u Iloku, zatim prvog dalmatinskog vinarskog družtva u Spljetu, te si stavila zadaćom: uz vinarstvo i uzornim

Digitized by Google

vinogradarstvom se baviti, kako bi naumljeni promet s vinom čim uspješnije tjerati uzmogla. Odbor, u tu svrhu izabran, sastavio je pravila. Glavnicu je opredielio na 100.000 for. u 2000 dionica po 50 for.; u potrebi razprostranjivanja djelovanja da se uzmogne glavnica na 200.000 for. povisiti izdanjem novih dionica.

Što je dionici udarena ciena 50 for., uzrok je, da se omogući pristup u družtvo i manje imućinim vinogradarom, a to će jamačno svaki praktičnim i probitačnim pronaći, ako na um uzme, da je kod nas žalibože velikih glavničara po malo, te nam se tim većma osvrtati valja na manje imućnike, koji su spremni svoj novac u takove podhvate uložiti; oni s jedne strane dodju do privrede, a s druge strane pomažu obćemu dobru.

Odbor je uzeo u obzir i način uplaćivanja dionica. Naš gospodar neima odmah pri ruci petdesetaču. Odredio je, da će se dionice na deset obroka uplaćivati.

U proglasu, što je na narod izdan, rečeno je medju ostalim: Imajući na umu, da nam naša mila domovina u družtveno-obrtnom pogledu još duboko spava, nadamo se, da će se svaki rodoljub po svojoj svetoj dužnosti ovomu plemenitomu poduzeću u Hrvatskoj sa svom snagom i cielim požrtvovanjem odazvati. Tko na um uzme sjajan uspjeh premnogih inostranih ovakovih družtva, uvjeriti će se, da se u malo kojem poduzeću uloženi novac toli koristno izplaća, koliko družtvom ove struke.

Mogao bi tko prigovoriti, da ustrojenjem ovoga družtva bude se možda naškodilo jur u domovini obstojećim, ali se vara. Probudjen narod, koji se liepo počeo razvijati, činom će pokazati, da u domovini našoj može o materijalnom boljku raditi više sličnih družtva. Zagorsko družtvo ima liepu budućnost, jer i Štajerska i Kranjska i Italija izvažaju od nas već sada dosti vina. Na gospodarsko družtvo u Zagrebu a po njem na po-

Digitized by Google

družnice dolaze upiti, da li tko ima veću zalihu vina na prodaju.

Grof Dragošić našao je podhvatu privrženika, a družtvo stupilo dojdućom već godinom u život. Dobrić i Sokolić bijahu i ovdje glavni suradnici, te im se približilo i više občinara družbovačkih; za kratko vrieme zahvatilo družtvo u toj občini podobro svoje korenje i opet pripomoglo družtvenomu procvatu. Nu obratimo se sada na dalnje djelovanje gospodarske podružnice, kako ona radu svomu otvara široko polje.

U posliednoj sjednici spomenuo je predsjednik grof potrebu, da družtvo već jednom pregleda svoje porazmješćeno po podžupaniji blago, svoje sprave, te da i priliku dade drugim, da vide, što se radi i čim se radi, zašto se novci troše i koja li je postignuta korist. To se sve može postići izložbom. Da korist i nuždu podružničkih izložba dokaže, spomene, kako je prije 27 godina bila držana prva velika izložba u Londonu, gdje se imala radinost ljudska od cieloga naobraženoga svieta u sgodno udešenih izložcih na ogled staviti. Za londonskom bijaše više manjih i većih izložba u različitih stranah Evrope, tako u Beču god. 1873, u Parizu 1867 i u našem glavnom gradu Zagrebu g. 1864. Takove su izložbe veliki medjunarodni sastanci, gdje se na temelju izloženih posljedica ljudske radinosti sudi o napredku pojedinih naroda i različitih struka znanosti, umjetnosti, trgovine, prometa, obrta, ratarstva i kako se sve zovu one grane, u kojih su skladnim radom umnih i materijalnih sila pojedini narodi pokazali, na koliko su duh napredujućega vieka shvatili i na vlastitu ga korist upotrebiti znali. Ako čovjek na um uzme silne napore, kojimi se velike države takme, dà svojim izloženim blagom pokažu kolika im je snaga u duševnom i materijalnom životu, neda se pritajiti neka državno-narodna taština, ili da bolje reknem narodni ponos, kojim

Digitized by Google

svaka država hoće da druge nadkrili. Ali uz ovakov plemenit ponos pojedinih naroda niknu za cielo čovječanstvo još plemenitije posljedice: ne samo medjusobno poznavanje morem i kopnom udaljenih naroda, nego i promicanje razpirene naprednimi narodi prosvjete i u one krajeve i prediele, gdje bi bez ovakova sastajanja i medjusobna poznavanja na takovu prosvjetu stotine godina čekati mogli. Nama, kojim je do toga stalo, da prodremo s našimi načeli u najniže slojeve pučanstva, koji moramo nositi luč prosvjete i napredka u najzabitniju seljačku kućicu, je razmišljati, kojimi se putevi do naroda dolazi, da se iza sna prene i sliedi svjetlo, koje mu je za čudo nevjerojatno, koje on upravo neće slieditи budi predsuda, budi nepovjerenja radi. Jedan od najvažnijih takovih puteva su male izložbe, što no ih budu od sele priredjivale podružnice poput karlovačke. Njim će biti svrhom, da pokažu koliko snagom obiluju a blagom se bogate, da se medjusobno obćine poznavaju, da narod na svoje oči vidi, što se udruženom voljom izvesti može. Ni sliednjem seljaku ne smije bit neznano, što se oko njega sbiva, te ako nemarno driemlje, moramo ga potaknuti, da se prene i gleda, da se osvjedoči o napredku, koji se na njegovo dobro, njegovu i njegove djece sreću po milih naših krajevih širi.

Ove su izložbe u malenom siguran put, da se narod starim nazorom i neznanstvu otme, jer ga ovdje na očigled prosvietljeni muževi o koristi poučiti mogu. Naše je doba sretnije od prvanjih. Dobili smo od zemlje podporu, njom smo popravili naše govedarstvo, unapredili si koji taj stroj, dobili smo zakone, kojimi smo si gospodarstvo unapredili, tako i glede uprave naše, dioba i školske obuke znatno napred se pomaknuli. Moramo dakle pokazati, gdje smo i što smo uradili, te opet tražiti dalnja izkustva, da nove puteve i vrela dalnjemu napredku pronadjemo.

Digitized by Google

Uspjeh prve izložbe u Karlovcu pozivlje nas na nasliedovanje. Evo što pišu o njoj u Gospodarskom listu br. 19.. god. 1880.

1. Probudila je ta izložba u svih posjetiteljih čeznuće, da na godinu što bolje vrtne i poljske proizvode izlože, tako, da se već u napred uvidja, da će nam na godinu velikih prostorija trebati, da naše stvari izložimo.

2. Ovakova izložba biti će mali, žitni sajam, što bi i ljetos već bio, da izložitelji svoju robu preodviše cienili nisu.

3. Spoznavaju se medjusobno najbolji gospodari okolice.

4. Puk, koji se ovdje vrlo bavi povrtljarstvom, pobudjuje se, vidi boljih predmeta iz polja i vrta, traži bolje sjeme i naputak od dnevnih povjerenika izložba, kako se bolje stvari proizvesti mogu. (Mnogi su seljaci bar po koje zrnce od izloženih predmeta molili, da im se proda.)

5. Izmjenjivaju se misli gospodara i njihova izkustva.

Nastojmo ljubezni prijatelji, da i mi čim prije takovu izložbu otvorimo".

Govor grofov primili su članovi podružnice neopisivim veseljem. Gdje će biti izložba? U Družbovcu, blizu grofova imanja, bijaše odgovor, a grof doda: „gdje će vas s radosti dočekati i izkrenom vrućom ljubavi zagrlit grof Dragošić, kano napredno, dičnomu rodu svomu ali ubogomu o dobru istinski radeće zatočnike. Slava i neumrla slava svim, koji rodu momu o dobru rade".

U toj sjednici bude zaključeno, da izložba gospodarskog oružja i proizvoda ima se u Družbovcu obdržavati i to s proljeća; jer će se tada moći ne samo valjanost pasmine nego i valjana uredna nastojba gospodarova nagraditi.

Digitized by Google

Glede nagrada razvezane su upravljajućemu odboru za prvi mah ruke. U buduće, radi nepristrane prosude, izraditi će se povjerenikom poseban naputak.

Krasan proljetni dan 23. ožujka upisan je u poviesti obćine družbovačke zlatnimi slovi. Cielo selo se je zaodjenulo svečanim ruhom. Barjaci bijahu izvješeni, a na onom velikom, štono se na obćinskoj kući vije, možeš čitati na jednoj strani: „Prosvjeti i napredku“ a na drugoj: „Vidi plod radnje i znanja“. U liepo ukrašenoj obćinskoj kući bijahu smještene ratarske plodine. Orudje bijaše poredano pred obćinskom kućom, a tu si mogao vidjeti u pročelju nove štrcaljke obćine družbovačke a na njih i uz njih poredane vatrogasce. Grof dao ovamo dopreminiti sve svoje ratarske sprave i makine. Ne malo zanimali su narod konji, goveda, ovce, perad a osobito se sve čudilo umjetno odgojenim ribam vlastelinstva grofa Dragošića. Gospoda odbornici prijazno su tumačili puku sve, što je zahtievao.

Izložbu je otvorio vrli rodoljub, podžupan, a sakupljenoj svjetini predavao o dosadanjem napredku podružnice poznati nam gospodar, providnik grofov.

Poslie podne naužívahu se posjetnici zabave. Liepo nakićeni grofovi vranci, upregnuti u nove plugove, orali, a činovnici i sluge grofovi pokazivali su porabu pojedinih strojeva. Tu se mlatilo, plužilo, sijalo, ogrnjalo, te je bila milota pogledati, kojom brzinom i lahkoćom se sve obavljalo. Čudili se seljaci osobito trieuru, koji smies žita svaku vrst napose dielio.

Narod sada izletio na dobro grofovo, da si razgleda njegovo uzorno gospodarstvo, a članovi podružnice poredali se oko stola, da se uz dičnu grofovu obitelj okriepe i još plemenitiju okriepu zažele ljepšoj budućnosti roda svoga.

Prva izložba ratarskih strojeva grofa Dragošića osvjedočila stanovničtvo obćine družbovačke, da su mu

Digitized by Google

strojevi današnji dan od neohodne koristi, dapače da bez njih sadanje vrieme napredno ratarstvo nemože uspieti proti silnoj konkurenciji. Oni, koji su do sada klimali glavom, kada su vidjeli sijalo, mlatilo, kosilo, liepe nove plugove, drljače, valjke, lopate, cmrk, štrcaljke za gnojnicu, osvjedočeni su o velikoj koristi tih strojeva, te ih žele imati. Pojedinac siromak nemože si ih pribaviti. Ali što nemože pojedinac, to može oživotvoriti družtvo. Milić je prvom sgodom u čitaonici upozorio na pravila jedne štajerske udruge, koja si je u zajednici ratarske strojeve nabavljala. Naši prvaci i mogućniji gospodari bijahu odmah spremni slieditи dobar primjer, dogovore se i stvore uložci po 10 for. glavnicu sa 400 for. Prve godine kupi družtvo odmah za te novce tri Hohenheimska pluga, dvie željezne drljače, jedno okapalo, jedno ogrtalo, jedno ručno sijalo, jedno brazdalo. Družtvo uredi pravili uzajamnu uporabu tih strojeva, te svakomu seljaku pozajmljuje ove strojeve uz dnevnu odštetu za plug 15 nvč., za drljaču 10 nvč. i t. d.

Uspjeh toga poduzeća bio je već prve godine toliko povoljan, da je 40 jutara u selu bilo bolje izorane i bolje izdrljane njive; preko 150 jutara bilo je okopalom i ogrtalom obradjeno, a druge se je godine sjetva kuruze znatno povećala. Mnogim seljakom bilo je tim pomoženo, a dioničari dobiše nagradu zajmovnine sa 4 postotnimi kamati uloženoga novca. Tako je ovdje razum, poticanje i sloga, bez materialnih žrtva, dapače vlastitom priličnom korišću, jer je glavnica, sa 4% zakamaćena, stvorila ono, čega inače nebi bilo, naime ratarskih strojeva za čitavo poveće selo.

Pravila, sadržavajća se u nekoliko rieči, kažu put mudroliji:

1. Podpisani ratari nabavili su iz svojih jednakih prinesaka ova ratila: mlatilo za 240 for. i t. d. sve ukupno za 440 for. — 2. Svaki sudionik nadzire redom

Digitized by Google

kroz jednu godinu dana ratila, vodi novčane poslove i polaže mjeseca prosinca račun; to sve uz odstetu od 6 for. — 3. Dioničari imaju uporabiti sve ove strojeve, uz pristojbu, plaćanu družtvenoj blagajni, naime na dan od mlatila 2 for., od žrnjala 60 novč., itd. — 4. Koji se kod poslovodje prvi javi za dan i stroj, imati će prednost pred drugim, koji se kasnije javi. — 5. Za odštetu jamči onaj, koji je ratilo rabio. — 6. Nečlanovom pozajmljuju se strojevi za dvostruku pristojbu. — 7. Prihod upotrebiti će se najprije za popravne i pospremne troškove, za poslovodju i ine nepredvidljive izdatke, a ostatak razdieliti će se u jednake dielove na dioničare. — Zaključi li družtvo većinom glasova razići se, tada se imadu ratila javno dražbati, a unišavši novac medju bivše dioničare razdieliti.

Liepo li je vidjeti današnje družbovačke obćine njive. Tko prolazi okolicom, divi se složnomu nastojanju oko vlastite privrede vlastitimi sredstvi i pomagali.

22. Novi izbori obćinskih zastupnika. — Načela Dobrićeva u javnom životu. — Dalnji program Dobrićev i njegov izbor za načelnika po drugi put.

Novi izbori u obćinsko vieće nisu zadavali ni najmanje brige dosadanjim zastupnikom. Činovničtvo medju sobom bijaše složno i jao si ga onomu, koji bi pod drugim jamu kopao, rovao ili ogovarao. Posve drugi duh bijaše zavladao u obćini družbovačkoj. I u istom obćinstvu jedva gdje se našao jal, ogovaranje, sumnjičenje, mržnja, zloba i kako se sve te ljudske nekrieposti zovu. Pred čini, toli sjajno dokazanimi, pred čini, koji su živi svjedok rodoljubivom, složnom radu dosadanjih zastupnika, izčezavaju sve neprijateljske navale.

Dobrić je sam u sebi želio, da bude opet načelnikom, nu bio je opet oprezan. U ljudskom bo životu dogadja se i ono, čemu čovjek miran i naobražen ni

Digitized by Google

najmanje se ne nada. Ima zlobnika, kojim mržnja u srdcu neda mira; ljute se, što im se čini, da nisu dosta štovani ili da im se ne naplaća dovoljno trudi, ljute se, što imadu mnogo takmećih se natjecatelja i što nisu svi ponizne volje, da ostanu za njimi. Sve ove mane izviru iz pomanjkanja pravog naobraženja i nedovoljno oplemenjene ćuti. Čovjek, koji se dade svladati od sličnih pomisli, taj je izgubio na ovom svietu sreću; taj se čini ohol, a često je i smiešan, kada si prisvaja, što ga ni ne ide; taj je nepravedan, jer ne cieni po zaslugi i vriednosti onih, kojim zavidi. Ovakovi polunaobraženi ljudi, koji si najviše umišljaju i do sebe drže, prava su nesreća čovječanskoga družtva. Njim nije ništa svetije do njihovih želja; u jedan mah bi poput ručećega lava strovalili iskrnjega ili bar svu mržnju na njega izlijali, pod izlikom čovjekoljubja i dobrote, koju pokazuju na licu, posegnu na poštenje, unište otca obitelji, zavedu sina, raztruju družtvo, nad tudjom nesrećom, razsapom, razorom, kako nad kakvim čudom se raduju, upravo kano sotona nad smrću.

Dužnost je dobrim srdcem nadarena i o obćem dobru radećega čovjeka, da se ovakovih zlikovaca čuva, sam neka radje postojano trpi, neutrudivo i uztrajno radi i bude prama svakomu pravedan, milostiv i ljubezan. „O svetom trpljenju sviet visi", veli vrli naš pjesnik Zahar.

Takova bijahu načela Dobrićeva. On je znao, da si uzroka uviek nadje, tko hoće škoditi, da se u jaju dlaka traži; da vražja ćud nikad ne miruje, da vukova u ovčijoj koži uviek ima. Njemu su lebdile vazda pred očima priče i prispodobe, što mu ih njegova dobra pokojna majka u srdce ulijala i iz knjige „Poštenjak" kao poputnicu u sviet preporučivala.

Požudam svojim ne možeš zadovoljiti van štetom svoga pokoja i svoje sreće.

Digitized by Google

Bolje je što Bog šalje, nego što čovjek prosi. Ne valja raditi, što drugi rade, već kako oni, što dobro rade

Gdje je jedan zloriek, skoro budu dvojica neprijatelji.

Veličine su ovoga svieta kô i more; što dalje ideš, u većoj si pogibelji.

Najbolji je imetak dobar zanat. Više vriedi razumieti se u jednoga pa dobro, nego u tridest zlo.

Nastoj biti, kakva bi želio, da te ljudi misle.

Ruka u poslu, mir u srdcu.

Jedini mogući pokoj na ovom svietu jest ovaj, što se ga uživa, ničesa ne želeć.

Kad ti ljudi o zlu rade, na Boga misli.

Ne meći nogu, gdje je drugi pokliznuo.

Hvali sve, što se dade hvaliti, a ne kudi sve, što je vriedno da se kudi.

Nemoj računati, čega ti ne dostaje, već čega treba.

Bog je pridružio mir bezazlenosti, obilje djelavnosti, pouzdanje junačtvu.

Naglu uprosu lagano odgovaraj.

Koji ničesa ne kuša, k ničemu ne dospije.

Više gledaj s kim jedeš, nego što jedeš.

Tko je odveć u tudjoj kući, svojoj se otudji.

Koji odviše na druge pazi, sebe ne upozna.

Vrh svake se krčme piše: izvrstno vino; svaki čovjek za sebe misli, da je pošten. Ne uzdaj se u nadpis; na djelo pazi; jer mnogi rade kao pjetao, dobro pjevaju, al slabo kopore.

Smjerno podnosi, strpljivo čekaj, postojano radi, mjerom troši, tako te ne zateče zla sreća.

Tri prijatelja ima čovjek: novce, a ovi ga za prve sreće ostave; prijatelje, a ovi ga nastoje, dok izdahne; dobra djela, ova ga samo preko groba prate.

Mi smo naročito morali spomenuti ova načela, koja su životu Dobrićevu pravac davala. Spomenusmo ih sada, jerbo znamo, kako prigodom izbora, prigodom popu-

Digitized by Google

njivanja mjesta, prigodom ociena tudjega rada, zlobne i kosmate duše svoja nedjela tajno izvadjaju. Dobrić se je morao najprije brinuti, da dosadanje stečevine budu za buduća vremena zajamčene. A bio bi glede te točke miran, kad bi znao, da u službi ostane Bogdanović. Proti njemu su rovali svi nepošteni, svi častohlepni, svi koristoljubivi ljudi, zatim svi oni, koji nisu čovjeka sudili po djelih i zaslugah njegovih, već po njegovom rodnom mjestu, te im je vazda na ustiju: „Nije naš čovjek".

Da se dakle s te strane osjegura, pobrinuo se kao načelnik, da bude Bogdanović definitivnim upraviteljem občine imenovan. Glede sebe tvrdio je u svakom družtvu, kako bi mu drago bilo, kad bi vrstniju silu za načelnika izabrali, al on sam, da se neće nikad odreć občinskoga rada, jer za obće dobro raditi smatra najsvetijom dužnosti svakoga čovjeka. Ostale zastupnike je hvalio i one, koji se često puta š njim nisu slagali, upućujuć narod, da je dobro, pače nuždno čuti protivna mnienja, da se tako pojmovi bistre i dobra stvar pospješi. A ovi zastupnici, da su bili mirni, triezni i uljudni, dakle potrebni u zastupstvu.

Dobrić se nije varao u svojem shvaćanju; našlo se je ljudi, koji su počeli prije izbora pisati po zakutcih listine koje kakove, značaj snižujuće šale, ali se nije nitko podpisao niti u javnosti očevidno izustio svoje zlobno ogovaranje.

Poglavarstvo je izdalo proglas, u kojem se narod poučava o velikoj odgovornosti občinskih zastupnika. Kao glavno svojsto njihovo označilo neporočnost i čist značaj; svako nagovaranje, stranačko i podlo ogovaranje, kao nedostojno sredstvo sviestna občinara odlučno je odsudilo, preporučilo birati po osvjedočenju, kako tko misli, da bi za obće dobro, na pose pako po našu milu občinu od trajne koristi bilo.

Nadošao je dan izbora. Drago nam je priznati, da

Digitized by Google

dobra uprava, prilično razvijen družtveni život, dobroćud bijahu uhvatili već korenje u puku. Občinari su poznavali razliku, koja je prigodom ovih izbora i onih pred tri godine njihovo srdce tištila. Nekadašnje raztrovano občinsko stanje ustupilo mjesto zakonitomu redu, a bivša zdvojnost, nadi u bolju budućnost. Ovo dvoje bijaše geslo, koje si na zastavi svojoj upisala stranka napredka kod sadanjih izbora. Koji vjeran sin občine nebi s radosti prionuo uz njega?!

Na izbor došlo staro i mlado. Dobrić i Sokolić, grof i župnik bijahu jednoglasno izabrani. Ostali zastupnici dobiše ogromnu većinu glasova. Županijski povjerenik bio je veoma ugodno dirnut liepom slogom i uzornim redom, koji se pri toli važnom činu pokazao. Iztaknuv zasluge zastupstva, izjavio je nadu, da će na nastupljenoj stazi dalje koracati, pohvalio osobito narod, koji je naučio zakon štovati, njim se služiti na sreću svoju i svoje djece. Občina je ova ures i dika domovine naše. Zivili njezini občinari, budući načelnik i zastupstvo!

U prostorijah narodne čitaonice bijaše priredjen objed na čast novoizabranim zastupnikom, kod kojega osim domaćih občinara bijaše prisutan i podžupanijski povjerenik. Jedan občinar naluknuo se u prozor, postoji, te zlobno primjeti: „Evo kako se občinski novac troši. Za občinske novce jesti i piti znalo bi ih i više“. To bijahu zlobne rieči. Dobrić nebi nikada dozvolio na što takova trošiti občinske novce.

Samo na opetovanu molbu zastupnika privolio je, da se ta gostba obdržava, kojoj je mogao pribivati svaki, tko je ustanovljenu po krčmaru cienu unapred uplatio; bijaše to dakle upravo protivno, što se često puti u istinu sbiva kod ovakovih prilika, kada si zastupnici daju iz občinske blagajne platiti jelo i obilno pilo.

Na čast družbovačkim zastupnikom budi ovdje rečeno, da oni toga nisu nikada činili, odkad su počeli

Digitized by Google

občinu svoju preustrojavati. Tako duhom slabi ne bijahu, a nebi što takva počinili već radi dobrog primjera pučanstvu, ako im to nebi zabranjivala nuždna štednja i oprezno postupanje s občinskim imetkom, kojim oni razpolažu, izdavajuć ga samo u občinske svrhe a ne na svoje, bilo to pod kojim god imenom, pod kojom god izlikom.

U ostalom nije našim zastupnikom ni na kraj pameti došlo, sastati se ovdje radi jela i pila, već da se ukupno naraduju liepomu uspjehu izbora i dokažu svoju dobru volju otčinski se brinuti za procvat svoje občine; dakle treba uvažiti samo ono, što se je ovdje govorilo, a nipošto što je tko za svoje novce pojeo i popio.

Dobrić se zahvalio kr. županijskomu povjereniku na njegovoj pohvali, što ju poslie izbora izustio, te reče:

„Štovani zastupnici! Poglaviti gospodin kr. povjerenik, kao glava toli ugledne nam oblasti, pohvalno je danas spomenuo zasluge oko unapredjenja občinskih poslova i izrazio nadu, da na nastupljenoj stazi dalje primičemo dragu nam občinu uzvišenom cilju svakoga napredka.

Ovo nam je priznanje više milo nego ikakva nagrada za naše čine; želja pako, koju smo čuli, budi nam geslom, da ni časak ne sustanemo u nastojanju našem. U sveobćem napredku tražit ćemo prvo i glavno sredstvo procvatu naše občine.

Uredismo občinsku upravu, da uzmognemo neustrašivo i sigurno napred koracati, a danas već moramo znati, koji nam je žudjeni cilj svemu radu. Ovaj je cilj posve naravan. Sjećam se na onu staru pripoviest: Kada još u čovjeku nije bilo sve skladno, kakono je sada, već je svako udo imalo svoju volju i svoj jezik, razsrde se jednom sva uda, što njihova skrb, rad i službovanje biva samo želudcu na korist, a on miran u sredini ne radi ništa, već se samo pita gotovom hranom. Zato

Digitized by Google

se dogovore, da će mu uzkratiti svaku službu; ruke, da neće ustam donositi hrane; usta, da neće grizti. Misleć tako uništiti gladom želudac, oslabe uda sama i cielo tielo onemogne. Po tom uvidiše uda, da i želudac nešto vriedi, pa se liepo š njim pomiriše.

Zar u ovoj pripoviesti ne vidimo sliku občinskoga života? Zar nisu: želudac — uprava, a uda tiela — občinari? A zar se neda prispodobiti dužnost želudca prama udom tiela, dužnosti one občinske uprave prama občinarom, da im život i imovinu brani, posao olahkoćuje i do savršenstva vodi, gdje samo može? To je cilj našega budućega rada.

Kada je želudac našoj občini iznemogao, radila su sva uda, kako bi se nekadašnje zdravlje opet povratilo; danas kada je zdrav, moramo mi, kao ravnajuća njegova sila, brinuti se, da on svojim radom oživljuje opet cielo tielo, dà i najneznatnije pojedine njegove česti. Kako ćemo to postići? Nikako drugčije, već ako se budemo zauzimali i brinuli za sve ono, što može materijalno naše blagostanje pospiešiti, našu privredu umnožiti i naš kredit učvrstiti, kada zajedničkimi silami budemo si pribavljali sve ono, što čovjeka uči poznavati život, misao njegovu oplemenjivati i njega samoga nada sve stvorove uzvisivati. Puteve nam naznačene riečmi dragoga našega župnika, treba da u praksi provadjamo:

Dobra uprava, sviestno sudstvo, učiona, narodno gospodarstvo, osnovano na zdravih načelih, razna družtva budu promicali od sada razvoj narodnih sila. Skladnim njihovim djelovanjem možemo doći do duševnoga i materijalnoga blagostanja našega naroda.

To će biti posao budućih triju godina zastupstva občine družbovačke, da udovolji vrućoj želji našega dičnoga poglavara, kao i mile nam domovine. Bog nam budi u pomoć!"

Digitized by Google

Zar nam treba opisivati burno povladjivanje izrečenih načela od prisutnih zastupnika? Zar nam treba spominjati razpis natječaja i uspjeh izbora načelnika za občinu družbovačku? Zar nam treba dvojiti, da li su zastupnici opojeni bratinskom ljubavlju za dobro svoje občine prionuli uz izražena načela — i stali ih izvadjati svom snagom? Čini, plod domoljubne brige i radnje, neka dalje govore!

21. Naglašuje se potreba mladomu seljaku, kad svrši učionu, priskočiti sa poučnim i zabavnim čitanjem. — Pučka knjižnica. — Koji su uzroci, da nam narod toli osiromašio, da si nemože ni najmanju glavnicu pribaviti? Kakovu blagodat pružaju narodu obstojeći novčani zavodi? Koja uredba bi mogla podići u narodu kredit i tako njegovo oskudno stanje popraviti, da nebude nekriv i nedužan izgubio zadnju grudu zemlje javnom dražbom? — Ustrojenje predujmione poput one u Brdovcu. — Predavanje župnikovo: Radnja i uporaba strojeva. — Korist občinskih štedionica.

Pučka nam je škola odgojila diete, recimo po načelih shodnih, veoma dobro. Došao mladić u sviet, zaokupi ga praktični posao i družtvo. Školski nauk dao mu je koješta, i on se još tim služi, ako se na izabrani stališ, zanat ili ino zanimanje uporabiti dade. Mladić postane muž, otac. Sviet od njega traži duhu vremena odgovarajuće poznavanje ljudskih odnošaja, njemu treba viesti o poslovanju, o prometu, o novih izumih, o pouki u odgojivanju, treba mu nauka, da ga uzdrži i ukrepi u vjeri, upozna ga sa državnimi i občinskimi poslovi, da dozna za njegova prava i dužnosti. Poslije kako je on ostavio školu, mnogo se je promienilo, jer gospodarstvo ide uzporedno s ljudskim vladanjem, kaošto ide hitrina državna (politička) sa novčarskom (financijalnom). — U

Digitized by Google

zrelije doba treba dakle viesti čovjeku pribaviti. Učitelj je nastojao buditi u mladeži želju za pomnjom, i kazao joj način, kako to može činiti hasnovito, te mu možda pošlo za rukom, pokazati joj taj život kakov jest. Ali taj nauk izčezne, ako se ne popuni; sada treba upoznati čovjeka sa poviešću i prirodom, predočiti mu posliedice muževnog i značajnog vladanja, navadjati mu čine, koje može činiti samo plemenstvo, dobro srdce, koje čine svoje mjeri prama zakonu božjem i državnom, treba mu podati slike iz obrtnosti, nabrojiti mu plodove uma, koji u naše doba prava čudesa čine, treba mu u svietu pokazati to ljudsko vladanje, da se potakne na radnju, uputi na djela koristna pojedincu i ljudstvu, da oćuti sada ozbiljnu radost za sve što je krasno; da vježba nadalje pamet, moć i volju, te da tako napreduje u družtvu dobrota, znanje i blagostanje. Taj cilj ostaje u svih narodih nepomičan, ako idu stazom napredka; ali i sredstva moraju vazda biti udešena prema odnošajem i okolnostim svakoga pojedinoga naroda. Koje sredstvo uči odrasla mladića služiti se onim naukom, što mu ga škola dala i na koju je občina toliko trošila? Koje je oto sredstvo, kojim te taj nauk može uspješno usavršiti, da nam dužne kamate plaća? Koje je ono sredstvo, kojim imamo upoznati odrasla čovjeka sa dužnostmi i pravi njegovimi, da vidi odnošaj svoj prama crkvi, družtvu i državi? Zar mu može sve podati družtvo, predavanje, pouka od pojedinca? Nemože. Dalnje naobrazbe treba da traži u knjigah, tamo nalazi razlaganja, koristna njegovomu umu i duši.

Valjana knjiga je najsigurnije sredstvo, kojim se medju narod sije sjeme znanja i napredka. Knjiga otvara vrata u veliko carstvo priróde i predočuje čovjeku sile, kojimi je sve na zemlji postalo i nestalo. Ona uči što je liepo i krasno, što je štetno, što li je plemenito i uzvišeno. Ovakove knjige treba potražiti u *knjižnici ili biblioteci*

Digitized by Google

Što je to knjižnica? Knjižnica je veća ili manja sbirka raznovrstnih, koli poučnih, toli znanstvenih i zabavnih knjiga. U knjižnici ima knjiga koje nas pobliže upoznavaju sa zakoni, kojimi se tumače čudnovati pojavi u prirodi, naime toplina, svjetlost, munjina i t. d.

Sveudiljnim i marljivim čitanjem knjiga, vježba se um i bistre se pojmovi; uztraje li čovjek na toj stazi, eto ga za koju godinu naobražena i učena. Učenih ljudi nalazimo malo ne u svakom narodu, sad više sad manje. Neutrudivim radom stekoše si veliku slavu.

Naš seoski puk nemože onako napredovati, kao što bi morao, sudeć njegove duševne sposobnosti, jer se osim župnika i učitelja baš nitko ne brine za njegov duševni napredak.

Občine bi morale nastojati, da se u svakom selu utemelji pučka knjižnica, koja bi sadržavala sve izašle našim, osobito pučkim jezikom pisane knjige. Občine i njihovi načelnici morali bi riečju i činom, poput župnika i učitelja djelovati na narod, da prigrli knjigu. Ako to postignemo, netrebamo se plašiti samovolje i pretnje ljudske, jer je znanost najveća sila, kojom smo kadri suzbiti svaku navalu naših neprijatelja.

„To je neizvedivo. Narod neće da čita. Tko će trošiti na knjige". S timi riečmi odbija te, prijane, svaki sebični natražnjak. Da bi narod rado čitao knjige, kad bi mu ih samo dali, dokazuje razgranjeno svetojeronimsko družtvo, dokazuje izkustvo onoga, koji s narodom obći i knjiga mu daje. Samo treba početi, ali načinom. Doživio sam sljedeći prizor: Podžupanija razposlala občinam knjiga, da ih razdieli medju puk. Načelnik drži knjigu u ruci, te kaže mužu, prezirno ga gledajuć uvriedljivim načinom: „Hoćeš knjigu čitati, naučiti ćeš bar nešto pameti, da ne budeš bluna". Muž misli, da mu ju načelnik na prodaju nudja, te uvriedjen (neka nitko ne misli, da naš muž dobro nezna za gospodske šale i

Digitized by Google

hire, te ih dobro i zrelo neocjenjuje) reče: „šta će mi knjiga, gospon, da cielu naučim, oni mene ipak nadmudre, po njihovom će biti". Načelnik bacio knjigu u ormar, gdje ih 20 komada još danas leži.

Položiv občina za hrvatsku knjigu te novčiće, činila bi sa svoje strane neocienjivo dobro djelo. Tim darom, što bi ga na oltar prosvjete polagala, omogućila bi procvat književnosti, bez koje se nijedan narod još do visine popeo nije.

Ta književnost je ona posrediteljica medju najnaobraženijimi i manje naobraženimi narodi, ona nosi nauk i pristup imade u palače i kolibe. Da svaka občina i svaka učiona kupi knjigu, koliko bi se pisaca našlo, jer bi se trošak izdavanja pokrio. Ovu okolnost treba uvažiti i onu dičnu granu, bez koje bolje sreće naroda nemože biti, treba podupirati. *Malo bi svaku občinu stajala ta žrtva, ali bi urodila velikimi posljedicami, kad bi zajedno sve občine svojim prinosom književnost poduprle; tad bi sbilja slogom narasle male stvari, koje nesloga jako kvari.*

Dobrić, osvjedočen u duši, da treba tražiti kamate od uložene glavnice na naobrazbu djeteta, naime od shodne radnje i čestita vladanja občinara, znao je da se ta naobrazba mora u mladenačko doba popunjavati, te je sam prvi temelj položio budućoj pučkoj knjižnici.

Kad se je prvi put zastupstvo sastalo, reče: „Imadem dignuti iz blagajne u ime putnih troškova 40 for. Ove novce molim ubilježiti u korist pučke knjižnice, koju budemo ustrojili". Zatim pridoda: „Molim da mi se ovaj dar neupisuje možda u kakovu zaslugu. Imadem priličan imetak, za se i svoju obitelj dovoljan, pa rado nešto za obće dobro žrtvujem od onoga, što mi je Bog podielio".

Sokolić predloži u istoj sjednici, da se posavjetuju zastupnici, kako bi se u našoj občini ustrojila predujmiona, odnosno štedionica.

Digitized by Google

Na prvi predlog reče zastupnik, župnik Svetić: One životne potrebe, koje si občinari sami pribaviti nemogu, ili neznaju, treba da im pribavi občina. Životne potrebe nisu samo kruh i košulja, nego i odmor, zabava, polet duha smjerom naobražavajućim i ćudorednim. Tomu je glavno vrelo knjiga, kojoj mora u občini pristup imati svaki, koji si ju sam kupiti nemože. Nepobitna je istina, da mora zaostati u napredku svaka občina, kod koje neima dobrih knjiga. Uvjeravam vas, gospodo zastupnici, da sam se ja najviše naučio, kad sam iz škole izašao, stupio u javni život i svoje znanje stao usavršivati pomoćju knjiga.

Ovoj preporuki prvoga predloga nadoveza sada Dobrić: „Ja sam naznačio naš dalnji rad nedavno pred slavnim zastupstvom, ustrojenjem pučke knjižnice biti će nam laglje označeni cilj postići. Čovjeka, koji nešto znade, predobijemo laglje za svaku dobru stvar, nego li neznalicu, pače on bude za nju i oduševljen, jer si dobre posljedice njene proračunati znade; neznalica, ako uz nju pristane, bude samo orudjem, koje pomaže nju izvesti. Gledajmo da prije, nego dalje u samoupravi občinskoj počmemo raditi, pribavimo si shodnih knjiga, one će nas u mnogočem poučiti, stanje razjasniti, pojmove razbistriti, put nam čistiti i tako žudjenomu cilju pravim i kraćim putem nas voditi".

Zastupstvo je zaključilo, ustrojiti u občini pučku knjižnicu; opunovlastilo načelnika, da svaku i na hrvatskom jeziku izašlu knjigu na račun občine kupi, makar nebi baš za puk nuždno znanje razpravljala i to zato, da občina, koja književnost pomaže, njoj se donekle bar oduži.

Drugi predlog obrazložio je zastupnik Sokolić u kratko ovimi riečmi: „Slavno zastupstvo! Mnogo se piše po novinah od pol vieka već, da treba seljaku novaca, jer da mu nemože bez novaca gospodarstvo napredo-

Digitized by Google

vati. Velike kamate da nomože plaćati, jer mu zemlja toliki prihod nedaje. Govori se o ustrojavanju štedionica, zalagaonica, predujmiona, pomoćnih družtva i t. d. Mnogo se govori, a ništa se ne čini. Mi dobijemo novce iz štedionice, al mužu ih u štedionici nedadu. Istina je i to, da je novac mužu pogibeljan gost. Ako bude znao da dobije, uzeti će, al za povrat bude se malo brinuo; glavnicu jedva da će kada izplatiti, a budu ju prije možda kamati proždrli. I tu treba opreza. Meni se veoma mili čitati, kako novčani zavodi pomažu maloposjednike. N. pr. u Ugarskoj, gdje su družtva, kod kojih se na uplaćivanje dobiju novci za nabavu gospodarskih sprava. Neću da Vam tumačim i predlažem o ovom predmetu mnogo, radi se tu o novcu, mi hoćemo dobiti, a izgubiti nejmamo što. Izvolite pogledati u malu občinu u našoj domovini, Brdovac. Ondje grof Gjuro Jelačić, župnik, duhovni pomoćnik i načelnik ustrojiše slično družtvo. Meni se ovakovo ustrojenje najshodnije čini. Ondje oni, koji daju, poznaju one, kojim daju i znadu zašto daju. Slično družtvo bi mogao preporučiti našoj občini".

U toli važno pitanje neupliće se tako lahko svaki. Nastala grobna tišina. Ustane grof te reče:

„Dozvolite mi, gospodo, da razvijem ovdje svoje nazore o toli zamašnom pitanju. Radi se tu o novcu. To je pitanje jedno od najvažnijih, o kojih do sada u našem sboru govora bijaše. Na sva usta se kaže: narod propada, narod neima kredita, narod do novaca nemože doći. Prama opasnosti stanja treba da se nadje sve, što je kadro duševnimi i materijalnimi sredstvi doprinieti, da se pogibelji odklone i narodu pomogne.

Samo zajedničkim, složnim i odvažnim radom može se polučiti povoljan uspjeh. I tu je občine dužnost, da pokaže vriednost svoje samouprave, ona poznaje potrebe i potežkoće svakoga, ona neka pruži umjestnu pomoć, gdje pogibelj prieti.

Digitized by Google

Svaki je rodoljub pozvan, da upućuje, svjetuje, prosudjuje, jer mora općemu dobru svaki služiti svestrano i iskreno. Zato si uzimljem slobodu, razviti ovdje svoje i inih ozbiljno za dobrobit svoga naroda zabrinutih muževa nazore o novčanom stanju; ponajprije kanim odgovoriti na pitanje:

Koji su uzroci, da nam narod toli osiromašio, da si nemože ni najmanju glavnicu pribaviti?

Kakvu blagodat pružaju narodu obstojeći novčani zavodi? Koja uredba bi mogla podići u narodu kredit i tako njegovo oskudno stanje popraviti, da nebude nekriv i nedužan izgubio zadnju grudu zemlje javnom dražbom?

I.

Obća je tužba, da se današnji dan težko može na posjed novac uzajmiti. Ne samo na seljački, već i na gradjanski.

Uzroci su tomu sliedeći:

1. Pao je kredit maloposjedniku, jer je osiromašio. Ne možda što manje radi i štedi, nego u obće, jer čitav narod, gospodarstvom se baveći, sve više i više propada i to iz sliedećih razloga:

a) Preuzima posjednik zadužen posjed ili zadružnom diobom razkomadan; u potonjem slučaju znade bar, koliko ga stoji uredjenje posjeda, dok glavu pod krov spravi.

b) Posjednik mora da plaća velike kamate od uzajmljenih novaca.

c) Tišti ga velik porez, namet, koji mora da podmiruje i od uzajmljenih glavnica.

d) Slaba skrb za siromake; to je uzrok, što je poljodjelcu osim privriede i imetka i sam život u pogibelji. Kvar u istinu pojedincu, občini i zemlji veći, nego li bi bio trošak na dobro uredjen način obskrbe siromaka.

Digitized by Google

2. Izčeznule su mnoge glavnice, na koje je prvanja vremena posjednik pravo imao i računao. Glavnice malodobnih, glavnice javnih zavoda, glavnice sirotinske i t. d., uložene bijahu na zemljišta i kuće; a jer je bio tako uložen novac siguran, zadovoljili se vjerovnici sa malimi postotci.

Pojavila se velika množina državnih i prometnih papira; dozvoljeno je, da se u te papire mogu uložiti i sirotinski novci, same vlade narodne glavnice u nje ulažu. Prištednje služinčadi, zanatlija, gospode, kojimi su se ovi stališi medjusobno pomagali na zadanu rieč, teku u štedionice, od kuda se mogu samo na mjenice uz velike kamate i jamstvo dobiti. Dakle sve ove glavnice, nekad posjedniku i pobratimu mu zanatliji na pomoć služeće, oduzete su im.

3. Povišenimi kamati pala je vriednost posjeda; ova se vriednost ustanovljuje po visini kamata tekućega novca. Državni i prometni papiri pružaju velike kamate, popriečno 6 po sto, dočim prvanja vremena uknjižile se glavnice sigurnosti radi na posjed sa 4 posto. U Englezkoj, Francuzkoj, Njemačkoj plaća se 3 posto, pače od većih glavnica 2 posto.

Evo dokaza, kako povišenimi kamati vriednost posjeda pada:

Vriednost glavnice se pronadje, kada se dohodak ili postotci sa 100 pomnože i običnim kamatnim mjerilom podiele. Na primjer: Posjed je davao prije 30 godina čistih 1200 for. na godinu dohodka; kamatno mjerilo bijaše 4 posto, dakle je bio posjed vriedan

$$1200 \times 100 = 120.000 : 4 = 30.000 \text{ for.}$$

Taj isti posjed imao bi i današji dan davati 1200 for., prem je to nemoguće poradi većih poreza, prireza, nameta, poradi skupljih težaka i njihove bolje obskrbe, poradi slabih tržnih ciena, čemu je uzrokom uvažanje proizvoda iz Amerike, Ruske, podunavskih kneževina.

Digitized by Google

Ali jer je kamatno mjerilo 6 po sto (mogli bi reći 8%), evo kakav račun dobijemo:

$$1200 \times 100 = 120.000 : 6 = 20.00 \text{ for.}$$

Posjed je dakle povišenjem kamatnoga mjerila za samo dva postotka već za trećinu manje vriedan, tim je pao kredit ne samo posjedniku, već i prometu, trgovini i državi.

Veliko- i maloposjednici moraju svoja gospodarstva popravljati, da im dohodak bude prama potrošku, te budu mogli se natjecati sa ostalimi državami, moraju indi ulagati glavnice u popravke. Ali njim se nevraća uložen novac natrag, kao što se vraća trgovcu i obrtniku. U njive uložena glavnica vraća se za godinu dana, u stočarstvo nakon 3 godine, u voćarstvo nakon 20 godina, u šume nakon 60—100 godina.

II.

Posjednik treba glavnice, koje mu se za kratko vrieme nemogu odpoviedati i to najviše uz 4 posto sa 1 procentom na odplaćivanje glavnice.

Često odpoviedanje glavnice uništilo bi posjednika brzo bez njegove krivnje.

Štedionice uzajmljuju novce, ali i one mogu iste odpoviedati, pače, moraju, ako ih ulagaoci traže. Taj novac je skup; sa pristojbami do 10 posto. Posjednik ga nemože trebati.

Da se posjedniku namaknu trajno uložene glavnice, ustrojene su takozvane *hipotekarne banke.* To su privatni zavodi kao i štedionice. Podavaju glavnice na odplaćanje a ne u gotovu novcu, nego zadužnicami i inimi vriednostnimi papiri, koje mora dužnik stopram založiti ili prodati, da do gotovoga novca dodje. Tada izgubi svakako, on bo manje prime nego li se je zadužio. Ove banke samo posreduju medju onim, koji novce traži i

Digitized by Google

onim, koji ga daje, pa se zato daju i dobro platiti, veće kamate traže a manje daju.

S razloga indi, što hipotekarne banke glavnice na 6 posto davaju, a dužnik još, dok do gotovoga novca dodje, znatno gubi, uza to, jer gospodarstvo više od 4 posto plaćati nemože, nisu kadre maloposjedniku pomoći, *već se moraju po sadanjem njihovom ustrojstvu smatrati kao izdašna trgovina na štetu narodnoga gospodarstva, one su zamamljiva vrela obilnu dohodku novčarskim zavodom.*

III.

Kako bi se seljačkomu stališu pomoglo do jeftine glavnice, da nebude nekriv i nedužan izgubio zadnju grudu zemlje javnom dražbom? Možda državnom pomoći? Kada bi se ustrojila državna hipotekarna banka, dobivali bi od nje novce samo politički jednomišljenici, što bi opet ubijalo sviest velikoga diela pučanstva raznih narodnosti. Gradjanska i politička sloboda naroda mora se čuvati.

Jedino sredstvo, doskočiti zlu i pomoći narodu, bi bilo, ustrojiti u svakoj zemlji na pose *zemaljsku hipotekarnu banku.*

Sve štedionice, nalazeće se u zemlji, imale bi postaviti zajedničku upravu u glavnom gradu. Dogovorno sa vladom i saborskim zastupstvom ustrojila bi se zemaljska hipotekarna banka, koja bi zadužnice posjednika primala, svoje založnice bi izdavala, a ove bi primale i gotovinom izplaćale one štedionice, u koje kotar dužnik spada.

Tko bi se takovom uredbom okoristio?

1. Zemlja; — povisila bi kredit pojedinim posjednikom i tim bi pridignnla blagostanje zemlje. Ona bi dobila neku dobit za posredovanje izmedju štedionica i

Digitized by Google

dužnika, te bi mogla na podizanje obće dobrobiti opet doprinašati.

2. Štedionice; — one imadu u založnicah ukamaćen novac, koji im sveudilj na razpolaganje stoji, ako moraju da odkazane uložke izplaćuju; uza to im je moguće predujmione ustrojiti i tako osobni kredit dizati — opet na svoju korist.

2. Uzajmioci ili kupci založnica zemaljsko-hipotekarne banke; — oni negube padanjem vriednostnih papira, kao što kod drugih državnih i prometnih papira biva, dobivaju svoje kamate i glavnica im stoji na razpolaganje uviek pripravna.

4. Dužnici; — oni nebudu morali plaćati ogromne, ubitačne, vratolomne kamate; rieše se brige odpoviedanu glavnicu uz veliki trošak i pogibelj na novo tražiti; uplaćuju u manjih obrocih dužnu svotu na najpovoljniji način.

Ustrojenjem zemaljskih hipotekarnih banka izgubiti mogu samo pretjerani spekulanti s novci i bezsramne pijavice naroda — lihvari.

Gospodo! Drago će mi biti, ako se ustroji u našem mjestancu štedionica, sám ću ju podupirati, ali navrnuti ću i ovom prilikom vodu opet na svoj mlin. Razumni ljudi došli su do uvjerenja, da se zlomu novčanomu stanju nemože drugčije pomoći, van *dobrom upravom* i *dobrim sudstvom*, jer ove dvie grane državnoga života ponajprije doprinose tomu, da se prištede suvišni izdatci i podigne materijalna snaga u narodu. Obratili su oči u unutrnji život države, pa u njem traže rane, koje se liečiti moraju i podloge boljoj budućnosti, pa im se čini, da nedostatne i manjkave uprave zaustavljaju narod u moralnom i materialnom razvoju.

Dobrom upravom može se spasiti nepomično i neplodno vegetiranje.

Nadam se da će si put probiti i kod nas patrio-

Digitized by Google

tično i kulturno stanje, koje dobra uprava iziskuje, zato pristajem i s veseljem pozdravljam i ovaj pojav u našoj občini, naime ustrojenje štedionice.

Sokolić je pročitao pravila brdovačke štedionice, ali se čuvao mnogo govoriti i bog zna kako sjajnu budućnost naviešćivati, ako ih zastupstvo možda s preinakami poprimi. Slobodna volja pojedinaca imade svagda da samostalno odlučuje, ali kod novčanih pitanja je to najnuždnija potreba. A niti se nemože sa bog zna kakovim uspjehom sličan zavod hvaliti, jer tu svaka špekulacija prestaje. Sokoliću i njegovim suradnikom je do toga ponajprije stalo, da se narod tim zavodom uči štednji i radu, da ovo dvoje pozna kao prvu najpotrebitiju životnu potrebu, jer bez jednoga neima drugoga, a obadvoje vodi polagano čovjeka do blagostanja. U ostalom biti će to mladi ciep, koj treba dobre i oprezne njege, prem nije dvojbe, da će se korenje primiti, kad mu je tlo prilično obradjeno, da ojača, kad ga budu njegovale dobre i pouzdane ruke, da će nositi plod, kad se bude čuvao od ljudske oluje i tuče, a zato jamče poštenjaci upravitelji, te privabi k sebi i one, koji za sada u obstanak mu nevjeruju, ili se hladno prema njemu drže. Ustrojenje zavoda bude zaključeno, a provedba povjerena grofu Dragošiću, župniku Svetiću, Dobriću i Sokoliću. Grof je primio službu ravnatelja, Sokolić blagajnika bezplatno.

Tako su opet u občini dva vrlo važna zavoda ustrojena. Župnik je uvidio, da mu je poprimiti opet rieč, pa naviesti „javni razgovor“ na nedjelju u prostorijah narodne čitaonice.

Radnja; čim manje radnje i vremena trošimo i više proizvadjamo, tim više promičemo svoje svrhe; strojevi i orudja pomažu brzi i laglji rad. Korist občinskih štedionica.

U novije vreme ustrojena je u našoj občini pred-

Digitized by Google

ujmionica ili štedionica. U nju bi imali občinari nositi svoje prištednje, svoj novac dakle. U prijašnjem razgovoru dokazao sam, da „s izobilja zlata i srebra prije će zemlja koja osiromašiti, nego se obogatiti“. — Naše poslovice nam tu izreku potvrdjuju: „Kako došlo, tako prošlo“. — „Tko bez truda i posla dodje do bogatstva, nezna ga čuvati“. — Bez muke stečeno blago otvara vrata razkošju, razsipnosti i mehkoputnosti; pa s ovih zala propadoše tolika moguća carstva u staro vrieme. Bogatstvo je onda samo pravi blagoslov za zemlju, samo onda joj umnaža moć i važnost, kad izvire iz radnje i prosvjete njezinih stanovnika. Naš viek poštuje osobito radnju i marljivost, zato i napreduju narodi, koji su uz nju pristali. Svaki čas čujemo, da je tko smislio kakovu novu polakšicu radnje i trgovine. Čujemo, da se je ovaj ili onaj narod znatno podigao trgovinom ovim ili onim proizvodom. A ta čarobna rieč, koja ta čudesa tvori, koja narode pomaže, zove se radnja.

O njoj veli jedan pisac: „Sabljom možeš osvojiti zemlju, al uzdržati ju možeš u posjedu samo plugom, samo radnjom. Radnjom vadi rudar iz zemlje rudu, pa jedva izadje na vidjelo, već ju čeka tisuća marljivih ruku, da ju razbiju, tale, kuju, raztežu, stišću. Radnjom se svlada zemlja, voda, oganj i zrak, te nam služe kao sluge; radnjom se prede zlato od lana i slame; radnjom se vade iz mrkoga kamenog ugljevlja najkrasnija mastila, radnjom se sada dižu narodi, u radnji se krije sreća pojedinih državljana i cielih država. Blagoslovljeno bilo stoljeće radnje! Da Bog da, širila se sve to više i osvojila vaskoliki sviet!“

Iz prijašnjih razgovora znamo, da čovjek radi, da proizvadja, a ovim proizvodom sebi ili drugomu koristi.

Ako on svoj duh i tielo muči, a neima mu radnji koristne svrhe, tada mu je proizvod ništetan; te vrsti radnja nezaslužuje to ime. Ako je posliedica radnje kori-

Digitized by Google

stan proizvod, tad je ona dobročinstvo za ljudstvo, a ne samo radnja, nego i sva ona sredstva, koja čovjeka na radnju potiču, dobročinstva su, jer se njimi o obćem dobru čovječanstva radi.

Težnja, svoje stanje upriličiti, svoju privriedu umnožiti, nešto je plemenita, a *u istinu može čovjek svoje stanje poboljšati, ako više privriedi nego li potroši. Onim suviškom se čovjek do bolje budućnosti pomaže, njim se sveobća imovina umnaža.*

S toga sliedi i to, da svaka prištednja i radnje vremena družtvu dobro dodje. Obavio si n. p. svoj posao pomoćju shodnoga sredstva jedan sat prije, nego bi ga obavio bio bez toga sredstva, tada si taj sat prištedio, te ga možeš na drugo što koristna upotriebiti.

Proizvod je cilj svakoj radnji. Oremo i sijemo, da dobijemo zrno. A jer čovjek neproizvadja samo za sebe, biti će nam najbolja radnja ona, koja nam najviše proizvoda daje.

Ovako ću jasnije rečeno dokazati: Ako radimo zlo, ako potrošimo suvišno mnogo vremena, radnja nam je loša, tad smo prikraćeni za ono, što bi boljom radnjom i trošenjem manje vremena bili dobili.

Čista dobit raste, čim manje na posao trošimo. Ako mogu dobiti dva hektolitra pšenice s potroškom na dva težaka, više mi vriedi, nego li kad sam trošio na pet težaka.

Radnik ne živi od radnje, nego od njezinog iznosa. Radnja je trud, a mi se ne trudimo za zabavu, nego da si pribavimo ono, što nam treba. Ako dakle s pol truda i s pol vremena istu množinu žita, platna i t. d. si pribavimo, ostaje nam još sile i vremena za drugi koristan posao ili za nuždni počinak. Prištednjom radnje umnažamo si dobit, a ova nam podaje veću udobnost.

Raznim izumom imade poljodjelstvo i obrt mnogo zahvaliti, da se je na toliku visinu popeo i usavršio.

Digitized by Google

Strojevi ublažuju težku radnju čovjeka, pomažu slaboj njegovoj tjelesnoj jakosti, čine zemlju plodnijom, vrućinu i zimu snosnijom, prištede nam truda, vremena, koje za ina zanimanja ili počinak trebamo. Vi bijaste svjedoci, kako se laglje strojevi mlati, sije i žito čisti.

Vidili ste nove štrcaljke, kako lahkim načinom silu vode bacaju. Zar se ne prištedi mnogo truda našim rukam, zar se posao neobavlja uspješnije i brzije". „Ako bi se sve strojevi radilo, od česa bi živjeli težaci?" primetne Smiljanić.

„To pitanje bi morao na dugo ovdje razlagati, ali vjerujte mi, da bi dokazao tvrdnju, da strojevi umanjuju težaku zaslužbu, neistinitom. Strojevi nedolaze k nam iz mjeseca, ljudi ih rade. Ako u prvi mah pojedinim škode, to su ipak družtvu od velike koristi. A istina je i to, da oveći izumi, tako naglo i posvuda se neudome; tomu prieče stare navade, koje tako lahko narod nenapušta; zatim veliki troškovi, jer u početku strojevi mnogo stoje. A obično si uzme onaj, koj je prvi izumio koj stroj, posebnu povlasticu, da naručbine sam dostavlja. Dok on zahtjevom velikoga občinstva udovolji, do tada se i narod na stroj priuči, pače mu je taj stroj već od nužde, da robu poput inih naroda za manji novac dobije. Strojevi nepače radniku, oni samo radnji daju ini smjer, a da nam onaj nebude na štetu, treba da mi učimo, kako bi se s njimi shodno služili, da nam drugi narodi nepružaju jeftiniju robu, nego li ju mi proizvadjati možemo. Što nam hasni, ako nam zemlja obilno rodi pšenicom, kad nas taj trud toliko stoji, koliko je vriedna prama onoj, koja se uvaža iz inih zemalja. Takova radnja nam ne baca viška, od kojega hoćemo da živimo. Da nije sviet napredovao, služeć se sve to boljim orudjem, još bi danas bilo roblja. Visoko učeni muž Aristoteles, rekao je u staro još doba: „ako bi se dljeto samo od sebe vrtilo, nebi trebali robova". A

Digitized by Google

ovo se proročanstvo današnji dan izpunilo. Najteži i najniži poslovi obavljaju se već strojevi. Duh čovječji vodi već tjelesne sile.

Nezazirajmo dakle od novih strojeva, rabimo ih u naše svrhe, da nam olakšaju posao, prištede vremena, dadu veću korist, koju trebamo da se pridignemo i naše kukavno stanje upriličimo.

Radnjom umnažamo si privredu. Strojevi nam pospješuju rad, štede nam trud i vrieme. Štedionice pomažu nam u potrebi glavnicu umnožiti.

Da čujemo nešto o tih novčanih zavodih.

Štedionice su za ljude neizmjerno koristni zavodi.

One se mogu smatrati oštrim orudjem proti silnomu nekomu neprijatelju, kojega u svakdanjem životu zovemo siromaštvom. Dobrotvorno djelovanje štedionica za radnički stališ, dokazano je mnogostruko na različit način, s toga bi bilo vrlo potrebno, da se bar u svih manjih gradovih, pa i ovećih selih ustroje javne i sigurne štedionice.

Štedionice pobudjuju pučanstvo na veću štedljivost.

Opomene i nauci od strane poglavara na veću štedljivost ostanu bez takova zavoda glas vapijućega u pustinji. Razumjeva se pako, da obstanak takove štedionice mora biti siguran, a njezina uprava jednovita i svrsi shodna, jer će tim uredjenjem pučanstvo nižega reda svoje, težkimi žuljevi zasluženе novce, povjeriti štedionici, te tako prionuti uz štedljivost.

Kazati će možda gdje koji, da ima već dovoljan broj javnih štedionica, koje svaki pojedini za svoje uložke upotrebiti može. Takav prigovor nebi bio umjestan, jer štedionice nalazimo samo u većih gradovih; seoski se dakle puk nemože njimi okoristiti".

„To mogu ja potvrditi. Došao sam u grad i tražio sam na temelju nuždnih spisa zajam. A jer su vidjeli, da sam seljak, samo su me odpravili, i još kako neuljudno", reče Cvietić.

Digitized by Google

„Imadete pravo, to izkustvo ima više seljaka. Zato bi valjalo štedionice ustrojiti u svih povećih mjestih, a to nebi bilo težko, kad bi to občine poprimile.

Ove bo su kadre to učiniti, pa mogu i štedljivomu čovjeku sigurno jamstvo pružati. Ovakova občinska štedionica neizmjerno bi djelovala na blagostanje pučanstva. Štednja podupira radnju, a radnja opet hrani štednju. Tako se pripravljaju glavnice, koje su za obrt i trgovinu od najveće važnosti. Štedionice osiguraju gradjanu, obrtniku, seljaku i radniku budućnost obitelji, jer nukaju svaki stališ, da uloži u nju priskrbljeni novac. *Ovako se glavnice umnožavaju, a svagdanje blagostanje u narodu sve više se diže. Radnja i štedljivost, kako već znamo, su izvori, iz kojih u svako doba možemo pomoć crpiti.*

U našoj občini otvoren bude, uslied zaključka občinskoga zastupstva, sličan zavod, u koji budu mogli ulagati občinari svoju prištednju, a opet uzajmiti novac, da si njim živu glavnicu pomnože, kako bi uspješnije mogli raditi na svoju korist. Ja vam, dragi moji, unapried kažem, da se tomu poduzeću veoma veselim Zamašne posliedice neću da iztičem sada već; meni su dobro poznate kod drugih naroda.

Tim zavodom opet ćemo zasvjedočiti, da si možemo sami pomoći, samo ako hoćemo. A da nam od drugud pomoć nikada doći neće, to je dokazivalo naše prijašnje stanje, to dokazuje naše siromaštvo, koje se je hvala Bogu počelo umanjivati našom snagom, našom voljom. Nama se mnogo govori, o nami se mnogo piše, ali medju nami i s nami se ništa neradi. Počeli smo se micati, počeli smo s rukami mahati, dignuli smo glavu, a eto nas već po malo na noguh. Gledajmo da uztrajemo u plemenitom nastojanju i slogi. Bog nam blagoslovio rad i štednju, uzdržao nam nove uredbe!“

Digitized by Google

22. Skrb občine za siromake. — Družtvo dobročinstva. — Obskrba sirotinje. — Skrb i pazka na uzgoj uboge mladeži. — Grof je položio glavnicu u pomoć svojoj družini za slučaj nemoći.

U sv. pismu čitamo ove prekrasne rieči: „Tada će reći kralj onim, što mu stoje s desne strane: hodite blagosvoljeni otca moga, primite kraljevstvo pripravljeno vam od početka svieta. Jer ogladnjeh i daste mi da jedem, ožednih i napojiste me, gost bijah i primiste me, gol bijah i odjenuste me, bolestan bijah i obidoste me, u tamnici bijah i dodjoste k meni". Tada će mu odgovoriti pravednici, govoreći: „Gospode, kada te vidjesmo gladna i nahranismo? ili žedna i napojismo? ili gola i odienusmo? kad li te vidjesmo gosta i primismo? kad li te vidjesmo bolestna ili u tamnici i dodjosmo k tebi? I odgovorajući kralj reče im: „Zaista vam velim: kad učiniste jednomu od ove moje braće najmanjemu, meni učiniste". (Mat. 25).

Isukrst se nije rodio u zalihi i bogatstvu, već posried sirotinje; pretrpio progonstva, da ohrabri one, koji trpe i da nam pokaže, da se dobro nenaplaćuje na ovom svietu. Skupio siromašne težake, te ih posla propovjedati nauk i reče: „Prva moja zapovjed jest, ljubite se medju sobom, kako sam vas ja ljubio i dao za vas život. Sve što bi htjeli da vam ljudi čine, to činite i vi njim; u tom je zakon i proroci". Dadoste li siromahu čašu vode za ljubav božju, neostane vam bez plaće. A ljevica neka nezna, što dobra čini desnica. Blaženi milosrdni, zašto nadju milosrdje! Koji strada, dodji k meni i ja ću ga utješiti. Podnosite strpljivo nevolje, učeć od mene, koji sam ponizan i krotak, i naći ćete pokoj.

Bog ljubi sve ljude i hoće da ih svaki od nas ljubi, t. j. da bližnjemu kriepost i sreću želimo i gdje možemo, sami mu dobro činimo. Stradajućemu čovjeku po-

*

Digitized by Google

moći, najljepša je kriepost čovječja. Ma i kako malen dar, radostno pružen, pomaže i olakšava biedno stanje naših bližnjih. Često puta ipak kod najbolje volje nedosiže sila pojedinih dobročinitelja, da odoli prevelikoj nevolji. Takove žrtve mogu se samo sjedinjenimi silami, kroz dobro vodjene zavode postići.

Takov zavod bijaše občini družbovačkoj odavno nuždan. Siromaha, kao svagdje, imade i u njoj, a nesreće se često puta pojavljivahu, gdje bijaše od potrebe brze pomoći. Dobrić se dogovarao sa župnikom, na koji bi se način moglo ubogim pomoći; složi se u tom, da se sastave pravila, a ustrojenje družtva da se povjeri gospodjam.

Gospodja Bogdanovićeva bijaše umna i veoma dobroćudna žena. S njom se stavili naši vodje u dogovor, a ona sabra oko sebe brzo kitu gospodja, koje s velikim oduševljenjem primiše se posla. Proglas, koji je za malo vremena občinstvo čitalo, glasio je ovako:

„Rodoljubivomu občinstvu mile nam občine družbovačke!

Od nekoliko godina počimlje občina naša sve više i više se preporadjati. Liepo li smo si uredili naša gospodarstva i tako stanje naše poboljšali. Bog nam blagoslovio trud naš! Dužnost nam je obazrieti se na one, koje providnost nije nadarila dovoljnimi sredstvi, da si kukavni život uzdrže, ili ih nesreća bacila u nenadanu nevolju. Oni skrivaju siromaštvo svoje i mnogo trpe. Pojedinci nemogu im doskočiti u nevolji. Uvidivsi to i uvaživši potrebu sveze, koja bi udruženjem plemenitih i čovjekoljubivih bića siromaštvo i nuždu zapriečila, odlučilo je stanovničtvo ove občine, da se ustroji „družtvo dobročinstva, koje će siromahe ove občine podupirati, i ako bude iole moguće za obskrbu zapušćene djece se brinuti, te ih pripravljati za čvrstu službinčad".

„Podpisane gospoje, neglededć na težkoću poduzeća, pokušaše t[illegible]j savez u plemenitoj slogi spojiti. Poveći

Digitized by Google

broj članova pristupio je već u naše kolo, a na čelu mu presvietla grofica Dragošićeva. Pozivamo i molimo svakoga, koj rod svoj ljubi, da ga podupre i upiše ma i najmanju svotu kao godišnji prinos. Pravila družtva*) kazati će svakomu način rukovodjenja poslova.

U Družbovcu dne.... kolovoza 18....

Privremeni upravljajući odbor:

Sokolić, tajnik.
Ljubica Bogdanovićeva.
Milica Dobrićeva.
Slavica Utiešenovićeva.
Darinka Smiljenićeva.

Družtvo se ustrojilo, vlada mu pravila odobrila, a grofica Krunoslava Dragošićeva bude izabrana pokroviteljicom družtva. Mlada gospoja Bogdanovićeva razvila nenadanu djelatnost, i ovo krasno družtvo i današnji dan tare suze s mnogo lica, odjeva mnogo golih i hrani mnogo gladnih poštenjaka.

Ali i u drugom smislu moramo zasluge družtva ovoga spomenuti. Ustrojenjem njegovim nebijaše pitanje o siromasih riešeno, koje je već od više vremena Bogdanović poticao.

Prosjačenje u selu i gradu je veliko zlo, ono najviše podupire svakog neprijatelja prosvjete, rada i štednje, i prieči narodu da si blagostanje pribavi. Prosjačenje i u ćudorednom smislu kvari puk, jer mu utuvi u glavu osvjedočenje, da u starosti ima pravo tražiti od drugova svojih podporu i dobročinstva, uzimlje im dakle ljubav za rad, težnju za obskrbom sebe i svojeg poroda, koja jedino čovjeku u družtvu čestitim čini. Ako se čovjek tjelesno i duševno zapusti, zahire mu isto tako i djeca i unuci, pa nije čudo, da siromaštvo poput kuge groznim nam se licem ukazuje. Čim više se javno prosjačenje umnaža, tim manje ga se ljudi srame, a zato napreduju u lienosti i inih nepodobštinah.

*) Tko bi trebao shodna pravila, dobije ih kod pisca ove knjige.

Digitized by Google

Kako rekosmo, družtvo ovo imalo je biti samo u pomoć odredbam i skrbi občinskoga poglavarstva. Tog velevažnog pitanja poprimila se občina sdušno.

Poglavarstvo je naime razredilo siromake u takove, koji nisu sposobni za nikakav posao i starost ih muči. Zatim na one, koji su povremeno siromašni, ali za posao sposobni. Prvim je pružila občina sama korist i preporučila ih je družtvu, druge je odredila da popravljaju občinske puteve, da sade voćke, čiste šume, i t. d. Družtvo ili občina podupirala bi kadkada samo onoga radnika, koj je imao mnogo djece, a zaslugu razmjerno malu.

Od onih si kasnije mnogo njih potražilo bolje zaslužbe pri gradnji mostova i kotarskih drumova. A kako ćemo kašnje doznati za shodnu uredbu novčanog zavoda, bijaše sbilja utjeha i radost onih, koji su se za dobro občine otčinski brinuli.

Da se ovo pitanje konačno rieši, potražilo je občinsko poglavarstvo kod pojedinih siromaha njihovu nadležnost, pa se je uvidilo, da sva občina hrani i uzdržaje mnogo njih, koji u drugu občinu spadaju. Takovi bijahu u svoje občine odpravljeni, a gdje nije to bilo moguće, započelo službeno dogovaranje radi njih s dotičnimi poglavarstvi. Ako i nije u svakom slučaju, a to većinom urodilo je ovo dogovaranje po občinu družbovačku dobrim plodom.

Najveću skrb i pazku obratilo je poglavarstvo na uzgoj uboge mladeži. Do sada bijaše u občini običaj, da čim se našlo sirotče, dopratila ga koja žena u občinski ured i ponudila, da će zanj skrbiti za stanovitu plaću. Občina se je pogodila i to još rado, samo da s tim novim občinarom posla neima. A da li diete ide u školu i jeli se u obće što dobra uči, to nije bila ničija skrb. Diete je odraslo i občina mu dala odjela, da može u meštriju. Dječak bi obično otišao u grad, da se kao nevaljali član čovječjeg družtva brzo povrati na teret občini.

Digitized by Google

Župnik je u sjednici, kad se je ovo pitanje razpravljalo, rekao ove istinite rieči: *Najbolje sredstvo proti siromaštvu jest, dobro uzgajati ubogu mladež.*

Občinsko zastupstvo jednodušno je odsudilo dosadanji način odgojivanja sirotčadi, te je zaključilo, da se neštedi na odgoj mladeži ni novca ni truda, jer se mora u mladosti popravljati, što se kani, u starosti je prekasno i sa mnogo više troška skopčano.

Dobrić se je pobrinuo kod gradnje nove školske sgrade za prostorije, u kojih bi mogla biti ona sirotinja smješćena, koja neima nikakove rodbine, te bi bila povjerena pazki izkusne učiteljice ili učiteljeve gospoje. I ovaj predlog u svoje doba bijaše po zastupstvu prihvaćen i kasnije se radjale blagotvorne posliedice takovog uredjenja. Djeca, koja nisu nikoga imala od svojih, povjerena su ovomu malomu sirotištu, koje je učiteljeva supruga uz nagradu rukovodila; djeca, koja su imala rodbinu, budu njoj predana, a za tutore im bijahu postavljeni muževi na dobru glasu, skrbni, koji su imali volju na odgoj istih pripaziti i svaki nered občinskomu poglavarstvu prijaviti.

Zar nije sada občina bila prava majka i otac svojih sinova i kćerka? Zar ta nježna skrb občine nije morala djelovati i na ostale roditelje, i poticati ih na saviestno vršenje roditeljskih dužnosti u odgojivanju njihove djece? Učitelji družbovački svjedoče, da od ono doba, od kad je pitanje o ubogih riešeno, više djece i marljivije pohadja učionu i bolji duševni napredak se opaža. A kako i nebi, ta občina sada nehrani samo uboge i sirote, ona ih odgojiva i traži im zasluge poput skrbne majke i brižna otca. Občinskomu poglavarstvu, svjestnomu si svojih dužnosti prama djeci svojoj, bijaše prva briga, skrbiti se za one, koji si nemogu domaće ognjište pribaviti i tako se občini otudjuju. U dogovoru sa novčanim zavodom i družtvom kazališnim zaključi sakup-

Digitized by Google

ljati glavnicu, da se bude mogla nagradjivati valjana služinčad, i pomagati dobrim občinarom, da si domaće stvari urede. Dobrovoljne predstave su nešto doniele, a svake godine je nečim pripomogla i štedionica, nu na koliko su se krasne čovjekoljubive, pune kršćanske ljubavi odišuće težnje našeg sviestnog i dobrog zastupstva izpunile, nemožemo danas kazati; ali se nadamo, da se budu jednom i one zadnje izpunile poput mnogih sličnih, kakovimi se dandanas naobraženi narodi ponose. Mnogobrojna služinčad bijaše na imanju grofa Dragošića dobro gledana. Sretnim se scienio, tko je bio na imanju Vidingrad primljen. Dobro svoje srdce, kao pravi čovjekoljub, zasvjedočio je grof, kadno je nekom prigodom položio glavnicu u pomoć družini svojoj za slučaj nemoći. Iznemogla služinčad dobivala bezplatno liekove i liečničku pomoć u bolesti, a tko je kod njega služio trideset godina, do svoje smrti neku pomoć. Nije čudo, da mu bila družina dobra, marljiva i vjerna.

23. Učiona družbovačka bude razširena. — Darom grofovim položen je temelj uzornom školskom gospodarstvu. — Učitelj Radiša. — Občinski cjepilnjak i loznjak. — Školska štedionica. — Pjevačko družtvo. — Nova uredba štedionice. — Duševni i materijalni procvat u občini. — Napredak na svih stranah. — Slike iz javnoga života.

Valjano uredjenje škole, koja se uz to uredno polazi, pravo je vrelo narodnoga blagostanja, a i liepa nada budućnosti, jer se pravo veli: na mladjih sviet ostaje. U državah, gdje su škole dobro uredjene, pravi su stobor narodnoj prosvjeti. Zato se malena Belgija toliko uzdigla, zato se Češka tolikom kulturom ponosi. Mnogi naših čitatelja će se čuditi, zašto nije zastupstvo občine već od prije se brinilo za svoju školu, kao prvi i glavni uvjet napredku občinara. Kako to da istom

Digitized by Google

sada misli na duševnu školsku naobrazbu. Na ovo mi odgovaramo iz izkustva ovako: Občina je imala doduše malenu sgradu, ali ju uzdržavala u dobrom stanju, radi zdravstvenih obzira bijaše providjena svim potrebitim; ni sredstva za nauk joj nisu manjkala. Učitelj bio je doduše star, ali veoma revan i pošten čovjek i postupao je s djecom vrlo liepo. Puk ga je zato uprav obljubio. On nije učio djecu bog zna što, ali čitati, pisati i računati znala su djeca veoma dobro. On je mladež osobito priučavao na rad i čistoću. U školi bi znao djeci tumačiti, kako je zlo krasti, životinje mučiti, da su mu ista stara pera na stol donašala kao nadjene stvari, koje si usvojiti za živu glavu nesmiju. Starac je djelovao na ćut djetinju tako jako, da su se djeca kod kuće plakala, kad bi vidjela kako konjar tuče konje i sjedi na konju, kad ovaj težko vozi ili ore.

U malenom cjepilnjaku znao bi starac odgojiti svake godine po trideset cjepova, te bi ih djeci darovao. Sam je pako pazio na dalnje njihovo rezanje i čuvanje. Poglavarstvo ga vrlo štovalo, vedeći u njem ne učena, već kriepostna, značajna i marljiva muža. A jer si je znao predobiti srdce djetinje svojom uljudnosti i otčinskim postupkom u milovanju i kazni, imao je i sva srdca roditelja za sebe. Mladež je dakle u glavnom napredovala dobro. Istina, predloženo bijaše občini da sagradi novu sgradu i u tu svrhu učinjen bi plan takav, po kojem bi škola bila nalik palači; ali zastupstvo je obećalo, samo pobriniti se za zgradu. Primjerom mu je bila školska sgrada u Prnjarovcu. Občina pristala je uz gradnju, proračunanu na 8 hiljada, a kasnije morala je žrtvovati 15 hiljada. Silni namet iztjerao je siromašnim zadnju kravu iz štale, ili mu priečio platiti državni porez. Tamošnji blagajnik, prisiljen da diže zajam, kako bi se naplatili radnici, pravio je puku bolne nepodobštine. Muž u strahu, da mu nedodje ovrhovoditelj na

Digitized by Google

vrata, pobra zadnje novčiće i nosi ih u občinsku kuću, da plati državni porez. Ode miran kući.

Za nekoliko dana eto popisali su mu zadnje junce u ime državnoga poreza. Kad mu je to žena priobćila, htjeo je siromak poluditi; trči u občinsku kuću, pita gdje su novci, al eto mu odgovora: „Što si donio, to smo upisali na račun nameta za školu, a državni porez još stoji“. Što je sada muž govorio, moj štovani štioc će se domisliti. Takovih slučajeva mogli bi nabrojiti mnogo. Ta škola je krasno sagradjena, imade i sobu za žensku djecu i stan za učiteljicu. U učiteljičin stan smjestio se je u novije doba gospodin bilježnik. U školi za žensku djecu se kadkad pleše, inače su u njoj kojekakove stvari, kojim u kuhinji nije mjesta. A to zato, kako občina veli, za sada neima novaca da plaća učiteljicu. Zašto dakle tolik trošak, a sad se prostorije nerabe. Je li to zdrav proračun, uzeti mužu zadnje blažče, a sada palaču praznu imati? Pokazali bi osim Prnjarovca i drugih mjesta, gdje se je tako dogodilo. A što narod na to. Ma odveć je dobar, tuži se, ali ne viče, plače ali za sebe, s tiha. Zaoto drugi na sav glas viču, kako se brine za duševni procvat naroda, kako grade palačam slične sgrade, kako bi čim više odgovarale prosvjetnim svrham.

U občini družbovačkoj do sada nije bilo tako; občina je radje pazila na rad učiteljev, bodrila ga u zadnje vrieme i nagradami na uztrajnost, načelnik pohadja često put učionu, i naš starac odgajao bolju djecu, nego li mlad učitelj u prnjarovačkoj občini, radi kojega se već družbovačko poglavarstvo moralo pritužiti, da svojim lovom odveć daleko tjera. Odkad je stupio novi školski zakon u život, morala je občina družbovačka i župnik sve zahtjeve, koje isti na nju stavlja, vršiti. Da sposobnjake u učionu primiti uzmogne, treba veliku sgradu i više učiteljskih sila.

Digitized by Google

Glede sgrade obratila se občina na podžupanijsku oblast s molbom, da joj od visoke vlade koju pomoć u tu svrhu izposluje. Kako je podžupanija znala revnost občine družbovačke, odmah se je svojski zauzela, da joj se ta pomoć udieli, i nije trajalo dugo, visoka je vlada dopitala občini znatnu pomoć pod uvjet, da prigodom nove gradnje izpuni sve zahtjeve, koje joj bude vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, postavio. Da uzmogne svoje glavnice upotrebiti, tu joj pomogne opet štedionica. Znamo, da su ostale male glavnice u rukuh posjednika občine, uz obvezu, da plaćaju kamate onako velike, kakove mora občina plaćati svomu vjerovniku.

Ove glavnice nije htjela občina odpovjedati, ali ih za gradju škole sada trebala. Uprava štedionice, kad se je osvjedočila, da su glavnice uložene na sigurnu hipoteku, preuzela je te dugove i občini sve svote izplatila. Tu se je opet vidilo, kako jedan uredjen predmet iziskuje drugi, jedan rad drugomu pomaže, jedan plemeniti čin s drugim se stiče. To blaženo doba može nastati samo tamo, gdje su odnošaji u občini uredjeni, gdje svaki svoje čini, a občemu dobru pripomaže, gdje se u život uvadjaju sve uredbe, koje su družtvu čovječjem neobhodno potrebne.

Najprikladnije zemljište, koje bi za položaj škole odgovaralo, bilo je dobro gospoštije. Najlaglje za to, jer grof je občini zemljište darovao, pače k tomu još dvie rali zemljišta, s ovim ipak dodatkom: jednu i pol rali može učitelj, koji dodje (stari bo je imao svoje zemljište) na svoju korist obdjelavati, ako bude nastojao oko ciepilnjaka i loznjaka, za koji se treći dio čitavog zemljišta ima odrezati. U slučaju, ako nebi mario za podizanje voćarstva u občini ovim plemenitim radom, ima občina uživanje dati onomu, koj taj posao bude htio obavljati. Škola bude sagradjena. Nadalje je poklonio učioni 10 jutara najbolje zemlje u jednom komadu, koja

Digitized by Google

ima služiti malenom uzornom gospodarstvu. Odredi, da tim gospodarstvom ima upravljati učitelj. Osnovu dalo je občinsko poglavarstvo izraditi po vještacih, da bude odgovarala gospodarskim odnošajem občine Družbovac. O shodnom razredjenju, o ukusnom poredanju svega nećemo širiti rieči. To bijaše briga podžupanjske oblasti, koja se je svojski za puteve i javne sgrade zauzimala. Ona je u svem išla občini na ruku, pa je i ovdje sjajno pomagala. Najviše brige zadavala je občini osoba učiteljeva. Natječaj bio je razpisan, a natjecatelja dosti. Bogdanović spomenu jednog učitelja, kojega je dobro poznavao i koj je bio kao stvoren za onu občinu, ali ga nije bilo medju natjecatelji.

Dobrić se odmah odvaži drugi dan na put u seoce, gdje je dotični učitelj služio. Imao je i što vidjeti. Put prama školi s obedvie strane nasadjen voćkami, cjepilnjak i loznjak občinski pun liepo uzraslih mladica, u uredjenom vrtu stoji velik pčelinjak, ljudi oru u široke slogove, sade samo tri vrsti loze, goje šljive u veliko. Ta to mora da bude posljedica dobrog nauka, neutrudivoga rada učiteljeva. I sbilja u gostioni čuje, da je učitelj čovjek naobražen, zauzet osobito za školu i prijatelj svakoga napredka.

Dobrić dodje u školu, al učitelja nebijaše u njoj, jer još nije doba nauka nadošla. Ali već taj mir, ta mila zabava djece, pokazivala je, da tu ima posla svjestan radnik. Zadovoljan tako, potraži naš načelnik učitelja, te mu ponudi mjesto u občini družbovačkoj. Težko bijaše ovomu, omiljelo mu mjesto ostaviti, ali jer imao nešto više plaće, a opet mu bilo otvoreno široko polje uspješnomu radu, privolio je i poslao molbu.

Početkom nove školske godine nastupio je Antun Radiša svoje novo učiteljsko mjesto. Čovjek skroman, snosljiv, uljudan, košto se naobraženomu dolikuje, liepo se je slagao sa starim učiteljem, te izvadjao sve svoje na-

Digitized by Google

kane u sporazumljenju s ovim, tako, da je stari mislio, da je sve plod napora obadvaju, čuvao se je samo okom uvriediti starca ili mu možda što prigovarati. Koliko je u istinu naobražen, pokazao je u sjednici školskog odbora, gdje je nadzorniku predlagao za ravnajućega učitelja starca, poradi zasluga njegovih, poradi starosti i dobre sloge medju njimi. Jerbo bi težko bilo njemu mladom odredjivati starcu, a ovom još teže slušati. Ovako će starac ipak raditi kako mu bude mladi savjetovao, a ta nuždna sloga dobrim će uroditi plodom.

Radiša uredi najprije novi cjepilnjak i loznjak. Dvojaka mu bila svrha pred očima: da školski cjepilnjak imade plemenitijih vrsti voćaka, koje će služiti i puku kao gradivo pomnjivijemu radu oko voćarstva, a da bude uz to i mladeži naukom i vježbalištem, a drugo da cjepilnjaci budu sjemeništem, odkud će marljivi občinari poklonom dobivati cjepove plemenitijih voćaka, pošto budu u školskom cjepilnjaku tako uzgojeni i ojačani, da se je od njih i u vrtu marljivijega seljaka uspjehu nadati moglo.

Isto i loznik smatrao je jednim od onih puteva, kojimi se plemenito čokoće medju puk raznieti može i tim se naprednomu vinarstvu na siguran načiu pomogne.

Što je prije stari učitelj radio u malom, to su sad skupa radili u velikom. Nad njihovom slogom i radom veselili su se občinari. Za nekoliko godina evo ti ukrašene občine drvećem, da je bilo milina gledati. Ako je občina već priličan dohodak dobivala od svojih drvoreda na občinskom pašnjaku, to je sada taj dohodak umnožen voćem, što uz puteve raste, a uza to ima već sada svaka kuća krasnoga ploda i od njega dobre koristi. Ne manje napredovao im i loznjak. O samom školskom radu nećemo širiti rieči. Uvjeravamo samo našega čitatelja, da je krasna sloga učiteljska čudom radjela. Osobito kad je nadošla gospodična učiteljica, koja se je za odgoj

Digitized by Google

djevojaka svojski i punim žarom učiteljske ljubavi prama naraštaju zauzela. Jednu svake hvale vriednu brigu, koju su sva trojica na sebe preuzeli, moramo svakako spomenuti. Učitelj je bio čvrstog uvjerenja, da je *neobhodno nuždno u mladjahna srdca usadjivati želju za štednjom, ako hoćemo da se narod njom okoristi. U tu svrhu ustrojavaju se u školah štedionička družtva, koja malen ovaj narod priučavaju s malim već početi štediti, te svraćati pozornost na sva ona vrela, koja su u mladih ljetih nedužnomu djetetu pristupna, a da od njih na svoju korist nešto privriedi.*

Školske štedionice uvedene su najprije u Belgiji, zatim po svih europejskih naobraženih zemljah. Ovu uredbu prijatelji naroda veoma hvale, dočim ima ljudi, koji joj prigovaraju. Učitelj Radiša čitao je mnogo o štedionicah te vrsti, pa se je uvjerio, da su pravi blagoslov po mladi naraštaj, te najbolje pripravljaju mladež, tražiti i cieniti i usavršivati radnju, da si mogu njom nešto prištetiti. Uvjerenje učiteljevo bijaše osnovano; jerbo izvješća, što no u javnost dolaze, nabrane po dieci novčiće na milijune forinti izkazuju.

U Italiji nije narod bogatiji od našega, pa tamo se već ova uredba smatra uspješnim sredstvom do blagostanja narodnjega. Ustrojene su tamo štedionice 1875. god., a već u listopadu 1876. brojilo se je u 37 občinah u pokrajini Bologna 203 štedionice, u koje je uložilo prištednje svoje 5812 učenika u iznosu do 25.000 lira.

Izviešće od god. 1878. pokazuje krasan uspjeh: u 9 mjesecih u 1060 ućionah uložilo je 17.759 učenika do 144.926 lira. Bologn-ska štedionica podupire taj podhvat, jer daje zaslužnim učiteljem nagrade, razpisuje 40 sgoditaka po 5 lira onim učenikom, koji tečajem školske godine dvadeset uložaka, svaki u iznosu 2 lire (80 novč.) sakupe. A to je samo jedna pokrajina, u kojoj kroz jednu godinu do 100.000 lira se sačuva, da

Digitized by Google

ih neproždre navada pića, igranja, gizde, sačuvale su te novce nedužne ručice mladjahnoga naroda, načinom, koj im osladjuje rad, usrećuje život, utvrdjuje smisao za štednju u srdašcih njihovih i budi tu težnju u samih njihovih roditeljih.

A gdje je od veće nužde priučanje naroda na štednju, nego li kod nas, gdje se nebrojeni novci bacaju uzalud, a ipak smo toli siromašni, pa još užitkom za ludo potrošene novce podkapamo si zdravlje, gubimo volju za rad, umanjujemo si radne sile.

Učitelju je usavršivati i pomagati svaki podhvat, koj smiera na procvat narodnog blagostanja, on usadjuje u mladjahan naraštaj moralne uvjete uspješnomu razvitku narodnoga života, zato nesmije ni ovo sredstvo propustiti, a da se ga ne laća na korist duševnoga i materijalnoga napredka svoga naroda.

Prigovara se, da štedionice odgojivaju u mladeži tvrdice, da ubijaju u njih svaki polet misli. Na slične prigovore prigodom sastanka odgojitelja u Palermu god 1876. rekao je glasoviti narodni gospodar: „Taj isti svećenik, koj čita školskoj mladeži odlomke iz sv. pisma, da ih plemenitimi primjeri priuča na ljubav domovine i slobode, taj ih upoznaje ujedno sa potežkoćami ovoga života, koje ih svakako čekaju, te im preporučuje štednju, jer — pridoda — čovjek ne živi samo o kruhu, ali bez kruha bi posve propao“.

U harmonički sklad, u nastojanje o materijalnom i duševnom blagostanju naroda spadaju i školske štedionice. Naši učitelji takovu štedionicu uveli u učioni družbovačkoj, pa se nitko nečudi, kada vidiš, kako mladež kosti i prnjke sabire i hrušte hvata i koštice lupi, da jezgre proda, kako darove u školu nosi, te koristonosno ulaže. Kako je mlad naučio, tako star radi, evo družbovačkih občinara danas, kako su radnjom i štednjom

Digitized by Google

do imetka došli. Učiona je svakako svoju dužnost učinila, kad je priučavanjem na štednju uzgojila skrbniji naraštaj, pripomogla privrediti i podignula znatno dobrobit naroda.

Videći još učitelj, kako družtveni život medju ovimi občinari napreduje, učinio je sa svoje strane, što je mogao. Pozvao je na dagovor nekoliko mladića i ustrojio malo pjevačko družtvo. Učio bi družtvo sam. S početka ulagao je istina mnogo truda, ali nakon nekoliko mjeseci, svake nedjelje bi družtvo prije podizanja kod velike mise zapjevalo četveroglasno koju pjesmu. To se je narodu vrlo mililo i svaki bi pohvalio trud učiteljev. Željna mladež stala se upisivati u toliko, da je nastala nužda sastaviti si stanovita pravila.

Ustrojena štedionica prilično je napredovala. Mnogi imućniji uložio si dobro svoje novce, a mnogi se tim novcem opet okoristio. Ali najniža vrst pučanstva nije znala od nje za nikakovu korist. Čovjeku ubogu, koj nije imao posjeda, nebijaše od nje pomoći. Ta misao morila je grofa i sve one, koji kako znamo o dobru ove občine rade. U puku bi morala korien uhvatiti, njemu služiti bijaše njihov vapaj, ali kako tomu doskočiti, a da se nebi naškodilo samomu družtvu. Grof je i tu našao način i to za sadanje okolnosti još najsretniji.

Svaki občinar može u tjednu jedanput si uložiti 50 novč. U tu svrhu dobije knjižicu, u kojoj mu se svaki put uložak ubilježi i od 2 for. počam ukamati. Tko takovu knjižicu imade, može dobiti zajam od 100 for. i to prve dvie godine pedeset i sliednje dvie 50 for. Družtvu plaća kamata 7%. Uredbu ovu prihvatilo je s veseljem družtvo, te nas sliedeći oglas poučuje o uredjenju te novosti.

Oglas.

Buduć da mi neimamo kakovo pripomoćno družtvo, pošto se je izjavila sa više strana želja, da se s jedne

Digitized by Google

strane trgovcu, obrtniku i manje imućnomu seljaku dovodi glavnica na lahak i jeftin način, ujedno pako da mu se pruži s druge strane prilika, da si svoje prištednje koristonosno uloži, to je

„Družbovačka štedionica“

u svojoj dne 23. o. mj. obdržavanoj ravnateljstvenoj sjednici zaključila, da se oduži mnogostranim željam naših i naše okolice stanovnika, da u ovom zavodu otvori odiel, koji će iztaknutim potrebam podpuno odgovarati.

U tu svrhu predlaže evo:

1000 komada dionica

sa sedmičkim uplatkom od 50 novč. za javno podpisivanje. Zavod otvara svakomu posjedniku takove dionice, ako si nadje dva jamca, vjeresiju od 100 for. uz 7% kamata i to:

u prvih dvijuh godinah 50 for.;
i u dalnjih dvijuh 50 for. i t. d.

Novci se dobiju na zadužnicu a ne na mjenicu. Zavod sa svojom temeljnom glavnicom košto i već obstojećom i nadopunjujućom zakladom od 7000 for. jamči uložnikom, odnosno posjednikom dionica za njihove uplaćene sedmične uložke podpuno, *ukamaćuje im iste sa 5%*; nezaračunava nikakovih nuzpristojba, nosi troškove toga odiela u vlastitoj upravi, te podaje svakomu uložniku pravo, ako bi slučajno bio zapriečen nadalje uplaćivati da si svoje uplaćene sedmične uložke sa 5% kamata izvadi, i da svaku obvezu dalnjeg uplaćivanja obustaviti može.

Pogodnost pako toga odiela za onoga, koj prima zajam, povećava se tim, što on taj zajam sedmičnimi malimi uplatci, što se u njegovoj štedioničkoj knjizi u neprekidnoj očevidnosti drže, izplatiti može. Sedmično pako uplaćivanje traje samo tako dugo, dok isto uraču-

Digitized by Google

nav 5% kamata, nedostigne svotu zajma, nu onaj, koj prima zajam, nije ipak zato dužan tako dugo pridržati si zajam, dok ga sedmičnimi uplatci nepokrije, već ga može po želji svako doba vratiti.

200 dionica

već je podpisano, te se još 800 komada u našoj pisarni od danas predlaže sveobćemu podpisivanju.

Za pokriće štedioničkih knjižica i glavnih knjiga imade se kod podpisavanja jednom za vazda 50 novč. položiti. Prva sedmična uplata počimlje u nedjelju dne 14. budućeg mjeseca i tako svaka sliednja u nedjelju od 9 do 11 sati.

U Družbovcu dne . . . . . .

Družbovačka štediona.

Tim načinom je pogodjena žica narodu. Tko je siromah, a može na tjedan platiti samo 50 novč., dobije 50 for., tko je mogućniji a može platiti 1 for., dobije prve dvie godine 100 for. i t. d. On plaća samo 7% bez ikakovih doplataka, a ujedno svoj novac ulaže na 5%. On prima na jedanput glavnicu, koju unaša tjedimice tako malenom svotom. On nadje i jamce, jer se tu nepodpisuje mienica već zadužnica.

S druge strane i družtvo je pokrito, jer se glavnica uviek plaća. Uza sve to seljak je prinuždeu za izplaćivanje se brinuti, a jedino tako mu može biti pomoženo.

Iz svega, što ovdje navedosmo, mogao je saznati mili čitaoc, da je občina u svakom obziru vršila sve ono, što joj je zakon nalagao i što je sama sebi naznačila za cilj svoje radnje, jer je nastojala s jedne strane, da dobrom upravom uredi sve što se tiče sigurnosti osobe i imetka svojih občinara, da bude svaki mogao mirno i bezbrižno spavati, a sdruge strane brinila se je za višje ciljeve občinskoga života, koje smo na dotičnih

Digitized by Google

mjestih nazvali duševni i materijalni razvitak i dobrobit občinstva. To krasno razvijanje vidio si sad na svih stranah. Duševni ili materijalni razvitak širila je občina, kad je u prvom redu uredila i na zdrave noge postavila prama dobrim sadanjim zakonom svoju upravu, odredila troškove vazda prama dohodkom, i tim načinom dobrim primjerom prednjačila pojedincem, koji su se i za shodno uredjenje svoga gospodavstva pobrinuli; podupirala je taj razvitak nadalje štediona, koja si je sticala sve više i više povjerenja medju narodom, osobito pako zadnjim zaključkom pribavila je najvećemu siromahu glavnicu uz male kamate i neznatnu po vremenu uplatu, a tako ga iztrgnula iz rukuh lihvarskih, oslobodila od prevara dućandjija i domaće kradje. Tim uredjenjem poticala je znatno narod na radnju i brigu, da si bez duga svoj imetak občuva. Pomagali su tomu razvitku osnaženi potoci, uredjene ceste, koje su občinu Družbovac sa ostalimi občinami, a osobito s bližnjim gradom spajale. I evo, kao da se sam Bog ovakovomu radu veseli, prama onoj: pomozi si sam i ja ću ti pomoći. Posljednjih nekoliko godina bijaše prilično svega urodilo, što je mnogo pripomoglo dobrobiti našega naroda.

A uz sve to laganim al sigurnim korakom umnažao se i duševni razvitak u občinstvu. Bez njega bi bila i zaspala u mrtvilu već čameća omladina, nebi se bila uzdigla u svoj svojoj snagi ona moć sveobćeg povjerenja i družtvene radnje, nebi bila ljubav pram napredku uhvatila koren u svih vrstih pučanstva, a občina Družbovac bila bi danas ne na rubu propasti nego sasma propala i duševno i materijalno. Nitko nebi današnji dan za nju mario; jer u doba sveobćeg napredka, borba, trgovine izčezava iz obzorja svaki, koji se sam nedrži, i u kolu radnje ne stupa. Sviet ga mimoidje, a on, bio pojedinac, bila občina il zemlja, trati dane svoje u zaboravnosti, boreć se s nevoljom dok ga nestane.

Digitized by Google

A koje bijaše to čarobno vabilo, koje taj prevrat prouzročilo? Rekosmo već, a sad samo u kratko opetujemo: Dobra občinska uprava, probudjeni občinski družtveni život, čitanje shodnih knjiga, časopisa, a ovih se broj u toj občini znatno umnožio; česte kazališne predstave dobrovoljaca domaćih, koji uz pouku, širili su i ljubav pram materinskom jeziku, vatrogasno družtvo svojom zadaćom budeć ljubav pram iskrnjemu, uredjeno pitanje o siromasih i sirotinjah, razširene i preustrojene škole, a sve to prateća i razjasnjujuća predavanja, koli od strane župnika, toli od članova gospodarske podružnice, zatim najnovija uredba štedionice.

U kratko: s radom spajalo se svuda znanje, umnažala se privreda — posljedica rada, širila se ćudorednost — posljedica znanja. A sada da vidimo razjašjenje naprednoga nam rada, nekoje

Slike iz javnoga života.

Sretno posijano sjeme u pripravljeno tlo imalo je niknuti i uroditi stostrukim plodom, da na novo opet posijano dalje i dalje se umnaža. Navedimo nekoje primjere:

Namješćenjem učitelja Radiše popunio se nauk po potrebi mjesta i okolice, a glavno, služila je pučka škola najviše za promicanje svrha gospodarskih, jer je taj nauk osobitom revnošću i praktičnimi vježbami razprostranjivala. Ta gospodarstvo je izključivo zanimanje najvećeg diela budućih občinara, ovo škola najviše njegovati mora, a dok to nečini, nepomaže ni postizavati glavni cilj našega života, te nije radionica, u kojoj se narod za budući svoj život usposobljava, kako mora da bude. Družbovačka učiona je svojoj zadaći podpuno odgovarala, zato su ovamo dolazila i djeca iz obližnjih mjesta na nauk, zato su se ovdje kasnije skupljali gospodari u podružnicah, a ova občina bijaše takodjer središte go-

Digitized by Google

spodarskoga napredka; druge bo občine njezinim primjerom pobudjene, trgle su se iz svog driemajućeg stanja.

Predavanjem župnika naučio se narod prianjati uz javna razlaganja obće koristnih stvari, zato su i gospodari strukovnjaci, navješćujuć pučko predavanje uročili dan u Družbovcu, znajući da ovamo dolazi najviše slušatelja, i njihove rieči odziva nalaze. Najbolje učiteljske sile križevačkoga gospodarskoga zavoda hrlile su u našu občinu, da u pomanjkanju putujućih učitelja razlažu puku temelje postupnomu razvitku boljega gospodarenja, dok se dalje i do višega dotjera. Njihovim razlaganjem uz bok stajao je živi dokaz uspješnog gospodarskog rada, imanje grofa Dragošića, gospodarstvo župnikovo, školski i Dobrićev cjepilnjak; ukrašena občina na svih stranah rodnimi voćkami, uredjenimi putevi i grabami, ugodno se dojmila svakoga, tko rodu svomu dobro želi i kano da ga pozivala, neka se u nju potrudi, ako si želi domorodnomu srdcu ponešto olakšati, ako ga tišti bol i žalost, što nam narod lagano napred stupa. U občini družbovačkoj gojila se je plemenitija pasmina marve; s početka, kako znamo, vrlo lagano, pače su se občinari ustručavali svojoj marhi porabu podružničkih bikova, a kasnije nabavila si občina svoje, a sada ih već i pojedini gospodari imadu. Iz obližnjih sela ponajprije dolažahu ovamo mesari, a poslije su gradski obhadjali dan na dan staje, tražeći teliće. Na gradskom trgu, po četvrtcih, zaokupili bi židovi naše seljake nudjajuć im za punije i čišće zrnje više novaca, a kad je uvoz bio sve veći, dolažahu dan prije sajma u Družbovac. Po sriedah se je u občini trgovalo s blagom i žitom, a uzrok tomu bio je, što je na taj dan nastao uprav sajam.

Vidivši občina nuždu tih sajmova uvela ih je svaki tjedan, a one, koje je imala 4 put na godinu, nespominjemo. Na tih sajmovih se nije po navadi pilo bez po-

Digitized by Google

trebe, niti su tratili članovi obitelji uzalud vrieme. Takove navade su odavna već u našoj občini prestale.

Ovdje moramo opet spomenuti občinske puteve. Poznato nam je, da se je občina pobrinula za občinske ceste, ali one zemaljske bile su nastojanjem kr. podžupanije u uzornom redu, tako da su se susjedne občine sbilja morale posramiti. A iz toga sliedi, da se občina družbovačka može prispodobiti čovjeku, koji je proglašen punoljetnim i ima pravo na sve povlastice i dužnosti državljanske, uživajuć ujedno blagodati, koje mu država kao svojemu članu pruža. Tako i občina, koja je spojena sa svih strana s drugimi bližnjimi občinami svojimi putevi, a opet sa gradovi i širjim okružjem zemaljskim, postala je svojimi putevi samostalnija i pribavila si važnosti u narodno-gospodarstvenom smislu, oćutila je posliedice toga spojenja, jer joj se je dovažala i odvažala roba i tako je postala važnijim mjestom, s kojim se je upoznalo sve više i više ljudsko družtvo.

Občinom su prolazili vozovi, dohadjali trgovci, a jer su razna družtva ovdje ustrojena, dolazila su i ina družtva u pohode, a i naša su prisustvovala domaćim narodnim svečanostim.

Ako dakle sve ubrojimo kao sredstva, uplivom kojih se družtvenost i iz nje izviruće blagodati množe, lahko dodjemo do zaključka, da nije dakle onaj čas, *kada se promet i domaća obrtnost počima udomiti.*

Još moramo navesti primjer o djelovanju novčanoga zavoda.

Zadruga Jugovićeva se razstala. Zadrugara Stjepana i njegovu ženu Doricu zapala kućica, nešto zemljišta oko kuće, a malo oranice, jedna kravica i nešto peradi. Zar se od toga može hraniti otac, majka i dvoje djece? Nastala nužda i kubura, da se Bog smiluj. Vriedan Stjepan želio je samo, da si može pribaviti plug. Orajuć nešto sebi nešto drugomu, išlo bi već nekako, jer bi si

Digitized by Google

time platio težake, koje nije mogao dobiti, a niti ih je mogao platiti. Žena mu je brala u šumi vrganje (gljive) i nosila u grad, da si kupi kruha. U gradu je vidjela, kako žene prodaju razno povrtlje i dobivaju liep novac Pa kad su se oba jednom tužila na nesnosno stanje, reče žena mužu: uzmi i ti jednu knjižicu štedionice pak ćemo se pomoći. Da, ali odkud da plaćamo, kad nije niti na kruh novaca? Obradimo ovaj vrt, dobro ga pognojimo, od učitelja dobijemo sjeme, i ja ću moći na tjedan plaćati forintu. Muž nije ni počasio. Učini kako ga je žena svjetovala. Učitelj im dao sjemena, a žena radila po cio dan na vrtu sa kćerkom si Jelicom. Muž uzeo je 2 knjižice i dobio je na nje 100 for. Za ove novce kupio si junce. Žena pak svaki dan s punom torbom otišla u grad i doniela kući 20 a više puti i 50 novč. Ona je u istinu svake nedjelje redovito nosila u štedionicu 1 for. Telica, koju su nakanili prodati i platiti dug, ostala je kod kuće i rasla. Dok je ona narasla, postali su i junci jaki volovi. A za čudo duga nestalo, pače se je i kod kuće koješta iz vrta rabilo. Sam Stjepan se je čudio, kako je došao do dvajuh jakih volova i dvijuh krava. Nu jer nije imao mnogo polja, pak mu nije trebalo jakih volova, proda velike volove, kupi slabije, a za preostali novac kupio si krmadi. Sada je imao više živadi, a po tom i više gnoja. Vrt postao je sve unosniji, a polja plodnija. Na njivi kraj kuće zasijao je Stjepan djetelinu, da bude i krme obilno. Žena sveudilj nosila uredno 1 for. na tjedan, dok dodje vrieme i Stjepan uzeo opet novi zajam. Za nekoje vrieme, trebalo je pogledati njegovo gospodarstvo, ženin vrt, pčelinjak i kokošinjak. Ljudi su se čudili, kako se Stjepan pomaže do imetka. Žene znatiželjne, gledale bi preko plota što to Dora radi, kako kopa, plije i zalieva, kako punu košaru nosi na gradsko tržište. Počele su Doru slieditи i duge žene.

Digitized by Google

Za kratko vrieme procvali su u selu vrtovi, voćke se sadile, pčele se množile, štedionica primala je svake nedjelje mnogo forinta uplate, gospodarstvo se dizalo — a u gradu veselili su se gradjani i gospoda, što mogu sad dobiti od seljakinja svega što im treba za jeftin novac, a čega prije nisu dobivali. Obće je mienje, da nužda nauči puk, tražiti sredstva boljoj privredi. Po tom bi naš narod odavna već morao bagat biti, jer se s nevoljom dosta bori. Istina, nuždom prisiljen narod laća se sredstva, da si pomgne; ali to je kod nas samo onda moguće, ako ima tegleće marhe, koja mu poslove obavlja. Nu ako je siromašan, te neima, ne lošega, nego nikakvog blaga, i ako ga ima, zatire ga nevaljanom krmom kugom i nemarom, tada neima nade materijalnomu procvatu. Velika je dakle zasluga novčanoga zavoda, što je uveo navedeni način odplaćivanja i uzajmljivanja. Njemu ima zahvaliti občina družbovačka, što je u njoj mnogo plemenite marhe, jer je dala priliku, da si siro masi pribave toliko blaga, koliko mogu nadgledati, hraniti i bez štete drugim gospodarstvenim granam izplaćati.

Gospodar Dragošić imao je liep imetak, ali i dug od 500 for. Vjerovniku je ne samo 12% [u pismu je bilo 8%] plaćao, nego mu još svaki čas donašao puru, gusku piliće i t. d. Sve to nije hasnilo, grozio mu se uviek vjerovnik odpoviedi novaca. Al sada uze gospodar za prodane purane, guske i t. d. knjižice u štedionici, uplati odpadajuće forinte, nešto pridoda, a to je jedva očutio. Gospodarstvo mu je napredovalo, a on je bio miran. Kamati mu nisu proždirali glavnicu, uplatio ju da nije ni znao.

Ovim je načinom novčani zavod iztrgnuo narod iz očevidne propasti. Glavnice, uložene u gospodarstvo, veoma male postotke nose, a često uprav nikakove. Seljak od čiste dobiti nemože si obitelj prehraniti, te tako dira u samu glavnicu i troši ju. K tomu dolaze razne nepogode,

Digitized by Google

koje seljakom glavnicu proždiru, kao kuga na blago, bolest na grožđje, mraz, suša, povodnja. Glavnica trgovca i obrtnika nije tolikim nepogodam izvržena. Činovnik ima svoju stalnu plaću, prama njoj si uredi trošak i prištednju. Poljodjelac si nemože takav proračun ustanoviti. On se u proljeću nada prihodu, a pod jesen, kad mu elementarne nesreće sve unište, stoji još gore, nego je stao u proljeću. Radnja, novac i vrieme, sve je izgubljeno. Sad uzajmi novaca. Odkud velike kamate plaćati? Zar nemora ovako i najbogatiji gospodar propasti? Toj nevolji doskočio je zavod na najsjajniji način spomenutim uredjenjem.

Seljak plaća 7% a štedionica mu 5% na njegove uložke daje. Zar to nije najveća blagodat za čovjeka siromašna? Sličnih primjera nam nije treba navadjati, ovi su dovoljni, da osvjedoče našeg čitaoca o koristi štedionice družbovacke, štono ju je pružila našim malim posjednikom. Primjećujemo samo, da je občina strogo pazila na posjednike, koji su novce uzajmili, kako i na što troše. A to je bilo lasno, kad su poglavarstvu na ruku bili občinski zastupnici.

Današnji dan šalje štediona svake nedelje dva povjerenika u dvie obližnje velike občine, da nedjeljne prinose pobiraju i tako prištede puku put i svoju i pučku korist pospješuju.

Mi se nadamo, da se je ljubezni čitaoc već domislio svrsi ovoga spisa, i da nam netreba navadjati poimence sve ono, što se je u občini družbovačkoj u vremenu, odkad njezin razvitak motrimo i bilježimo, sbivalo. Dosta je što smo naveli primjera, da dokažemo ono, što smo dokazati imali i htjeli, naime da je rad i znanost podloga života, ovaj se usavršuje jednako i postupno, naravno kao što veli evangjelista Matej u knjizi rodjenja Kristova, kako je od jednoga stupnja do drugoga došao do one visine, s koje je sinulo čovječanstvu

Digitized by Google

najveće blaženstvo i uzveličenje. Plod iz ploda, napredak iz napredka proizlazi samovoljno, uspješno i sigurno.

24. Javno predavanje župnikovo: Država i porez. — Domoljublje i pravi domoljub.

Mala občina družbovačka stupila je sad u kolo naprednijih i većih občina; za nju već znade bližnji grad i služi se njezinimi prizvodi. Ona je već pažena i vidjena, jer se je zubi i nokti borila, da prodre na površje zemaljsko, da si pribavi dostojuje mjesto medju družicami svojimi. Ona se ponosi znatnimi dohodci. Nu nesmijemo zaboraviti, što smo prije doznali, da pomažuć pojedinac sebe, pomaže i dobrobiti občine, občina županije, a županija države. Umnažanjem dohodka mora se umnažati i porez. Narod, koj s porez nesnage slovi, je mogućan i jak proti svomu neprijatelju. Občinarom družbovačkim nije ipak u glavu išlo, zašto im se zadnjih godina porez povećao. Ta daća ih je najviše bolila, jerbo se od njih upravo bez milosrdja porez odmah prve četvrti utjerivao. I to pitanje razpraviti preuzeo si naš vriedni župnik, te ga vidimo u čitaonici, gdje pred skupljenom množinom govori o državi i porezu. Mi ćemo samo u kratko izvadak iz njegove razprave ovdje nanizati.

Ljudi su se udružili, da si čuvaju život i promiču dobrobit. U tu svrhu rabe sile duševne i tjelesne. Imade raznih potreba, kojih cielo družtvo traži, imade radnja, kojih korist cielomu družtvu ili občini u promicanju blagostanja ili dobrobiti služi. Ova briga položena je u ruke nekojim ljudem, kojim je zadaća za obće dobro po izdanih propisih sredstva pribavljati i njimi upravljati. Ovi upravljajući ljudi stoje pod jednom vrhovnom glavom, koju zovemo *carem, kraljem* ili *predsjednikom*. Ovaj skup nekoliko vriednih i uglednih ljudi, u kojih je vlast zakone krojiti i nastojati da se isti vrše, zovemo

Digitized by Google

ladom. Oni, kojim je odredbe vladine slušati, udruženi medju sobom i vladom uzajamno se pomažu — zovu se *državljani*.

Da uzmogne vlada udovoljiti svim zahtjevom i potrebam, radi kojih su se ljudi udružili, treba joj uzdržavati razne urede, sudove, *obranbenu moć* proti neprijateljem domovine, našega života, imovine. Ona mora uzdržavati zastupnike naše države kod inozemnih vlada. Da putujućim svojim državljanom omogući obćenje s inozenstvom radi trgovine i inih zanimanja, mora plaćati činovnike, koji bdiju nad sigurnošću državljana, pružaju im nauke, brinu se za spas njihove duše, paze na ćudorednost i red, i upravljaju sa državnimi dohodci. Ona mora graditi ceste, mostove, prokope, luke, crkve, škole i ine sgrade, koje služe na obće dobro, mora uzdržavati. Osim ovih izdataka, koji se sveudilj ponavljaju, mora se brinuti da plaća kamate na uzajmljene glavnice, koje je morala uzeti, kad porez nije mogao potrebe namiriti. Ti kamati su u nekojih državah ogromni, i iznašaju gdjegdje i trećinu čitavoga državnoga izdatka. Nadalje mora vojničke i gradjanske častnike, koji su u službi iznemogli, umiroviti. Čim bi vlada sve ove potrebe namirivala? Ona sama nebi ništa imala, kad joj državljani nebi priskočili u pomoć i nosili terete državne. A jer ovi izdatci služe obćem dobru, dakle svim državljanom, moraju i državljani na pokriće njihovo doprinašati. U tu svrhu, prama imovini, odmjeri se svakomu veća ili manja svota, koju platiti ima. Ono, što je odmjereno, da svaki prama vriednosti svoga posjeda i dohoda plaća, zove se *porez, daća, štibra, namet* i t. d.

Veličina ipak poreza ravna se po potrebi države. Gdje su manje potrebe, manje se i poreza razpiše.

„Na porez se je narod od vajkada tužio. On neshvaća neobhodnu potrebu tih daća, ili neće da ju shvati. Tako se tuži bogataš kao i siromah. Ali nije,

Digitized by Google

moji ljubezni slušatelji, porez, koji nas tišti, nego je naše siromaštvo. Naša mora dakle biti briga, ovoga se čuvati. U ostalom, svaki može svoje daće znatno umanjiti".

„Da je to moguće", pridoda Zlatojević.

„Moguće je. Najveći porez plaćamo od potrošarine, dakle vina, pive, mesa, rakije i t. d. A tko je taj, koj ovo najviše troši? Zar bogataši? Mnogo se daje i skoro najviše za duhan. Zar ga samo bogataši puše? Vi si nemožete iz daleka pomisliti, koliko plaćate poreza za piće i pušivo. Trošite manje vina, rakije i duhana, pak će vam ostati prilično novaca za namirenje ostalih nuždnih poreza, bez kojih bi se država razpala. Isto vaše mrmljanje i prigovaranje sili državu, da nove poreze razpiše ili obstojeće povisi".

„Mi da državu potičemo na što takova"? klikne Vatrenić.

„Upravo vi, velim", odvrati župnik, „zar negovorite: vlada bi morala ovo pa ono učiniti. Ona bi morala dati bezposlenu službu, gladnomu kruha, morala bi graditi ceste i željeznice; bezplatno nam poučavati mladež, u starosti i nesreći nam pomoći; ako nas oganj, tuča, povodnja unesreći, morala bi nam izdašnu pomoć pružiti, naše gospodarstvo i trgovinu pomagati, ona se mora u sve umiešati, svud sredstva smagati, najposlije bi nam morala priskrbiti sve, što trebamo za jesti, piti i spati. Ali država neima ništa, niti posjeda, niti novca, ona razpolaže jedino onim, što joj državljani daju — s poreznim novcem. Zar joj nije dužnost, ako hoće svim zahtjevom udovoljiti, porez povisiti?"

„Istina je", ozva se više glasova.

„Pogledajmo si samo tu državu, kakova u istinu jest. U državi su zastupani svikoliki odnošaji zemlje. Vlada drži upravu, kojoj nadleži briniti se za sve, što družtvenoj dobroti je od nužde. Naši su zahtjevi prećerani, ako si utvaramo, da vlada mora za sve se brinuti, dakle

Digitized by Google

i za ono, što si mi možemo sami u našem krugu oživotvoriti, pače što i pojedinac sam bez nje pribaviti može. Dužnost je brinuti se, da nam bude sloboda, imanje i život osjeguran. Sve druge brige moramo nastojati, da joj prištedimo. Kod občina mora se samouprava štovati, narod mora svojimi mudrimi odredbami odnošaje svoje ravnati, a ne čekati, da sve to više od državne pomoći odvisi.

U novije vrieme izvadjaju već pojedini gradjani udruženi u družtvo mnogo toga, što je nekoč samo državi moguće bilo.

Državnu pomoć smijemo potražiti samo onda, ako je skrajna nužda. Čim država manje troši, tim manje poreza zahtieva, i ako joj bude zadaćom brinuti se za svoje dužnosti, kao države prama državljanom, bolje će moći svoju zadaću na sreću našu vršiti.

Čim manje vlada radi, tim je bolje. Ona ima otvoriti slobodnomu radu široko polje i samo u najskrajnjoj nuždi občem dobru pripomagati; ali zato joj je najsvetija dužnost paziti, da nitko ničije pravo nepovriedi. Osigurati svakomu članu državnoga družtva ovu slobodu, već je velika i težka zadaća. Ova će sloboda bez vike i muke mnogo doprinieti blagostanju naroda, mnogu blagotvornu uredbu u život privesti, što bi inače vlada s velikim trudom i troškom obaviti mogla.

Rekoh, da se od vlade nesmije sve zahtievati; ali tim nemislim ni iz daleka tvrditi, da bi ona morala prekrštenih ruku gledati i nepodupirati narodne svrhe. Pače ću vam dokazati, da se od davnih vremena najjače razvijala narodna privreda, gdje je ona snažnom rukom zahvatila držati pojedine grane gospodarstva, te tim svoje dohodke znatno umnožila. Njemački narod daleko je napredovao u gospodarstvu pomoćju vladajućih knezova, a osobito pod Fridrikom Velikim, koji je vidio u procvatu gospodarstva sreću i sjajnu budućnost države.

Digitized by Google

On je dozvao u svoju zemlju naseljenike, stao popravljati i u plodonosne njive pretvarati berege, dizao novčane zavode na pomoć u ratu postradavšim posjednikom, uveo plemenitu pasminu merino-ovaca, podupirao svilarstvo, brinio se za nasad krumpira, sijanje djeteline, slao mlade ljude u Englezku, da tamo prouče način boljeg gospodarenja, ustrojivao izgledna gospodarstva, razpisivao nagrade za najbolje vrsti gnojiva, oslobodio seljačtvo od robstva i izdao u tu svrhu shodne zakone god. 1749., dokinuo obćinske pašnike (1764.) i odredio, kako da se livadarstvo podigne (1770).

Tko je u Würtenberžkoj rádio o podizanju voćarstva, koje 9 miljuna dohoda na godinu nosi? Sam vladajući knez Eugen Würtenberžki, koji je po sto tisuća najplemenitijih voćaka medju narod bezplatno razdielio i tako je položio temelj blagostanju naroda. U tako plemenitom nastojanju oko narodne privrede nezaostaju ni sadanji vladari; svakom sgodom promiču narodne svrhe i nagradjuju radnike i pisce, koji svoj trud na ovom polju ulažu.

U Ruskoj je 1870. ustrojeno družtvo, kojemu je zadaća briniti se za oplemenenje marhe, a na čelu tomu družtvu je veliki knez Nikola Nikolajević, a novčana sredstva mu daje sama država.

Iz proračuna 1874 se vidi, kako ostale države troše na podizanje gospodarstva. Pruska izdaje u poljodjelstvo 4,875.406 fr., Francezka 1,667.835., Austrija 998.250 fr.

A ova pripomoć se svake godine umnaža.

Pogledajmo na naše pojedine zemlje, koliko se u gospodarstvene svrhe troši. U prošlih 12 godina izdano je u Štajerskoj 212.609 for., u Koruškoj 198.760 for., u Kranjskoj 180.314 for., u Gorici 176.045 for. a u Hrvatskoj jedva 60.000 for. u sve grane gospodarstvene.

Zato nam je toli žalostan pregled govedarstva. U spomenutih zemljah odpada na 100 stanovnika, u Ko-

Digitized by Google

ruškoj 65, u Štajerskoj 52, u Kranjskoj 48, u Gorici, gdje je $^1/_3$ goljetnih gora, 28, a u Hrvatskoj samo 25 komada blaga.

Neću nabrajati, što pojedine države troše kroz gospodarska družtva na podizanje livadarstva, osušenje močvara i t. d., već opetovano tvrdim, da se vlade svojski zauzimlju za sve, što materijalnoj dobrobiti naroda u korist služi i krepko ih u tom nastojanju podupire inteligencija. I kod nas se je počelo zemaljskim novcem podpomagati gospodarstvo, te se nadamo, da naši saborski zastupnici podpore nebudu umanjivali, već je umnažali. Ali ponajprije moramo mi sami nastojati, da nam iste budu od sbiljne koristi, a što se nedade sada s dobra, moramo provadjati silom.

A sada, kad progovorismo o dužnom doprinašanju na državne svrhe od strane svakog pojedinca, nadošlo nam je pitanje, da li je pravo, da se mi za našu občinu brinemo, a naša občina za cielu domovinu? Nisu to samo odnošaji i novci, radi kojih se ljudstvo udružuje, na to ih sili uzvišeno i plemenito čuvstvo domoljublja, koje ih medjusobno priteže i k kreposti vodi. Silvij Pellik ovako ga tumači: Bezdušnik govori: „Meni je sviet domovina, onaj kutić, gdje sam se rodio, neima nikakova prava, da ga ljubim više i jače, jer se nemože smatrati vriednošću od veće ciene, nego i druga mjesta, gdje nam je, ako ne bolje, a to doista onako dobro, kao tamo. Domoljublje nije drugo, nego vrst svojeljublja spram nekolicine ljudi, kojom dobivaju pravo da na ostali sviet zamrze".

Prijatelju moj, nemoj da budeš igračka tako potištenoj mudroliji, kojoj je značajnost, da čovjeka ništicom drži, da mu kriepost nieče i sve što ga uzvisuje, da zove varkom, ludorijom i zlobom. Nije težko nakupiti medenih rieči, da se za razveseljenje družtva ukori svaka i najbolja namjera i svaki razlog, ali to je

Digitized by Google

gadna umjetnost. Takovo neoprano mudrijaštvo drži čovjeka u prahu, a ono je pravo mudroslovje, koje teži da čovjeka digne iz praha, pa ovo je bogoljubno i štuje domoljublje!

Domoljublje je nešto krasna i plemenita, odnosilo se na veliku ili malenu zemlju. Neima nikoje časti, ma u kojem narodu, koja se nebi uznosila svojom posebnom slavom, ili koja nebi imala vladara, koji joj porazmjerno dadoše veću ili manju moć, ili koja nebi imala znamenitih povjestnih čina, valjanih ustanova, važnih gradova ili kakove časti dostojne osobine, slavnih sa hrabrosti ljudi i glasovitih s državne ovejansti, s umjetnosti i znanosti. Svaka dakle čest imade svojih razloga, radi kojih svoju pokrajinu, grad ili selo ponajjače ljubi.

Ali na to nam valja paziti, da domoljublje u širem koli u užem obsegu nepostane taštom oholosti, što smo se rodili u toj zemlji, te bi se iz nje izlegla mržnja proti drugim gradovom, pokrajinam i narodom. Domoljublje neslobodoumno, zavistno i divje, pogreška je, mjesto da bude kriepost.

Da iskrenom ljubavlju uzljubimo domovinu, valja nam tako početi, da joj u nami dademo gradjane, s kojih se neće imati zastiditi, nego se dapače slaviti i ponositi. Prezirati vjerozakon i valjanu ćudorednost, pa uz to iskreno ljubiti domovinu, upravo je tako nemoguće, kao što se neda pomisliti, da je moguće dostojno štovati ženu, koju ljubimo, a nedržati si za dužnost, da joj imamo vjerni ostati.

Tko ništom drži žrtvenike i svetost braka, pristojnost i pravicu, pa na sva usta viče: „Domovino, domovino!“ nevjeruj mu. To je licumjerac i hini ljubav pram domovini, a takav je najgori gradjanin.

Nije dobar rodoljub, tko nije čovjek kriepostan, čovjek izpunjujući i ljubeći sve svoje dužnosti i koj si neuzme za zadaću da ih vrši.

Digitized by Google

On se neće miešati sa laskavci uzmožnika, niti sa zlobnimi preziratelji viših oblasti; njemu je robstvo i nesmiernost jednako zlo.

Ako je u državnoj službi, budi vojničkoj, budi gradjanskoj, svrha mu je služenju, ne da sebe tim obogati, nego čast i dobro vladara i naroda.

Ako je zasebnik, to on i kao takav najvjernije nastoji oko časti i dobra vladara i naroda, te ništa neradi, što bi tima protivno bilo, nego naprotiv čini sve, što može biti na njihov boljak.

On zna, da u svakom družtvu ima zloporaba i želi, da se zlo dobrim zamieni, ali prezire bjesnoću svakoga, koj hoće da učini promjenu ubojstvom i krvnom osvetom; jer od svih zloporaba, to su najužasnije i najubitačnije.

On neizazivlje niti nepodjaruje medju gradjani razdora, nego uzbujene, što više može, riečju i činom tiša i radi za mir i slogu, on jest i neprestaje biti janje, izuzam onaj slučaj, kad je domovina u pogibelji te treba obrane; u tom je slučaju lav, koj se bori, dok pobiedi ili padu.

25. Dobrić treći put izabran načelnikom. — Občinari družbovački rado plaćaju namet. — Novi članovi ustrojivše se pčelarske zadruge u Zagrebu. — Nužda domaćega obrta. Jedan primjer, kako bi se mogao kod nas udomiti. Što bi imali za sada činiti, da utremo domaćemu obrtu put u naša sela? — Občina uredjuje put do starodavne kapelice sv. Kuzme, te istu dade iz nutra i izvana popraviti. Doktor medicine Juraj Zdravko i njegovo javno predavanje.

Jeste li kada motrili čovjeka, koji si je radnjom i štednjom pribavio nešto imovine i dostojniji položaj u družtvu zauzeo? Njegovo življenje u obitelji i izvan nje je uzorno; čedno se odieva, brini se za svoje i svo-

Digitized by Google

jih milih zdravlje, ukrašuje svoj stan, u svakom njegovom činu vidi mu se pokoj duše. Blagoslov, koj obilno prati svako njegovo poduzeće, vidi se svud i u svem, dapače i u uživanju privredjenoga. Dok su drugi blagovali, veselili se i trošili, on se je zadovoljio koricom kruha i čašom vode, nije mu škodilo, pa je danas zdraviji i čiliji od onih, koji su prije svim obilovali; što je znojem lica svoga zaslužio, danas uživa ciela obitelj.

Isto tako liepu sliku kaže nam občina, koja je sretnim razvijanjem občinskoga života svoju i svojih občinara imovinu umnožila; i ona se ogledava kako bi život u njoj bio što ugodniji na radost i ponos onim, koji ju svojim milim zavičajem zovu, a na sreću tudjincem, koji se u njoj nastane.

Občina Družbovac bila je u dobi svoga sretnoga razvijanja, kadno je treći put Dobrić zasjeo mjesto načelnika, a u odboru kao zastupnici sjedjahu grof Dragošić, župnik Svetić i Sokolić.

Nadošlo je ono krasno vrieme žetve. Što su do sada sijali i kako su sijali, budu želi; prostrani voćnjak obećaje znatni dohodak, njive i livade obilnu korist, na šumu se netroši, ona se sama uzdržaje, glavnicu si spravlja, iz koje se posjećena zemljišta ošumljuju. Na dobro uredjene ceste se već mnogo netroši, na siromahe se malo novca izdaje, duga se je občina s veće strane riešila, ciglana, ribnjak, vapnena peć, krušna peć, mesnica, gospodarski strojevi, sve to nosi dobre postotke. Potrošarina se je umnožila, jer tudjinci, u občinu dolazeći, troše, blagajna ima liepu svotu. Ali reći će nam tko: občinari još uviek namet plaćaju, zašto im se nije odpisao? Neka se nitko nečudi, ako rečemo, da ga občinari rado plaćaju.

Pokazali smo, da je uredjenjem uprave prestalo družtveno nesporazumljenje, te se zajedničkimi silami radilo, da sve što je njezino, bude u istinu imala. A kada se

Digitized by Google

je doznalo za najveći njezin dohodak, prispodobio se tomu dohodku najnuždniji potrošak, a kad se uvidila sbiljna i neizbježiva potreba nameta, onda bijaše i razpisan. Pokazali smo, da sav taj dohodak od nameta bijaše upotrebljen savjestno i jedino u svrhu materijalne i moralne dobrobiti občinara, a ovi su dobro uvidjali krasne posliedice rada i mara. Kako bi se dakle mogli protiviti nametu, koji prem iz njihovoga žepa dolazeći, ali im bijaše na drugoj strani povraćen s obilnom koristi, koju im je uredjeni občinski život pružao. Kako bi prigovarati danas mogli nametu, po kojem su postali čestitiji i umniji, te ga mogu plaćati laglje nego prije. Znadu oni, da sviet napreduje, a njim nije moguće sada na jedan put stati. Namet dakle nadalje plaćaju i neprigovaraju.

Kaošto svaka reforma nailazi na protivštine, tako vidjesmo da bijaše i u občini družbovačkoj. Ali naši zastupnici uvjereni u duši o shodnosti sredstva za ostvaranje domoljubnih ciljeva, nisu se na takove protivštine i sumnjičenje obazirali; njihove bo mjere bijahu osnovane na zrelu izkustvu, na točnom poznavanju odnošaja u narodu i zemlji, brižljivo prilagodjeni obstojećim okolnostim, te su morali donieti željena ploda u pospiešenom razvitku duševnoga i materijalnoga blagostanja.

Jednoga dana doniele su novine poziv, da se prijave članovi davno izčekiranoj *pčelarskoj zadrugi u Zagrebu*. Svrha da joj je: širiti nauku o pčelarstvu, poskrbiti da narod čita knjige i časopise o pčelarstvu, priredjivati izložbe pčelarskoga orudja i proizvoda pčelinjih, naznačiti cienu meda, voska i rojeva, te im otvarati prodju u tuzemstvo i inozemstvo.

Občinski načelnik oglasio je poziv občinarom, a pčelare napose pozvao, da se prijave kao članovi zadruge. Začudili se osnovatelji u Zagrebu, kada im došla viest, da najviše članova imadu u občini družbovačkoj.

*

Digitized by Google

A kada se sastanci obredali u Zagrebu, Osieku, Rieci, Varaždinu, počastiše članovi i naše malo seoce, da jednu godišnju skupštinu ovdje obdržavaju. Tom prigodom nabavilo si mnogo gospodara roje, družtvu se članovi umožali i umnožao se i prihod mnogim te mnogim obiteljim radom i marom neumorne pčelice.

Poljodjelstvo je stara, vrlo častna i koristna strana gospodarskoga života. Bez njega nemože se biti. Ali svi razboritiji muževi pa i sami vlastnici zemljištnoga gospodarstva su uvidjeli, da se slabo čini usluga poljodjelstvu zanemarivanjem drugih grana, imenito obrtnosti i trgovine. Jedna djeluje na drugu, jedna zaustavlja ili unapredjuje drugu. Svatko uvidja, da se poljodjelski proizvodi laglje i uz bolju cienu prodavaju, imade li u zemlji obrtnih poduzeća, koja te sirovine preradjuju. N. pr.: Zagorsko tlo je vrlo prikladno sijanju lana. Ral zemlje nosila bi seljaku deseterostruku korist, kada bi proizvod prodavao u Zagrebu, gdje tvornica mora ga dobavljati iz Moravske i Češke.

Mi vidimo prolaziti našimi seli mlade Slovakinje, nose velike i male košare, pa nudjaju uljudno na prodaju. Pitaj ih, odkud im košare? One će reći „iz Moravske“; dalje neznaju. A to je ovako: Nastojanjem jednog saborskog zastupnika u Moravskoj otvorena je strukovna škola, u kojoj se učenici i učenice uče plesti košare iz vrbove šibe. Za kratko vrieme taj obrt se razvio; oskudni Slovaci, koji si „drotovanjem“ sve manje kruh služe, pohite u onaj prediel, kupuju i raznašaju širom svieta proizvode marljiva puka. Evo ih već i kod nas. Oprezno cislajtansko ministarstvo odredilo je, da se ima iz svake krunovine po nekoliko mladića naučiti gojiti vrbu i plesti košare, pa će tada imati dužnost, da svoje zemljake poučava u istom zvanju. Ugarsko državno ravnateljstvo željeznica dalo nalog svim stražarom pruga, da sade vrbe i uče se plesti košare, kako

Digitized by Google

bi si vrieme prikratili poslom, koji im toli nuždnu zaslužbu pruža. Kod nas kano da se na to još nemisli. A što bi imali bar činiti, da utremo domaćemu prometu put u naša sela?

1. Domaći obrt imao bi biti za sada nadovezan poljodjelstvu i vinogradarstvu.

2. Glavna je zaprieka, što taj obrt kasno bude prodro u seljačke kuće, što puk neima vjere ni smisla za kakova poduzeća, neima okretne vještine ni razvijen ukus. Mora se dakle nastojati u prvom redu, da se u mladeži probudi veća radinost, da se oko i ruka za mlada vježba i ukus usavršuje. Ova priprava je tim nuždnija, što je stalniji uspjeh prometu zajamčen, ako iz samoga bića naroda proizlazi i u narodu se kano sam od sebe razprostranjuje.

3. Paziti treba, da se od naroda zahtieva samo ono, što je kadar izvesti, za što se je praktičnim vježbanjem usposobio.

4. Kada se bude domaći obrt uvadjao, to valja gledati, da se s početka traži samo moralna dobit od posla; kasnije, jednako sa usvojenom praktičnom vještinom, može se gledati i na materialnu dobit, koja i najkašnje prvo mjesto zauzme. Kada bi se naopak radilo, postignulo bi se u početku veće oduševljenje, nevješte ruke prionule bi uz rad, ali bi brzo prestale u dalnjem usavršenju, zdvajale bi nad uspjehom, dok bi se i od posla odvraćale. Tako bi se dobroj stvari samo škoda nanesla. U našoj se občini mnogo o ovom obrtu razmišlja. Podružnica dieli rygajski lan; občina sadi vrbe; dieli se pouka o pečenju rakije i t. d. O uspjehu još za sada nemožemo izviestiti.

Ne daleko od grada, na visokoj pećini, bijaše sagradjen grad iz dobe Frankopana. Sada se vide samo razvaline; ali sačuvana je kapelica sv. Kuzme. Po uzkom, kamenitom, dračem i trnjem posutom putiću, penju

Digitized by Google

se do nje hodočastnici. Svećenik tamo u molitvah zaklinje svake godine jedanput škodljive životinje, da ljudstvu nebudu na kvar. Kad god dodju putnici iz grada u občinu družbovačku, najradje pohadjaju ono krasno mjesto, iz kojega na okolo čarobna okolica se ukazuje. S osobitim zadovoljstvom sjednu se k hladnom i bogatom vrelu, štono pod pećinom izvire, da se svježom i studenom vodicom po slavjanskom običaju okriepe.

S radošću pozdravilo je občinstvo zaključak zastupstva, da se imade put u stari grad razširiti i urediti, a oko njega ležeće zemljište ošumiti, uz put pako radi hlada pajaseni posaditi. Zatim da se kapelica sv. Kuzme ima popraviti iz vana i iz nutra. Prvim zaključkom učinjen je korak, da se uredi občinstvu šetalište, gdje bi s proljeća i jeseni probavili ugodnije časove, a drugim da se starina sačuva, jer su ju predji naši vrlo štovali, a pobožnost svoju u njoj svake godine obavljali.

Popravak puta i uredjenje šetališta preuzela je občina, dočim popravak i urešenje kapelice imalo se dobrovoljnimi prinesci občinstva izvesti.

Sada nam je spomenuti sretan slučaj, koji je občini družbovačkoj dobro došao.

U zemlji bijaše uvedena nova uprava. Svaka podžupanija po zakonu morala je imati svoga liečnika. Podžupanija, pod čiju upravu je spadala občina Družbovac, bijaše smještena u gradu, u kojem imade gradskih i inih liečnika dosti. Bijaše to plemenita odredba velikog župana, da podžupanijski liečnik bude smješten u občini družbovačkoj, da može puku sluziti, jer u gradu ga i onako nije treba. Na taj način dovezo se jednoga sretnoga dana u občinu doktor medicine Juraj Zdravko.

Kao što novom knjigom, tako i pridošlim čovjekom donašaju se u družtvo nove misli. Dr. Zdravko pridružio se odmah poznatoj četvorici, razvijao je svoje na-

Digitized by Google

zore i dokazivao, kako bi se moglo mnogošto u občinah s njegovoga gledišta popraviti. „Družbovac“, reče u prijateljskom razgovoru, „imade veoma krasan položaj i sve uvjete, koji su zdravlju čovjeka nuždni. Pobrinite se, da se zdravstvenim obzirom u svemu udovolji, i to glede položaja, gradnje, gledajte da i željezničku postaju dobijete, a uvjeravam vas, da će pučanstvo občine brzo narasti, jer je dokazana istina, da je umnažanje pučanstva najbolji dokaz svestranomu napredovanju občine, dočim se padanjem pučanstva njezina propalost najsjajnije potvrdjuje“.

„I u tom obziru smo već nešto učinili doktore, primjeti Dobrić, eno se popravlja put i priredjuje šetalište izpod kapelice sv. Kuzme“.

„Početak je vrlo dobar“, odvrati liečnik „ali mislim, da bi se morali držati neke osnove“.

„Istina je“, reče Dobrić, „nu moram primjetiti, da bi nam možda malo bilo pomoženo, ako bi se držali stanovite osnove poput gradskog uredjivanja občine. Mi nemožemo tako graditi podzemne kanale, rušiti stare i graditi nove ulice, prenašati i uredjivati tržišta, što je sve za gradske občine od neizmjerne koristi, ali našoj seoskoj občini bi bio velik teret, nikada nam se nebi izplatio uloženi trošak, a o dobrobiti neima ni spomena“.

„Takova što nisam ni pomislio“, odvrati Zdravko. „Radeć tako, mogao bi nas tko prispodobiti ludjaku, koj si zaželi liepo odielo, pa si na prvom gizdelinu, kojeg susretne, dade po krojaču mjeru uzeti. Mislim da se mnogo toga dade u našoj občini promieniti i zdravstvenim propisom priudesiti bez velikog troška.

Dobrić i Zdravko se sjediniše u tom, da će doktor okolnosti promozgati i shodne predloge zastupstvu predložiti. Nu prije svega da će u jednom javnom predavanju svoje nazore razjasniti, kako bi se laglje pučanstvo dalo skloniti na novotarije.

Digitized by Google

Predavanje dra. Jurja Zdravka.

Nije potrajalo dugo, od kako se je doktor s Dobrićem dogovorio, bude navješćeno javno predavanje njegovo obćinstvu i urečeno na četvrti sat poslje podne sljedeće nedjelje u prostorijah narodne čitaonice. Kratak sadržaj predavanja priobćujemo evo:

Veleštovane obćinstvo!

Slavna podžupanijska oblast odredila mi sielo u vašoj toli cienjenoj mi sredini s razloga dobro uvaženih. Sviestan si svoje dužnosti, nakanio sam ne samo liečiti one, koji budu moju pomoć tražili, već ću se ujedno briniti, da ovo obćinstvo bude štićeno od svih upliva, koji su njegovomu zdravlju škodljivi; latiti se onih sredstva, koja mu mogu produžiti život, uzdržavati njegovu radnu, koli moralnu, toli materijalnu silu. Uzvišenoj ovoj zadaći ima udovoljiti znanost liečnika, a na koliko ta znanost ima mjesta, da radi u ljudskoj zajednici skupa sa dužnosti obćine, hoću da vas danas ovim mojim govorom upoznam.

Pogledamo li običaje ljudi, naći ćemo, da svi diele, dakako proti obćem prirodopisnom redu, životinje na čiste i nečiste. Čistim su naklonjeni i miluju ih, dočim se nečistim uklanjaju, ako inače i nisu pogibeljne. Isto se čuje i o obiteljih, koje u nečistoći živu i nisu zdrave, a opet obratno o onih, koje čistoću ljube, zdravlje si njom uzdržavaju, a tu razliku opazujemo najbolje, ako nam je sudjeno, u kojoj od njih što pojesti. Kod nečiste obitelji grusti nam se i štogod pogutnuti, a kod čiste s nekim zadovoljstvom dragovoljno nam pruženi zalogaj gladnomu želudcu povjeravamo.

Narav sama vodi čovjeka, da obljubi čistoću, a prirodjena težnja, da si uzdržimo život, nuka nas, da se smjestimo tamo, gdje nam je zdravlje zajamčeno i bje-

Digitized by Google

žimo nezdrave predjele. A zar u družtvenom životu u obćini nenahadjemo ista izkustva?

Poznate su nam obćine južnih krajeva, u kojih imade svih uvjeta čovječjemu življenju potrebitih, a ipak narod brojem neraste, pače pada, jerbo zdravlje ljudi je u pogibelji. Nu poznate su nam opet okolice, u kojih nije drugo, već ta čistoća, zdrav zrak i krasota prirode, a obćine ove ponose se pučanstvom jakim i čilim, a broj njegov svake godine raste. Kad bi providnost božja dopustila, da u kojoj obćini prosjekom većina stanovnika doživi starost od 100 godina, vidjeli bismo, da pnčanstvo njegovo neraste vlastitim umnaćanjem, već doseljivanjem ljudi tu niču, kao gljive u šumi poslje kiše.

Jasno je dakle, da vlastita korist nalaže obćinam, da u obiteljih svojih za zdravlje i čistoću se brinu, a veže ih na to i dužnost. Obćina je temelj družtvenomu životu, njoj nadleži potreba, obćinstvu u svakom smislu udovljiti, jer to pojedinac učiniti nemože, a s toga ujedno sliedi, da ona mora veće pogodnosti pojedincem pružati, nego li sama od njega ih zahtievati smije.

Tko bi stupio u družtvenu svezu, pod kojim god imenom, kad bi se više od njega zahtievalo, nego li mu se pružati može? To isto valja i u obziru zdravstvenom.

Neima sumnje, da je zdravlje čovjeka u većoj pogibelji, ako se više ljudi stiče; a da ova okolnost nebude štetno djelovala na razvoj družtvenog života, dužnost je obćine, da uzroke ovoj pogibelji potraži i mjesta ih odstrani.

To sam morao kazati, da mogu veleštovanim slušaocem predočiti sredstva, koja družtveni život zdravljem podupiraju, te obzirom na domaće naše okolnosti mogu se upotrebiti.

Priroda nam daje uzduh, da dišemo; vodu da pijemo i njom se peremo; razne vrsti hraniva, da jedemo; a sve ovo imademo u onom nepromienjenom stanju uži-

Digitized by Google

vati, u kojem nam se ove životne potrebe od naravi pružaju, dakle neizkvarene moramo uživati. U tom je temelj našemu zdravlju. A zar tako biva?

Evo na groblju izparivanje mrtvih tjelesa, iz kuhinje dim, iz gnojišta smrad, iz ulica i puteva gnjiloća raznih odpadaka, sve to više manje okužuje zrak. U potocih i riekah izmetine truju vodu, košto te čini nečistoća i tajni pritoci gnojnice u zdencih.

Isto možemo uztvrditi o hranivu, o kojem smo se već i od drugih naroda priučili govoriti: od česa sit od toga i debeo; kad nevidim negrusti mi se. Ali moram kazati: možemo prevariti tek, ali ustroj tiela neda se varati, jer otrov, ako je i sladak, ostaje i djeluje kao otrov.

Gdje su dakle sredstva, kojimi si možemo zdravlje naše očuvati. Prvo pravilo kaže, da nam je dužnost svaki upliv, koji zdravlju našemu škodi, odstraniti; drugo, pobriniti se za uredbe, koje zdravlje naše podupiraju i osiguravaju. Evo nam primjer, kojim se ova pravila razjasnjuju: Imademo ovdje u Družbovcu nekoliko koraka udaljeno groblje i to na onoj strani, s koje vjetar k nam duva. Briga budi naša, da se lješine tamo nezakapaju; odredimo prikladnije mjesto groblju, kamo vjetrovi od občine dolaze, a gdje takodjer voda od nas otiče, odmah budemo izbavljeni upliva, koji našemu zdravlju škodi. Ukrasimo površje starog groblja ugodnim oku i koristnim zdravlju drvoredom, a od one iste strane duvati će k nam svježi, čisti zrak. Brinimo se da nam budu sobe, dvorišta, kuće, ulice i trgovi čisti; prozračujmo obitavališta ljudska i ona životinja. Uredimo gnojište tako, da nikad kroz zemlju gnojnica neodtiče, pokrijmo ga, da izparivanje zapriečimo, a gdje to nije moguće, umiešajmo unj takove stvari, koje izparivanje prieče i k vriednosti gnoja još doprinesu. Trg i ulice u sried občine zidjimo, a gdje mogu voćke i ino ukrasujuće drveće rasti, posadimo ga, a gdje to nije moguće, gle-

Digitized by Google

dajmo da bude put po sredini uzvišen, s obe strane struje shodno priredjene, da voda naglo odtiče i svukoliku nečistoću odvodi. Za liepoga vremena čistimo i polievajmo ulice.

Sve ovo ovisi dakako o dobroj volji čovjeka i urednosti občinstva, kanošto i od novčanih sredstva občine; ali kad ni jednoga, ni drugoga nebi bilo, mora občina nastojati što strožije pridržavati občinare, da drže u uzornoj čistoći svoje prostorije, i ako se je već nered i nečistoća u njihovih stanovih uvrežila, ista se neprenaša na javne trgove i ulice; ako već njim ta grda nečistoća neprieči, neka se je uživaju u svojih zidovih, a ne sile druge, da njihov i njihovoga blaga smrad dišu.

Uza to još veću brigu moramo posvetiti čistoći vode, a za ovaj posao nežacati se nikakovih troškova. Nečisti zrak kvari nam dišuće ustroje tiela, nečista voda grozi razstrojstvom cielog nutarnjeg sustava čovječjega tiela. Dokaz nam je ne toliko u našoj, već u bližnjih občinah. Naši občinari služe se vodom iz potoka, u koj su svedena dva velika kanala, jedan iz gospoštije, drugi iz sredine naše občine. Ta voda dakle nemože biti zdrava. U bližnjoj občini dovodi se voda iz vodenice, a ipak se u njoj blago svaki dan kuplje. U jednoj občini rabe zdence, koje nikad ne čiste, u drugoj (ne u našem kraju) skupljaju kišnicu sa krovova u cisterne. Sve te vode nisu zdravlju našemu povoljne. Ja sam iztraživanjem pronašao, da im mnogo stvarî manjka, koje su zdravlju neobhodno potrebite, a opet sam našao mnogo umiešanih zdravlju škodljivih stvari. Doba je već u istinu, da se naša občina pobrine, kako bi nam dobre vode u obilju pribavila. A nam je lahko doći do dobre vode, naime ako vrelo od sv. Kuzme svedemo u našu občinu. Trošak nebi bio prevelik, a korist neprocieniva.

Što se tiče hraniva, priznajem, da u občini, kakova je Družbovac, koja se izključivo gospodarstvom bavi,

Digitized by Google

nije od potrebe toliko paziti na zrielost dobrotu i t. d., kaošto u onih občinah u koje se žito, voće i ino hranivo uvaža. U uredjenih občinah se pazi, što se ljudem za hranu prodaje, a tako se neriedko dogadja, da ono, što se u takovih občinah kao nevaljalo odstrani, u neuredjenih občinah za skupi novac prodaje.

U gradskih občinah ustanovljena su tržišta, gdje se koja vrst hraniva na prodaju nudja, dakle je lahko zdravstvenomu povjerenstvu kakvoću toga hraniva pregledati. U manjih občinah ili takova tržišta nisu potrebna ili na sajmovih po nedjeljah prodavaoci donesu sve na jedan trg. I tu se može občina osvjedočiti o dobroj ili lošoj vrsti hraniva, a kad opazi, da ili s neznanja ili škrtosti ili zlobe i nepoštenja je hranivo izkvareno, s mjesta ga mora odstraniti. Osobito strada s nepoštene prodaje siromašni narod, a taj je uprav, koj krepke hrane potrebuje, jer težko radi. Dužnost je dakle občine, da se brine, kako bi taj narod dobio za svoj težko zaslužen novac i zdrave hrane, koja mu u protivnom slučaju tjelesne sile ne samo nenadoknadi, nego još slabi.

Občinsko poglavarstvo nadalje mora zaviriti u gostione, da vidi, jeli je vino i rakija čista i da li se u onoj mjeri ljudem prodaje, kojom si nemogu zdravlju nahuditi, jer prekomjerno piće truje zdravlje, kvari i slabi duševne sile — ćudoredje. Spomenuti valja osobito rakiju, koja najviše ljudem škodi.

Sada mi je progovoriti o zdravlju mladeži. Sveta nam je dužnost, brinuti se, da se u njoj koli duševne, toli tjelesne sile u liepom skladu postupno razvijaju. U većih gradovih zabave se djeca u posebnih u tu svrhu priredjenih vrtovih, a kad ih pestinja ostavi, dolaze u pjestovalište; poslije kad porastu, pripravljaju se u zabavištu za redoviti nauk. U ovih zavodih osobito se pazi na razvoj duševnih i tjelesnih djetinjih sila. Ti zavodi su prava blagodat za siromašne obitelji, jer se

Digitized by Google

njihovoj djeci ovdje pruža takav odgoj, kakav im oni dati nemogu, a uz to su im djeca kroz dan pod dobrom pazkom, tako, da mogu roditelji svoje poslove bez brige obavljati.

Pučke učione moraju biti prostrane, svjetle i visoke, da udobnosti radi mladež u nje s veseljem dolazi. Posao se mora mienjati sa zabavom, a zabava s vježbanjem tiela. Tjelovježba se još uviek kod nas zanemaruje, prem joj povjest u razvitku naroda već od najstarijih vremena dostojno mjesto odredila: „U zdravom tielu zdrav duh", a tomu se tjelovježbom najbolje pomaže.

Mogao bi mi tko prigovoriti, da govorim o stvarih, koje su u malih občinah neizvedive. Sjećam se one pripovjedke o Robinzonu. On nije imao ništa, al si je u nuždi pribavio svega. Zar neima u našoj občini dosta mjesta, koja bi se mogla mladeži odstupiti za razne igre? Zar neimamo mjestance, gdje bi pod nadzorom učitelja i njihovih supruga moglo biti pjestovalište? Zar neimamo dosti zemljišta, da priredimo djetinji vrt? Neimamo sredstva, da ustrojimo za tjelovježbu vježbalište i nabavimo mu sve nuždne sprave? Neću odgovarati na ona pitanja, svi znamo da dobra volja sve može — nadajmo se dakle, da će naše zastupstvo sa učitelji se pobrinuti, kako bi se u našoj djeci unapredio duševni i tjelesni razvitak. Imao bi mnogo toga još spomenuti i razjasniti, ali tko može sve u jednom predavanju kako valja izcrpiti. Morao bi govoriti o pjestinjah i njihovih manah, njihovih drzovitih, kazne vriednih prekršajih na nedužnoj djeci, kad ih utišati žele; o zanimanju djece, koje im se pruža na paši, u tvornicah i djelaonicah, o bolnicah, koje nekoliko udruženih občina uzdržaje n. pr. na 10.000 duša brojeće občine imale bi svoju bolnicu; o škodljivom obitavanju vlažnih stanova itd.; ali kako rekoh, danas nije moguće. Zadovoljan sam, ako štovano občinstvo osvjedočim o dužnosti občine, da prigleda i

Digitized by Google

učini sve, kako bi se duševni i tjelesni razvoj občinstva usavršivao, jer je taj podloga i njegovoj dobrobiti. Bude li občinsko zastupstvo pokazalo dobru volju, brinuti se za nas, buditi će i u nas povjerenje k podhvatom, kojimi se odavna ini narodi ponose i ova dobro valja, od koje ipak svaki napredak ovisi, zapriečiti će uporabu navadnim riečim: „Da, to je liepo, ali suvišno, mi to nećemo".

Progovoriti ću još o naših gradnjah. Mi nemožemo dirati u ničiji posjed, da ga sada prama zdravstvenim i vaše sigurnosti se tičućim svrham pregradimo. Ali možemo odrediti, da svaka nova sgrada mora se graditi tako, kako bi odgovarala svim potrebam zdravlja, zajamčila sigurnost susjedu i položajem pripomogla ukusu. U tu svrhu morali bi vještaci izradjivati svakomu poduzetniku osnovu. Javne sgrade u občini su ono isto, što i odielo na čovjeku; po njih sudi bistro i izkusno oko, što se u njih skriva. Zar nam dakle nije dužnost brinuti se, da i izvanjsko lice gradnje bude ukusno? Zar nisu već stari narodi ostavili veličanstvenih sgrada, kojimi se još vjekovi budu dičili? Zar vam nije poznata istina, da se čovjek nemože oplemeniti, ako za vanjsku ljepotu nemari; a kad se iz vana redi i iz nutra se oplemenjuje? Zar nije krasota vjerna i nerazdruživa družica čistoće, a čistća nepobitni uvjet zdravlja?

A tako vidimo, da se kolo života bez prestanka vrti smjerom k cilju, koji se zove blaženstvo. Smjer, kojim se taj uzvišeni cilj postizava, izključuje svaku jednostranost. Nemožemo si pomisliti čovjeka, koji pridruživ se ovoj težnji, htio bi joj pomagati u jednom, a priečiti u drugom. Još manje si možemo pomisliti občinu, koja bi htjela jednom uredbom usrećiti svoje občinare, a zanemarenjem druge bi priečila postignuću cielosti, naime dovinuti se blaženstvu.

Občina Družbovac, neka bude u svem primjer dru-

Digitized by Google

gim; ona bo je u kratkom vremenu postigla nečuveni napredak na svih stranah. Ja sam označio cilj daljemu razvitku i nadam se, da občina, kao moralno tielo, neće propustiti svimi mogućimi sredstvi cilj taj postizavati. Ona će brižnim nastojanjem uzčuvati zdravlje, pripomoći dobrobiti i brigom o ukusu i krasoti krčiti put do plemenitosti — do čudoredja. Takovom smjeru občeg našeg rada kličem iz dna srdca: „Napredovao i vodio nas do blaženstva“.

26. Premještenje i ukrašenje groblja. — Zabavište. — Javna bolnica udruženih občina. — Tjelovježba. — Sokol. — Vodovod od sv. Kuzme sveden u občinu Družbovac. — Željeznička postaja.

Govor doktora obradovao je občinstvo, a načelnik Dobrić stisnuo mu na svršetku ruku u znak zahvale i priznanja na uloženom trudu.

Načelnik si je dobro zabilježio predloge doktorove, te je počeo smišljati, kako bi ih oživotvorio. Najvažniji i najprešniji predlog bijaše premještenje groblja. U tu svrhu dogovorio se je sa župnikom, koji mu je u svem bio na ruku. Občina je našla shodno mjesto i bezplatno ga ustupila u rečenu svrhu. A župnik se opet pobrinuo, da se pod župu družbovačku spadajuća sela obvežu navoziti i urediti put do groblja. Dobrovoljnimi prinesci sazidana je na groblju kasnije vrieme mala ali ukusna kapela sa komorom za mrtvace, a u sred groblja podignut liepi križ.

Prosvjeta laganim korakom stupa napred, njoj bo se rado na put stavljaju zaprieke. Dobrić je znao, da će biti u zastupstvu protivnika ustrojenju zabavišta, zato je i pozvao doktora Zdravka i učitelja Radišu kao vještake, da dodju u sjednicu, u kojoj se to pitanje bude razpravljalo. Kad je načelnik predmet razprave predložio, našlo se je protivnih mnenja, osobito u onih, koji

Digitized by Google

neimaju djece. Ovim je sam Dobrić shodno odvratio, a glede nužde i koristi, priobćujemo evo mienje, što ga je izrekao učitelj Radiša. On reče po prilici ovo:

„Štovano zastupstvo! Čitao sam negdje sliedeće: „Tko prezire djecu i nepravedno joj zadaje boli, taj će biti, ako već nije, zao čovjek. Tko ne cieni djetinju nevinost, tko se nebrine, da djecu što zla nenauči i nenastoji, da ju ni drugi nitko k zlu neuči; tko neide na to, da djeca uzplamte ljubavlju pram krieposti: taj može biti uzrokom, da ovo ili ono diete danas sutra postane strašnom utvorom.“

Zvanje roditelja jest: darovati domovini valjanih gradjana, Bogu odanih bića, srećom djece svoje pomnažati sreću svoju. Ljubav roditelja pram djeci je prirodjena; samo način, kojim ta ljubav drago čedo grije, način, kojim mu se do sretne budućnosti pomaže, nije uviek razborito odabran, nije uviek shodan, pa s toga mora da promaši žudjeni cilj.

Kolike suze roni, kolike noći probdije, koliku tjeskobu srdca pretrpi vriedna majka, dok si diete na noge postavi. Kako prati brižna majka svaki mig i udovoljava svakoj želji čeda svoga, dok ga u povojih čuva, bilo samo od tihog vjetrića, samo da mu se štogod nedogodi! Majka, po zakonu prirode prva odgojiteljica djeteta, brine se na svaki mogući nečin, da fizičnim njegovanjem zdravlje tiela svomu ljubimcu sačuva. A upitaš li odmah, što čini, da mu mudrim odgajanjem i sreću duše utemelji? evo odgovora: prama svomu stališu, odgoju i naobrazbi čini, što najbolje može i znade. Ali od kuda joj pouke o njegovanju duha djetinjega, odkuda joj pojmovi o nutarnoj neprolaznoj ljepoti, koja se pojavljuje izobraženjem duha i srdca, njegovanjem misli i ćućenja, oplemenitbom svih sposobnosti čovječjih? Sretno diete, kojemu bar dobra majka usadi već u nježno doba onu vjerozakonsku ćut, koje se toli milo sjeća i u starosti

Digitized by Google

svojoj, te koja mu bude čuvaricom proti napasti i zlu. — Dok još na rukuh majčinih počiva čedo, rekoh, ona radi, koliko znade. Ali nadodje doba, gdje ju odazovu domaći poslovi, te mora diete prepustiti samomu sebi ili drugim ljudem. A to je uprav u odgoju djetinjem ono veoma važno doba, kada na njega djeluju svi vanjski utisci, kada ono najviše treba ljubežljive ćuti majčine. Pa zar taj djetinji sviet smije drugo biti, nego li upravo ljubav, u kojoj se ima duša naravno razvijati, sretnom biti i druge usrećivati? Ta njegovanje srdca je cviet ljubavi, kaošto je pobožnost cviet duševnoga i ćudorednoga razvitka djetinje ćudi, a obojih plod je: plemenito čuvrstvo prama bližnjemu.

Ali razni poslovi nedopuštaju majci, da svu potrebnu njegu pruži tjelesnomu i duševnomu razvitku svoga čeda, te ga zato, prem nehotice, ostavlja u nježnoj dobi od treće do šeste godine ili samomu sebi, ili družtvu s tudjom djecom, ili ga povjeri pjestinji.

Tko je iole imao priliku motriti djetinji život ove dobe, tko znade, koli je težko roditeljem rukovoditi odgoj djece, kad se sve sposobnosti najljepše razvijati počimlju, te se za obiljni školski nauk pripravljaju, taj lahko shvaća obći vapaj za školami, u kojih se prokušanimi sredstvi, prikladnimi djetinjoj dobi i razvoju duševnih i tjelesnih sila, vježba duh i oplemenjuje srdce.

Nije ovdje mjesta, a niti bi mogao izbrojiti one strašne nepodobštine, kojimi se u harmonički razvoj djetinjih sila dira, kako se s jedne strane razdražuju pogubne strasti, a s druge kako se ubija svako niklo dobro čuvstvo, te se briše s lica nevinog djeteta ona rumen, koja ga toli krasno polijati znade. Nije čudo, da po raznih plaćenih ljudih toli nadzirana, toli pažena i vježbana djeca postaju kasnije prkosna, srdita, svojevoljna, bezsramna; a djeca opet bez ikakve pazke, samim sebi ostavljena, budu glupa i u svakom smislu nerazvijena.

Digitized by Google

Glavni uzroci toli nesretnomu odgoju male djece jesu: neznanstvo, neopreznost i pomanjkanje prave ljubavi prama djetetu. U mjesto shodnog razvitka djetinjega života, vidimo ubijanje i zaustavljanje najliepših sposobnosti; u mjesto njegovanja nevinog i slobodnog rada djetinjeg, vidimo dosadno igranje i oponašanje rada odraslih ljudi. Tako nam se u vrlo žalostnoj slici predstavlja sadanji i budući život malenog djeteta. Diete možda i tjelesno zdravo, ali duševno je u istinu bolestno. Tako obično biva kod djeteta imućnijih roditelja, dočim kod siromašnih diete postane sasma glupo. Ta strašno li ga je vidjeti, kako cieli dan na jednom mjestu sjedi i prste si glodje! Sirota majka radi domaćega posla, nije se jedno vrieme na glasni plač nebogog djeta obazirala, pa evo ga, kako se je priučilo na nered, kako je svaki polet misli, da i svaka želja u njem ubijena! Već ni najpotrebitije tielu netraži, samo plačem kaže, da mu nješto manjka; oči gledaju, a nevide, uši čuju al ne mare, duh spava a tielo istom nekako raste.

Ogledajmo se po širokome svietu; zavirimo u po viest školstva od 1840 godine. Naći ćemo rodoljuba, koji ostavljaju silan imetak, da im se u rodnom mjestu podignu za malenu djecu tako zvana zabavišta. Naći ćemo rodoljubâ, koji dobrovoljnimi prinesci dižu sgrade i plaćaju si vještu učiteljicu za malenu dječicu. Naći ćemo bez broja obćinskih svjestnih zastupnika, koji, u prvom redu pozvani štititi i pomagati obiteljsku sreću svojeg mjesta, zaključuju plemenitim oduševljenjem i obiljnom požrtvovnosti oživotvorenje zabavišta. Naći ćemo brižnih vlada, koje najvrstnije pripravnice učiteljstva šalju u inozemstvo, da se upoznaju sa ustrojenjem zabavišta, nauče malenu djecu njegovati, pa zato evo u svakom gradu i ovećem trgovištu ponose se prosvlietljene zemlje sa školami malenih, divnimi zabavišti, koje veselo pohadja ljubimac majčin i ponos otčev. Gdje je srdca, gdje je

Digitized by Google

ljubavi, tamo se za uzvišene podhvate ne žali trud ni novac.

Izmedju odgoja majčina i izmedju uredjene javne školske obuke, nalazimo prazninu, koja nam djecu kvari i naš obiteljski život otežava. Tu prazninu možemo izpuniti uredjenim zabavištem. Ova škola bila bi posredovateljicom izmedju one dobe, kada si majka diete iz naručaja pušta, te ga samu sebi ili tudjim, neukim i bezćutnim ljudem ostavlja.

Ova škola olahkotila bi skrbnim roditeljem svakdanje poslove, te bi podpomagala sreću obiteljskog života.

Ova škola budila bi već za rana u malom djetetu ljubav k samostalnom radu, te bi nam shodnim prigledavanjem i njegovanjem odgajala djecu tjelesno i duševno liepu, jer bi razvijanjem uma budili plemenitu ćut, temelj inteligentnomu ćudorednomu životu i njegovoj miloti. Ova škola pripravila bi nam diete za ozbiljni školski rad, pa nebi taj prelaz maleno čedo ni ućutilo. Igrom i zabavom priučilo bi se na samostalno vježbanje svojih sila, na težnju za plemenitom zabavom, te tako bi koren hvatala ljubav za sve što je dobro i plemenito, već u mladjahnom djetinjem srdcu.

Evo vam, rodoljubi, naše obćine, liepe prilike, zasvjedočiti činom, da ste prijatelji duševnog razvitka hrvatskog naroda, da ste prijatelji svoje djece. Nastojte, kako bi se čim prije zabavište malenih u sredini našoj ustrojilo.

Nikad se ljepše neodužiste majci prirodi, ukupnomu čovječanstvu, a napose miloj domovini. A vi bili tako sretni, vidjeli pod stare dane, „da djela dobro odgojene vaše djece sjaju sjajem ne prolaznomu svietu, već onomu, koj neima kraja ni konca“.

Nakon razjašnjenja sa strane župnika i doktora, bude predlog usvojen, najmljena kućica s vrtom u sredini sela, uprava zabavišta povjerena učitelju, dočim njegu i pazku preuzala je njegova supruga. Moramo spomenuti,

Digitized by Google

da tečajem vremena, odkad je družtvo dobročinstva u život stupilo, pokazala se je potreba njegovanja bolestnih siromaka, koji bijahu lišeni krova. To družtvo je uzdržavalo o svom trošku šest postelja, a liečnik Zdravko je bezplatno pohadjao i liečio bolestnike Pravila bijahu u glavnoj skupštini pomnožana ovimi novimi ustanovami:

Nadziranje bolestnika.

Obskrba i nadziranje bolestnika nadleži družtvenomu odboru.

Rukovodjenje svagdanjih posala povjerava se jednoj nadziratelljici i družtvenomu gospodaru, koji će iz dobrote ove poslove bezplatno obavljati.

Za njegovanje i dvorbu bolestnika kao i druge poslove u bolnici i izvan bolnice ima se podvornik i podvorkinja uz primjerenu plaću držati.

Liečenje u bolnici obećao je županijski liečnik bezplatno obavljati. U buduće, ako to nasljednik njegov nebi htio činiti, obratit će se odbor na občinu s molbom, da dotičnomu blagoizvoli trud nagraditi.

Primanje bolestnika u bolnicu.

U našu bolnicu primaju se bolestnici bez razlike stališa i vjerozakona, koji neimaju ništa svojega, a pripadnici su ove občine. Na koliko nedosižu sredstva družtvena za obskrbu ovih ubogih, zamolit će se občina, da im u pomoć priteče.

Sada je počela podžupanijska oblast raditi oko javne bolnice za udružene četiri občine.

Koliko nam je sada poznato, nastojanje podžupanijske oblasti obećaje uspjeh. A jer se to poduzeće još razpravlja, nemožemo milomu čitatelju priobćiti, da li će i kada taj nuždan zavod u život stupiti. Bližnja budućnost će nas i u tom poučiti. Svakako će nas se ugodno dojmiti glas, da je u občini Družbovac otvorena javna bolnica za udružene občine Prnjarovac, Vidovac, Zlatice i Križišće.

Digitized by Google

Poznato nam je, kojom je ljubavlju prionuo učitelj Radiša uz sve, što bi procvatu občine družbovačke u prilog išlo. On je savjestno pripomagao izvan škole promicati družtveni život. Mi ga vidimo kao radnu silu u svih poduzećih, a gdje mu vlastite sile nedosižu, kao podupirajućega člana.

Poslije kako je čuo predavanje doktora Zdravka, pošao je na praznike u Zagreb, te se upoznao s tjelovježbom. Občina mu je nabavila sve što je želio, a mladež vježbala se vrlo rado. Do malo vremena dolažahu na vježbalište i vatrogasci, te si mogao vidjeti svake nedjelje poslije podne krasno družtvo, kako se zabavlja i vježba tielo. Nije čudo, što su se u kasnije vrieme udružili naši mladići u zabavno družtvo „Sokol“ i „družtvo strieljaca sa rilom“.

Do sada, kako vidjesmo, ustrojavala su se družtva veoma koristna procvatu občine, zašto se nebi ustrojila i družtva, koja mogu mladeži i odraslim pružiti nedužnu zabavu.

Graditelj i mjernik, koji su imali izviestiti občinsko zastupstvo o mogućnosti i trošku svedenja vrela od sv. Kuzme u selo, izjaviše se veoma povoljno. Rekoše, ne samo da je moguće vrelo u sred sela privesti, već da se nalazi još množina vode blizu vrela, koja bi mogla udovoljiti svim potrebam od 10.000 duša. Uz to da je ta voda osobito zdrava. Zastupstvo nije više časilo, nego je dozvolilo za predradnju novaca.

Veselje puka, izvanredna svečanost, koja je bila obdržavana u Družbovcu, kad je vrelo prvi put počelo u sred sela vodu bacati, nemožemo ovdje opisivati.

Čitalac, znajući kolika družtva su u našem selu ustrojena, kako ostale občine prate napredak njegov, lasno si sam predoči sliku, kakova se morala gledaocu pokazati, kadno je župnik vrelo blagoslovio, mladež i

Digitized by Google

pjevačko družtvo poslužilo se odmah obiljem vode, te je izvelo javnu vježbu na bližnjoj kući.

Jedan od posjetitelja ove riedke svečanosti pisao je svomu prijatelju:

Dodjoh u Družbovac. Nemogu se načuditi blagoj promjeni i nečuvenoj razlici, štono ju opažavam, gledeć na ostale susjedne kotare. To ubavno seoce zauzimlje danas najodličnije mjesto u cieloj županiji. Svuda ima liepih kuća, doduše jednostavnih, ali ukusno i shodno uredjenih; uz gospodarske sgrade vidiš čistu, liepu, zdravu stoku. Mokrica na livadah i oranicah je nestalo, grmlje i šikarje je izrkrčeno, polja su redovitimi putevi razdeljena, uz puteve posvuda posadjene su voćke, ciela okolica naliči krasnu vrtu, mjesto ubitačnog trodielnog gospodarstva i ugara nalaziš valjanu mjenbenu težitbu. U goricah posadjena je loza najbolje vrsti. Sav napredak, što ga učini vrlo gospodarstvo u zadnjih 20 godina, možeš naći u Družbovcu oživotvoren, a u selu nesusretaš glupoga muža nečešljane kose i žuta lica, već te pozdravlja naobražen seljak, natjecajući se sa susjedom u svem, što spada na udobnost, korist, ugled i slavu pojedinca i ciele občine. A to sve, kako narod pripovieda, imade občina zahvaliti občinskoj upravi, raznim družtvom i sviestnom vršenju svoga zvanja pojedinca. Krasna svečanost, kojoj prisustvovah danas i uljudno sutretanje od strane gostoljubivog pučanstva, nemože mi pero opisati; strpi se, dok dodjem.

27. Rieč našim občinam i rodoljubom.

Pišuć povjest občine družbovačke, imali smo pred očima domaće naše okolnosti, te mogućnost izvedenja raznih uredaba, jer ih pojedince u občinah nadjosmo.

Tražili smo faktore državnoga života, koji djeluju na svestrani razvitak narodnih sila. U povjesti občine družbovačke nanizana su i djelovanja občinske uprave.

Digitized by Google

Povjest ta potvrdjuje, da sve grane državnoga života imadu biti udešene tako, da podpomažu narodne sile. To je danas tim potrebitije, pošto je država toliko prepletena s narodom u svih odnošajih njegovih skromnih i javnih. Dobra uprava, svjestno sudstvo, narodno gospodarstvo, učiona i prosvjetni zavodi, novčana, dobrotvorna i zabavna družtva, osnovana na zdravih načelih, sve to promiče razvoj narodnih sila. S toga bi morali ozbiljnu pomnju obratiti na one faktore svi oni, kojim je udes zemlje i naroda povjeren, te ih svesti na skladno djelovanje, da se neka harmonija u razvitku narodnih sila postigne.

Tužimo se na driemež naroda, koji držimo zapriekom njegovu napredku, nu moramo znati, da iniciativa za djelo nije nikada niknula od mase, već uviek od pojedinaca, pak da se je masa uviek istom povodila za vidljivim, blagotvornim primjerom.

Mi te narodne sile spojismo u občinskoj upravi, te evo pokazasmo občinu, koja se iz svojega driemeža i očevidne propasti pridignula uredjenjem uprave. Kroz ovu, uz sviestan rad inteligencije, počelo se dizati moralno i materijalno blagostanje naroda, kojega naravna posliedica jest, da se narod diže iz ovozemaljske prašine, te se raznimi ciljevi primiče družtvenomu životu i po njem blaženstvu. Čudimo se sada zdravomu i moćnomu ustroju občine družbovačke, divimo se uzrastu i krasoti njezina tiela i blagoslivljemo čine pravih rodoljuba, koji su ova čudesa počinili!

Ali radost brzo prolazi. Odvraćamo sa žalošću oči od ove uzvišene sličice, te gledimo širom po miloj našoj domovini. Gdje bi već bila Hrvatska, gdje njezin narod, da imamo sličnih občina, kud nam dubrave i šume, doline i briegovi dopiru? A ipak svud se narod tuži, svud potreba na vidjelo iznaša, svud svoja prava traži i tražiti ih mora.

Digitized by Google

Tko bi nam mogao priečiti, da zauzmemo u javnom životu, u viših družtvenih svezah dostojnije mjesto, kad bi vidio, da pojedinac i občina razpolaže glavnicami duševnnimi i materijalnimi? Zar mi položajem i duhom i narodnim bogatstvom nemožemo se popeti do visina, na kojih danas drugi narodi stoje?

Dakle občine drage, velike i male, bogate i siromašne, povedite se u svem, što za shodno pronadjete, za občinom družbovačkom.

Grof, župnik, načelnik, gradjan, zanatlija, učitelj, liečnik i drugi neka budu primjerom našoj širom zemlje razsutoj inteligenciji, kojoj je nastojati o moralnom i materijalnom probitku naroda.

Tko zna, da su nekrieposti naroda vrelo tolikim nevoljam, koje se u sto traka razprostiru po narodu, trujuć mu tielo i duh, tko zna, da osamljen narod nikad se nemože svojim dosadanjim radom podići, tko zna za blagodat udruživanja i upliv prosvjetnih i novčanih zavoda, neka se okani bezplodnih stranačkih borba, te upravi svoju snagu na praktičan i plodan rad.

Rad na ovom polju pristupan je svakomu rodoljubu kojega god stališa i može najprije donieti neposredna uspjeha. Počmite složno riešavati unutarnji dio zadatka, koji svaki narod ima u svojem povjestnom životu, dio, koj se nemože prepustiti niti svjetskim dogodjajem, niti političkim zapletom, jer ga svaki narod mora u znoju svoga lica sam riešiti.

Doba je, da se počme u zemlji temeljito razlučivati, što je naša dužnost i naš posao, doba je, da počmemo shvaćati individualnu odgovornost, koju je na svojem mjestu svaki svomu narodu dužan.

Strogim i požrtvovnim vršenjem dužnosti svojih bude po želji velikoga dobročinitelja biskupa Strossmayera u narodu *više svjetla, više sviesti, više značaja, više mara, štednje i blagostanja.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

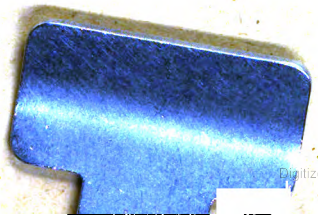
Digitized by Google

89122144306

b89122144306a